

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έτος 68ον - Τεύχος 3ον

«πέστε "Χριστός Άνέστη" έχθροί και φίλοι»

Μάιος - Ιούνιος 2019

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος
κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδος Εκδόσεων της 'Επικοινωνιακής και Μορφωτικής
Υπηρεσίας της 'Εκκλησίας της Ελλάδος
ΕΚΔΟΤΗΣ: Ο Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας κ. Κύριλλος
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΛΑΔΟΥ: Ο Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας κ. Κύριλλος
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Άλέξανδρος Ί. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2017-2018 ΜΕ ΔΙΕΤΗ ΘΗΤΕΙΑ: Μιχαήλ Τρίτος, καθηγητής ΑΠΘ. Αρχιμ. Βαρθολομαίος
Ίατρίδης, Αρχιμ. Βαρνάβας Λαμπρόπουλος, Πρωτ. Νικόλαος Λουδοβίκος (καθ/τής ΑΕΑΣΘ), Πρεσβ. Χρήστος Κούρτης
και Αρχιμ. Έφραίμ Τριανταφυλλόπουλος – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΎΛΗΣ: Ζαμπία Άγριμάκη – ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΗΜΕΛΕΙΑ:
Άλέξανδρος Κατσιάρας – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Ζαμπία Άγριμάκη, Κων. Χολέβας και Έμμανουήλ Πλούσος
– ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ζαμπία Άγριμάκη – ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Αποστολική Διακονία της 'Εκκλησίας της
'Ελλάδος – Υπεύθυνος Τυπογραφείου: Χ. Κωβαίος, Πρωτομαγιάς 3 - 145 68 Κρουονέρι Άττικής, Τηλ.: 210-8160.127 –
Fax: 210-8160.128. Τιμή τεύχους 1 € (για όσους δέν τό δικαιούνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Άθηνās 30, 105 51 ΑΘΗΝΑ | Τηλ.: 211 18.25.298, Fax: 211 18.25.317
e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Προμετωπίδα έξωφύλλου: Διονύσιος Σολωμός, «Η ήμέρα της Λαμπρής» (Ο Λάμπρος, 1824-1826)

Φωτογραφία έξωφύλλου: Έργο της πρεσβυτέρας Χριστίνας Παπαθέου-Δουληγέρη
Οί φωτογραφίες του τεύχους είναι από πίνακες Έλλήνων και ξένων ζωγράφων
μέ θέματα έμπνευσμένα από τό Πάσχα.

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ: Τά κείμενα τών συνεργατών νά μήν υπερβαίνουν τίς 330 λέξεις, όσον άφορά τήν πρώτη σελίδα, και
τίς 400 λέξεις για κάθε μία από τίς σελίδες πού έπονται. Δέν γίνονται δεκτά δημοσιευμένα κείμενα.

Τό Περιοδικό Έφημέριος δέν εϋθύνεται για τό γλωσσικό ίδίωμα τών άρθρογράφων του.

Δέν έπιτρέπεται ή αναδημοσίευση, ή αναπαραγωγή –όλική ή μερική– του περιεχομένου του περιοδικού Έφημέριος
καθ' οιονδήποτε τρόπο. Έπιτρέπεται μόνον ή παράθεση άποσπασμάτων άποκλειστικώς για έπιστημονικούς και
εκπαιδευτικούς σκοπούς, μέ αναφορά της πηγής προελεύσεως.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Έτος 68ον

Μάιος - Ιούνιος 2019

Τεύχος 3ον

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ	
Εισοδικόν	3
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΡΙΖΟΥ	
Όντολογία	4
Άρχιμ. ΓΕΔΕΩΝ ΜΑΓΚΡΙΩΤΗ	
Άπό τή Σεώλ στό Φώς τής Αναστάσεως.....	5
ΜΙΑΤΙΑΔΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	
27 Μαΐου: Μνήμη όσίου Ιωάννου του Ρώσου	8
Πρωτ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	
Ποιός ό ρόλος τής πίστης στή μελέτη τής Άγίας Γραφής;.....	11
Πρωτ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΡΙΩΤΟΓΛΟΥ	
Βασικά θέματα τής κατήχησης. Ή λατρεία τής Έκκλησίας.....	13
ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ	
Τό συνοδικό πολίτευμα τής Έκκλησίας.....	15
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ	
Καιρός του ποιήσαι τώ Κυρίω	18
Άρχιμ. ΝΙΚΑΝΟΡΟΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ	
Κυριακή του Θωμά. Άλλη όπτική του κόσμου καί τής ζωής	21
Πρωτ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ	
Κυριακή του Θωμά.....	23
Άρχιμ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Δ. ΠΑΠΑΘΩΜΑ	
Εισαγωγή στό Κανονικό Δίκαιο καί τήν Κανονική Οικονομία (Γ΄).....	25
Άρχιμ. ΒΑΡΝΑΒΑ ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ	
Ό «έκσυγχρονισμός» τής αγιότητας	28
ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΟΥΛΗ	
Ό έπαρχος Κων/πόλεως Κύρος καί ό πρώτος ναός τής Θεοτόκου.....	30
Άρχιμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΣΟΡΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ	
Όι Κέλτες.....	32
Πρωτ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΛΟΝΤΟΥ	
Ή έπιστολή στήν Έκκλησία τής Σύμρνης.....	34
Άρχιμ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ ΔΙΑΜΙΑΝΑΚΗ	
Τό λιβάνι χθές καί σήμερα.....	36
Πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ	
Άπο-ιεροποίηση τής Βίβλου στόν προτεσταντικό χώρο.....	38
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΜΠΡΟΥ	
Έπαναστατική περίοδος (1821-1829). Παραδουνάβιες Ήγεμονίες Ι	39
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΜΠΟΥΜΗ	
Άποστολικοί Κανόνες (κβ΄).....	41
Πρωτ. ΗΛΙΑ ΔΡΟΣΙΝΟΥ	
Κατηχητής Άγγελος Νησιώτης	42
ΖΑΜΠΙΑΣ ΑΓΡΙΜΑΚΗ	
Άγγελος Σικελιανός, «Στ΄ Όσιου Λουκά τό Μοναστήρι».....	44
Βιβλιοπαρουσίαση	45
Έπικοινωνία	46
Έφημεριακά	48

Καθαρότατον ἥλιο ἐπρομηνοῦσε
τῆς αὐγῆς τό δροσᾶτο ὕστερο ἀστέρι,
σύγνεφο, καταχνιά, δέν ἀπερνοῦσε
τ' οὐρανοῦ σέ κανένα ἀπό τά μέρη·
κι ἀπό κεῖ κινημένο ἀργοφυσοῦσε
τόσο γλυκό στό πρόσωπο τ' ἀέρι,
πού λές καί λέει μέσ στῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα
«Γλυκειά ἡ ζωή κι ὁ θάνατος μαυρίλα».

Χριστός ἀνέστη! Νέοι, γέροι καί κόρες,
ὄλοι, μικροί μεγάλοι, ἐτοιμαστεῖτε·
μέσα στές ἐκκλησίες τέσ δαφνοφόρες
μέ τό φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτεῖτε·
ἀνοιξτε ἀγκαλιές εἰρηνοφόρες
ὀμπροστά στούς Ἁγίους καί φιληθεῖτε·
φιληθεῖτε γλυκά χεῖλη μέ χεῖλη,
πέστε «Χριστός Ἀνέστη» ἐχθροί καί φίλοι.

Δάφνες εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι,
καί βρέφη ώραῖα στήν ἀγκαλιά οἱ μανάδες·
γλυκόφωνα, κοιτώντας τέσ ζωγραφισμένες
εἰκόνες, ψάλλουνε οἱ ψαλτάδες·
λάμπει τό ἀσῆμι, λάμπει τό χρυσάφι
ἀπό τό φῶς πού χύνουνε οἱ λαμπάδες·
κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἁγιοκέρι
ὀπού κρατοῦνε οἱ Χριστιανοί στό χέρι.

Διονύσιος Σολωμός, «Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς», ἀπόσπασμα ἀπό τό ποίημα Ὁ Λάμπρος
(1824-1826)

Σεβαστοί πατέρες,

ἡ στήλη *Λεξικό Βασικῶν Ἐννοιῶν* ἐπιδιώκει νά ἐξοικειώσει τούς ἀναγνώστες μέ ἔννοιες καί ὅρους θεολογικοῦ (καί ὄχι μόνο) περιεχομένου. Ὁ χαρακτήρας της εἶναι κυρίως χρηστικός, συνεπῶς δέν φιλοδοξεῖ νά ἐξαντλήσει τά ἐπιμέρους θέματα, ἀλλά νά δώσει μιά γενική περιγραφή τους. Στά *Προσόμοια* φιλοξενεῖται ἕνα μελέτημα τοῦ π. Γ. Μαγκριώτη γιά τή μετάβαση ἀπό τήν ἰουδαϊκή Σεῶλ στήν ἐσχατολογική ἀνάσταση τῶν νεκρῶν. Γιά τό Γ' Ἀνάγνωσμα τοῦ Ἑσπερινοῦ τοῦ ἀφιερωμένου στή μνήμη τοῦ ὁσίου Ἰωάννη τοῦ Ρώσου γράφει ὁ καθ. Μ. Κωνσταντίνου στά *Παλαιοδιαθηκικά*, ἐνῶ ὁ π. Κ. Παπαθανασίου (*Τίνα με λέγουσιν ἄνθρωποι εἶναι;*) ἀσχολεῖται μέ τό ἐρώτημα ποιός ὁ ρόλος τῆς πίστεως στή μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ὁ π. Ἄλ. Καριώτογλου ἀναφέρεται σέ ζητήματα λατρείας (*Πρός Κατήχησιν*), ὁ κ. Δ. Μαυρόπουλος στό συνοδικό πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας (*Ἐκκλησιολογικά*), καί ὁ καθ. Π.Ι. Σκαλτσῆς (*Λειτουργικές ἀπορίες*) στό νόημα τοῦ φαλμικοῦ χωρίου «Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ». Στή *Διακονία τοῦ Λόγου*, ὁ π. Νικάνωρ Καραγιάννης περιγράφει τή διαφορετικὴ ὀπτική τῆς ζωῆς καί τοῦ κόσμου σέ ἀναφορὰ μέ τήν Κυριακή τοῦ Θωμᾶ καί ὁ π. Γ. Δορμπαράκης ἀναλύει τήν περικοπὴ Ἰωάν. 20,20, πού ἀναγινώσκεται τήν ἴδια ἡμέρα. Ὁ π. Γρ. Παπαθωμᾶς συνεχίζει τήν Εἰσαγωγή στό Κανονικὸ Δίκαιο (*Κανονικὴ Οἰκονομία*), ὁ π. Β. Λαμπρόπουλος ἀναφέρεται στόν «ἐκσυγχρονισμό τῆς ἀγιότητος» (*Σύγχρονες προκλήσεις*), ὁ κ. Στ. Γουλούλης περιγράφει τήν ἀνέγερση τοῦ πρώτου ναοῦ τῆς Θεοτόκου στήν Κωνσταντινούπολη καί ὁ π. Παντελεήμων Τσορμπατζόγλου ἀσχολεῖται μέ τήν ἱστορία τοῦ Κέλτικου Χριστιανισμοῦ (*Ἁγιολογικά*). Στίς *Βιβλικές πόλεις καί τοποθεσίες*, ὁ π. Σπ. Λόντος γράφει γιά τήν Ἐκκλησία τῆς Σμύρνης, στή στήλη *Ἀπὸ τὴν Παράδοση τῆς Ρωμιοσύνης* φιλοξενεῖται κείμενο τοῦ π. Δαμ. Δαμιανάκη γιά τό λιβάνι, ἐνῶ ὁ π. Β. Γεωργόπουλος ἀναφέρεται στήν ἀπο-ιεροποίηση τῆς Βίβλου (*Πρός Διάκρισιν*). Ὁ κ. Ν. Τόμπρος πραγματεύεται τήν ἔκρηξη τῆς Ἐπανάστασης στίς Παραδουνάβιες ἡγεμονίες (*Ἱστορικά θέματα*), ὁ καθ. Π. Μπούμης συνεχίζει τήν παρουσίαση τῶν Ἀποστολικῶν Κανόνων (*Κανονικά*), ὁ π. Ἡλ. Δροσινός προσωπογραφεῖ τὸν κατηχητὴ Ἄγγελο Νησιώτη (*Ἱερατικῶν μορφῶν μνήμη*) καί ἡ κ. Ζ. Ἀγριμάκη γράφει γιά τό ποίημα τοῦ Σικελιανοῦ «Στ' Ὅσιου Λουκᾶ τό Μοναστήρι» (*Ποιητικά κατοικεῖ ὁ ἄνθρωπος*). Τό τεῦχος ὁλοκληρώνεται μέ τίς στήλες *Βιβλιοπαρουσίαση*, τῆς κ. Ζ. Ἀγριμάκη, καί *Ἐφημεριακά*, τοῦ π. Γ. Βαμβακίδη.

Χριστὸς Ἀνέστη!
Ἀλέξανδρος Κατσιάρας

Ὄντολογία

Αἰκατερίνης Ρίζου
δρ Φιλοσοφίας

Στή φιλοσοφική της έκδοχή, ἡ ὄντολογία (ὁ λόγος περί τοῦ ὄντος) εἶναι ἡ μελέτη τῶν ὄντων (ὅπως, π.χ., ἄνθρωπος, τραπέζι, δέντρο, καί γενικῶς ὅ,τι ὑπάρχει) καί συναφῶν ἐννοιῶν (ὅπως, π.χ., ἡ ὑπαρξη, ἡ πραγματικότητα, τό «γίγνεσθαι»), καθῶς καί τῶν βασικῶν κατηγοριῶν τῶν ὄντων (π.χ., καθόλου καί καθ' ἕκαστον) καί τῶν μεταξύ τους σχέσεων. Ἀποτελεῖ ἕναν ἀπό τούς κλάδους τῆς Μεταφυσικῆς καί ἀσχολεῖται μέ ἐρωτήματα τοῦ τύπου: τί ὄντα ὑπάρχουν ἢ θεωρεῖται ὅτι ὑπάρχουν (π.χ., Θεός, ἄγγελοι, δαίμονες κ.ἄ.), πῶς μπορούν νά ταξινομηθοῦν, νά ἱεραρχηθοῦν καί νά ὁμαδοποιηθοῦν ἀνάλογα μέ τίς ὁμοιότητες καί τίς διαφορές τους. Ἀσχολεῖται ἐπίσης μέ τό ἐρώτημα ποιό εἶναι τό νόημα τῶν ὄντων, ποιοί εἶναι οἱ τρόποι ὑπαρξης τῶν ὄντων, τί εἶναι ἕνα φυσικό ἀντικείμενο, τί συνιστᾷ τήν ταυτότητα ἑνός ἀντικειμένου κ.ἄ. Μερικές ἀπό τίς βασικές ἐννοιες πού χρησιμοποιεῖ ἡ ὄντολογία (τίς ὁποῖες θά παρουσιάσουμε σέ ἰδιαίτερα λήμματα) εἶναι: οὐσία, συμβεβηκός, καθόλου, καθ' ἕκαστον, μονισμός, διῆσμός, ἰδεαλισμός, ὕλισμός, αἰτιοκρατία, κ.ἄ.

Στό πλαίσιο τῆς Ὁρθόδοξης Θεολογίας, ἡ ὄντολογία προσλαμβάνει διαφορετικό περιεχόμενο. Κατ' ἀρχάς, δέν σχετίζεται μέ τή φιλοσοφική Μεταφυσική, διότι ἡ ὀρθόδοξη προσέγγιση τῶν ὄντων γίνεται μέ βάση τή διάκριση μεταξύ κτιστοῦ καί ἀκτιστοῦ καί ὄχι μεταξύ φυσικοῦ καί μεταφυσικοῦ. Κατά δεύτερον, σέ ἀντίθεση μέ τούς ἀρχαίους Ἑλληνας φιλοσόφους, κυρίως τόν Πλάτωνα, οἱ Πατέρες ἀντιμετωπίζουν τόν χρόνο καί τό σῶμα ὡς βασικές ὄντολογικές προϋποθέσεις, διότι χωρίς χρόνο καί χωρίς σῶμα τά κτιστά ὄντα δέν ὑπάρχουν ἀληθινά· γιά νά ὑπάρχει ἕνα κτιστό ὄν, πρέπει νά ἔχει σῶμα καί νά εἶναι ἐντός τοῦ χρόνου. Τέλος, ἡ Ὁρθόδοξη ὄντολογία εἶναι ἐσχατολογική: ἡ ἀλήθεια τῶν ὄντων δέν βρίσκεται στήν ἀρχή ἀπό τήν ὁποία προῆλθαν καί στήν ὁποία θά ἐπιστρέψουν (ὅπως ἰσχυριζόταν ὁ Πλάτων), ἀλλά στό τέλος τους, δηλαδή σ' αὐτό πού θά γίνουν καθ' ὁμοίωσιν. Ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι ἐξ ἀρχῆς τέλειος, λόγω τῆς κτιστότητάς του, ἀλλά, προϊόντος τοῦ χρόνου καί ἀσκώντας τήν ἐλευθερία του, μπορεῖ νά τελειωθεῖ στά ἔσχατα [βλ. Μητρ. Περγάμου Ἰωάννης (Ζηζιούλας), «Ὄντολογία καί Ἠθική», περ. Φρέαρ, τχ. 3 (2013)].

Ἀπό τή Σεώλ στό Φῶς τῆς Ἀναστάσεως

Ἀρχιμ. Γεδεών Μαγκριώτη
Ἐφημερίου Καθηδρικοῦ Ἱ. Ν. Ἁγίας Τριάδος Βύρωνος
Ἱ. Μ. Καισαριανῆς, Βύρωνος καί Ὑμηττοῦ

Ἡ Σεώλ εἶναι ὁ χῶρος ὅπου πηγαίνουν ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ νεκροί, δίκαιοι καί ἄδικοι, καί συνδέεται μέ τίς ἰουδαϊκές ἀντιλήψεις καί παραδόσεις γιά τή μεταθανάτια κατάσταση. Βρίσκεται μακριά ἀπό τόν τόπο κατοικίας τοῦ Γιαχβέ, πού εἶναι ὁ οὐρανός, ἀλλά καί ἀπό τό πεδίο δράσης του, πού εἶναι ἡ γῆ. Ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ἀπουσιάζει ἀπό τή Σεώλ, πού τοποθετεῖται στά ἔγκατα τῆς γῆς καί κυριαρχεῖται ἀπό τό ἀπόλυτο σκοτάδι καί τή σκόνη πού καλύπτει τούς νεκρούς¹, «πρίν μεταβῶ ἐκεῖ, ἀπ' ὅπου δέν θά ἐπιστρέψω, σέ τόπο σκοτεινό καί ζοφερό, σέ τόπο αἰώνιου σκότους, ὅπου δέν ὑπάρχει τό παραμικρό φῶς οὔτε μπορεῖ κανεῖς νά δεῖ τή ζωή τῶν θνητῶν στή γῆ» (Ἰώβ 10, 20-22). Δέν εἶναι τόπος βασάνων, ἀλλά μάλλον ἕνας τόπος, θά μπορούσαμε νά ποῦμε, οὐδέτερος, διότι οἱ νεκροί δέν μετέχουν σέ κανένα εἶδος χαρᾶς οὔτε λύπης.

Στή σκέψη τοῦ ἀρχαίου Ἰσραήλ δέν ὑπάρχει ὡς ἔννοια ἡ ἐσχατολογική ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, ὁ θάνατος εἶναι τό τέλος τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτό ὀφείλεται στή σημιτική ἀντίληψη περί ἀνθρώπου, ὅπου ἡ ζωή εἶναι ἀδιανόητη χωρίς τό σῶμα. Στήν ἑλληνική φιλοσοφία ἔχουμε τίς ἔννοιες ψυχῆ καί σῶμα, ἐνῶ στήν Παλαιά Διαθήκη ἔχουμε τίς ἔννοιες τοῦ θανάτου

καί τῆς ζωῆς. Τό κέντρο γιά τόν ἀρχαῖο Ἰσραηλίτη εἶναι τό σῶμα ἐνῶ γιά τόν ἀρχαῖο Ἕλληνα ἡ ψυχῆ². Ἄρα, στή σκέψη τοῦ ἀρχαίου Ἰσραηλίτη δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει ζωή χωρίς τό σῶμα. Ἀκόμη κι ἂν οἱ νεκροί διατηροῦν στή Σεώλ ἕνα εἶδος αὐτοσυνειδησίας, δέν μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὡς πίστη σέ ἕνα εἶδος μεταθανάτιας ζωῆς, ἀφοῦ ἔχουμε ἀπώλεια τοῦ σώματος. Ἐπομένως, ζωή δέν ὑπάρχει καί οἱ νεκροί βρίσκονται σέ πλήρη ἀδυναμία.

Τήν κατάσταση πού ἐπικρατεῖ στόν κόσμον τῶν νεκρῶν μᾶς δίνει ὁ ἱερός ψαλτήρας: «γιατί νεκρός κανεῖς δέν σέ θυμᾶται· ποιός μέσ στόν ἄδη σέ δοξολογεῖ;» (Ψαλμ. 6, 6), «τί τ' ὄφελος ἂν χυθεῖ τό αἷμα μου ἢ ἂν στό τάφο κατεβῶ; μήπως μπορεῖ νά σέ δοξολογήσει ἡ στάχτη ἢ ν' ἀναγγεῖλει τήν ἀλήθεια σου;» (Ψαλμ. 29, 10), «δέν εἶναι οἱ νεκροί πού θά σέ ὑμνήσουν, Κύριε, οὔτε αὐτοί πού στόν ἄδη κατεβαίνουν» (Ψαλμ. 113, 25). Κυριαρχεῖ σιωπή στόν κόσμον τῶν νεκρῶν, οἱ νεκροί ἀδυνατοῦν νά ἔχουν ὅποιαδήποτε μορφή ἐπικοινωνίας ὄχι μόνο μέ τούς ζωντανούς ἀλλά καί μέ τόν ἴδιο τόν Θεό³.

Γιά τήν κατάσταση πού ἐπικρατεῖ στόν κόσμον τῶν νεκρῶν γίνεται λόγος καί στό κείμενο τοῦ Ἡσαΐα: «δέν θά σέ ὑμνήσουν αὐτοί πού βρίσκονται στόν ἄδη, οὔτε θά σέ εὐλογήσουν οἱ νεκροί, οὔτε αὐτοί

στόν ἄδη θά ἐλπίζουσε στό ἔλεός σου» (Ήσ. 38, 18). Ἀποδίδεται ὁ τρόπος, μέ τόν ὁποῖο ὁ Ἰσραήλ ἀντιλαμβάνεται τήν πέραν τοῦ τάφου πραγματικότητα. Ὁ Ἰσραήλ ζεῖ τήν προαιχμαλωσιακή ἐποχή καί ἀποτυπώνει τήν ἐσχατολογία τοῦ Ἰσραήλ στήν ἐποχή του, ἡ ὁποία σαφέστατα διαφέρει ἀπό τή σημερινή⁴.

Ὁ Ἰεζεκιήλ⁵ ζεῖ τήν τελευταία τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους ἀλλά καί τήν αἰχμαλωσία⁶. Στό βιβλίο του ὁ κόσμος τῶν νεκρῶν περιγράφεται ὡς τόπος βασάνων καί τιμωρίας, ὅπου ἀποκαθίσταται ἡ δικαιοσύνη: «κατέβα καί κοιμήσου ἀνάμεσα στούς ἀπερίτμητους, σ' αὐτούς πού ἔπεσαν ἀπό τραῦμα μαχαριου» (Ήζ. 32, 21), «αὐτοί πού ἔσπειραν στή γῆ τόν τρόπο, τώρα ἔλαβαν τήν τιμωρία τους μαζί μέ ὅλους ἐκείνους πού κατέβηκαν στά βάθη τοῦ ἄδη» (Ήζ. 32, 24). Παρατηρεῖται μιᾶ ἐξελικτική πορεία στήν ἰσραηλιτική ἀντίληψη σχετικά μέ τή μετά θάνατον κατάσταση: σταδιακά ὑποχωρεῖ ἡ παλαιότερη πεποίθηση γιά τήν οὐδετερότητα τοῦ μεταθανάτιου τόπου καί ὁ κόσμος τῆς Σεὼλ, ὁ Ἄδης, μετατρέπεται σέ τόπο βασάνου.

Ἡ ἔννοια τῆς ἀναστάσεως, φυσικά, δέν ἀπουσιάζει ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη: ἀντίθετα, καλλιεργεῖται μέσα ἀπό διάφορες ἱστορικές συγκυρίες. Ὁ Γιαχβέ συμπορεύεται μέ τόν λαό του, τόν Ἰσραήλ, τοῦ ἀποκαλύπτεται καί ὁ Ἰσραήλ ἀποκτᾷ ἐμπειρία τῆς θεότητας. Καθώς αὐξάνεται ἡ ἐμπειρία τῆς κοινωνίας Γιαχβέ - Ἰσραήλ σταδιακά γεννᾶται στόν ἐκλεκτό λαό ἡ ἐλπίδα τῆς λύτρωσης.

Στήν προαιχμαλωσιακή ἐποχή δέν ἔχουμε τήν ἔννοια τῆς ἀτομικῆς ἀνάστασης-σωτηρίας ἀλλά τῆς κοινότητας ὁλό-

κληρης, καθώς ἐκφράζεται ἡ συλλογική ἐλπίδα τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραήλ: ἐκεῖ ἄλλωστε ἀναφέρεται καί τό ὄραμα τοῦ Ἰεζεκιήλ, ὅπου τά ξερά ὄστα ζωντανεύουν (Ήζ. 37, 1-14). Ἡ ἐξέλιξη ἀπό τή συλλογική ἀνάσταση στήν ἀτομική διαπιστώνεται στό ἀποκαλυπτικό ὄραμα τοῦ Δανιήλ. Ἐκεῖ βλέπουμε πιά τήν ἔννοια αὐτή νά κυριαρχεῖ: «καί πολλοί πού κοιμοῦνται μέσα στό χῶμα τῆς γῆς θά ἀναστηθοῦν, ἄλλοι γιά νά γευτοῦν τήν αἰώνια ζωή καί ἄλλοι γιά νά ἀντιμετωπίσουν αἰώνια ντροπή καί περιφρόνηση» (Δαν. 12, 2). Δέν ἔχουμε πλέον κοινή πορεία, ἀλλά μιλάμε ξεκάθαρα γιά ἀτομική ἀνάσταση. Ἡ ἀνάσταση γίνεται κτῆμα τῶν Ἰουδαίων⁷, τήν ὁποία καί ἀναμένουν.

Στόν ἀρχαῖο Ἰσραήλ ἡ ἔννοια τοῦ Μεσσία συνδέθηκε ἄμεσα μέ τή βασιλική ἰδεολογία⁸. Ὁ Ἰησοῦς, ὅμως, προσδιορίζει τή βασιλεία του: «ἡ βασιλεία ἡ ἐμῆ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου... ἡ βασιλεία ἡ ἐμῆ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν» (Ἰω. 18, 36). Κάθε τί ἐπίγειο μετέχει τῆς φθορᾶς, «ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ παρελεύσονται» (Μτ. 24, 35) καί μαζί θά παρέλθουν καί τά βασίλεια τοῦ κόσμου τούτου. Τά πάντα εἶναι κάτω ἀπό τήν ἀπειλή τοῦ θανάτου, οἱ πάντες γνωρίζουν καί ἀναμένουν τό τέλος - «μνήσθητι ὅτι πάντες τελευτῶμεν» (Σοφ. Σειρ. 8, 7). Ὁ Χριστός ἀποκαλύπτει τό σχέδιο τῆς θείας οἰκονομίας, ἀποκαλυπτόμενος ὁ ἴδιος (Εφ. 3, 3).

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τή δυνατότητα νά εἶναι φίλος τοῦ Θεοῦ, ἄρα καί τή δυνατότητα νά ὑπερβεῖ τόν θάνατο «Ὅταν, ὅμως, εἶπε "Πέθανε", τόν ὀνόμασε ἀπλῶς Λάζαρο. Διότι γιά ὅσους εἶναι φίλοι τοῦ Χριστοῦ, ὁ θάνατος γίνεται ὕπνος καί

ανάπαυση. Ἀλλά γιά ὅσους ὁ θάνατος εἶναι ὁ χωρισμός τοῦ σώματος ἐξαιτίας τοῦ φαύλου βίου, αὐτοί εἶναι ἀνάξιοι νά ὀνομαστοῦν φίλοι τοῦ Θεοῦ» (Θεοφάνους Κεραμέως, *Ὁμιλία ΚΕ' εἰς τήν τοῦ Δικαίου Λαζάρου Ἀνάστασιν*, PG 132, 512-541). Ὁ Χριστός λύει τά δεσμά μέ τό δικό του πάθος καί τήν ἀνάσταση καί ὁ οὐρανός γίνεται «βατός», γιατί ὁ Χριστός διαλύει κάθε φραγμό ἐγκαινιάζοντας τήν ἄνοδο τῆς ἀνθρώπινης φύσης (Εὐθυμίου

Ζιγαβηνοῦ, *Ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον*, PG 129, 736B).

Ἡ Σεῶλ πλέον πεπλήρωται φωτός, δέν εἶναι σκοτεινή, ὁ ἄνθρωπος δέν παραμένει ἐκεῖ ἀδρανῆς καί φυλακισμένος. Ἐλεύθερος μπορεῖ νά πορευθεῖ πρὸς τή βασιλεία τῶν οὐρανῶν: «*Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτός, οὐρανός τε καί γῆ καί τὰ καταχθόνια*» (Γ' ὠδή Ἀναστάσιμου κανόνα). Τό Φῶς τῆς Ἀναστάσεως ἀποκαλύπτει καί φωτίζει τά πάντα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. **1.** Δ. Καϊμάκης, *Σύντομο ὑπόμνημα στούς Ψαλμούς*, Ἀθήνα: Ψυχογιός 2010, σ. 65. **2.** Δ. Καϊμάκης, *Θέματα Παλαιοδιαθηκῆς Θεολογίας*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας 2007, σ. 160. **3.** Καϊμάκης, *Σύντομο ὑπόμνημα...*, ὅ.π., σ. 66. **4.** Καϊμάκης, *Θέματα...*, ὅ.π., σ. 147. **5.** Ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ ὠδηγήθηκε αἰχμάλωτος στή Βαβυλώνα κατά τήν πρώτη κατάληψη τῆς Ἱερουσαλήμ (597 π.Χ.). Στό προφητικό ἄξιωμα κλήθηκε τό 593 π.Χ. καί ἔδρασε μεταξύ τῶν ἐξόριστων συμπατριωτῶν του. *Ἁγία Γραφή. Παλαιά καί Καινή Διαθήκη. Μετάφραση ἀπό τά πρωτότυπα κείμενα. Εἰσαγωγή στόν Ἰεζεκιήλ*, Ἀθήνα: Ἑλληνική Βιβλική Ἑταιρία 1996, σ. 1367. **6.** Ν. Παπαδόπουλος, *Σύντομος εἰσαγωγή εἰς τήν Παλαιάν Διαθήκην*, Ἀθήνα 2001, σ. 134-135. **7.** Jean Radermakers - Pierre Grelot, «Ἡ Ἀνάσταση τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ», *Λεξικό Βιβλικῆς Θεολογίας*, μτφ. Β. Στογιάννος, Ἀθήνα: Ἄρτος Ζωῆς 1980, σ. 83. **8.** Καϊμάκης, *Θέματα...*, ὅ.π., σ. 107.

Νικόλαος Γύζης,
Ἴδου ὁ Νυμφίος
ἔρχεται (1899-1900)

27 Μαΐου: Μνήμη ὁσίου Ἰωάννου τοῦ Ρώσου Γ' Ανάγνωσμα τοῦ Ἑσπερινοῦ (ΣΣο δ' 7-15)

Ὁ θάνατος ὡς λύτρωση ἀπό τήν ἁμαρτία

Καθηγητοῦ Μιλτιάδου Κωνσταντίνου
Ἄρχοντος Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ΜτΧ Ἐκκλησίας

Ὁ ὁσίος Ἰωάννης, ἐπονομαζόμενος ὁ Ρώσος λόγω τῆς καταγωγῆς του ἀπό τήν Οὐκρανία, ἔζησε μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς του στό χωριό Προκόπι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὡς σκλάβος ἐνός Τούρκου ἀξιωματικοῦ, στόν ὁποῖο πουλήθηκε μετά τήν αἰχμαλωσία του στόν ρωσοτουρκικό πόλεμο (1710-1711). Παρά τίς πιέσεις, ἀρνήθηκε νά ἀλλαξοπιστήσῃ καί ζοῦσε κάτω ἀπό ιδιαίτερα ἄθλιες καί σκληρές συνθήκες σέ ἕνα στάβλο, φροντίζοντας τά ζῶα τοῦ ἀφεντικοῦ του, ὡς τόν θάνατό του σέ ἡλικία 40 ἐτῶν τό 1730. Τό ἄφθαρτο λείψανό του μεταφέρθηκε ἀπό τούς πρόσφυγες τό 1924 στό χωριό Νέο Προκόπι τῆς Εὐβοίας, ὅπου χτίστηκε ναός πρός τιμή του.

Τό τρίτο ἀνάγνωσμα τοῦ ἀφιερωμένου στή μνήμη τοῦ ὁσίου Ἑσπερινοῦ προέρχεται ἀπό τό κεφ. 4 τοῦ βιβλίου *Σοφία Σολομώντος*, πού ἀναφέρεται στό πρόβλημα τοῦ πρόωρου θανάτου (δ' 7-15). Γραμμένο ἀπό κάποιον μορφωμένο Ἰουδαῖο τῆς Ἀλεξάνδρειας πρωτοτύπως στά ἐλληνικά, τό βιβλίό ἔχει στόχο νά ἀναδείξει τήν ἀνωτερότητα τῆς ἰουδαϊκῆς σοφιολογικῆς σκέψης ἀπέναντι στήν ἐλληνική φιλοσοφία καί νά καταστήσῃ τούς Ἰουδαίους

περήφανους γιά τήν πολιτισμική τους κληρονομιά. Αὐτόν προφανῶς τόν στόχο ἐξυπηρετεῖ καί ἡ ἀπόδοση τῆς συγγραφῆς τοῦ ἔργου στόν σοφό βασιλιά Σολομῶντα, μία λογοτεχνική πρακτική τῆς ἐποχῆς, πού δέν θά πρέπει νά ἐκληφθεῖ ὡς προσπάθεια ἐξαπάτησης τῶν ἀναγνωστῶν, ἀλλά μάλλον ὡς τιμητική ἀφιέρωση στή μνήμη μεγάλων μορφῶν τοῦ παρελθόντος. Ἡ ἐλληνική γλῶσσα τοῦ βιβλίου ἀντικατοπτρίζει τό ἐπίπεδο τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος τῶν Ἰουδαίων τῆς Ἀλεξάνδρειας, ἀλλά βρίσκεται σέ πολύ καλύτερο ἐπίπεδο ἀπό ἐκεῖνο τῆς ὑπόλοιπης Αἰγύπτου. Ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει κατὰ παράδοση (ἄν καί ὄχι ὁμόφωνη) τό βιβλίό ὡς κανονικό, ἡ Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία τό ἐντάσσει στόν κανόνα τῆς ὡς «δευτεροκανονικό», ἐνῶ ἄλλες χριστιανικές παραδόσεις τό χαρακτηρίζουν «ἀπόκρυφο».

Ἡ περικοπή δ' 7-15, πού πραγματεύεται τό ζήτημα τοῦ πρόωρου θανάτου, ἐντάσσεται σέ μία εὐρύτερη ἐνότητα πού ἀποτελεῖ τό πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου καί ἀναφέρεται στά δῶρα τῆς Σοφίας πρός τούς ἀνθρώπους (α' 1-ς' 21). Ἡ ἐνότητα ἀρχίζει μέ μία προτροπή πρός τούς κυ-

βερνήτες τῶν λαῶν τῆς γῆς νά ἐπιδιώξουν τή σοφία καί τή δικαιοσύνη (α' 1-15). Ἀμέσως μετά ὁ συγγραφέας ἀφήνει μέ εἰρωνικό τρόπο τούς ἀσεβεῖς νά ἐκθέσουν τίς ἀπόψεις τους γιά τή ζωή, γιά νά καταλήξει στό συμπέρασμα ὅτι οἱ λανθασμένες ιδέες τους καί ὁ τρόπος ζωῆς τους τούς ὀδηγοῦν στόν αἰώνιο θάνατο (α' 16-β' 25), ἐνῶ ἀντίθετα τούς εὐσεβεῖς ἀναμένει ἡ μελλοντική ἐπιβράβευση ἀπό τόν Θεό (γ' 1-9). Μετά ἀπό μία σύντομη ἀναφορά καί πάλι στό σκληρό μέλλον πού ἀναμένει τούς ἀσεβεῖς (γ' 10-12), ἀκολουθοῦν σκέψεις σχετικές μέ τήν ἐπανεκτίμηση τῆς ἀτεκνίας (γ' 13-δ' 6) καί τοῦ πρόωρου θανάτου (δ' 7-20), πού σύμφωνα μέ παλιότερες ἀντιλήψεις θεωροῦνταν τιμωρίες ἀπό τόν Θεό. Στή συνέχεια συγκρίνεται ἡ τύχη τῶν δικαίων μέ ἐκείνη τῶν ἀδίκων κατά τήν τελική κρίση (ε' 1-23). Τό τμήμα ὀλοκληρώνεται ὅπως ἄρχισε, μέ μία νέα προτροπή πρὸς τούς ἰσχυρούς τῆς γῆς νά ἀναζητήσουν τή σοφία (ς' 1-11), βεβαιώνοντάς τους, μέ μία σειρά συλλογισμῶν κατά τό πρότυπο τῶν ἐλληνιστικῶν φιλοσοφικῶν πραγματειῶν, ὅτι ἡ ἀναζήτηση αὐτή δέν ἀπαιτεῖ ἰδιαίτερο κόπο καί ἐξασφαλίζει διατήρηση τῆς κυριαρχίας τους (ς' 12-21).

Γιά νά γίνει κατανοητή ἡ σημασία πού δίνει ὁ συγγραφέας στήν ἀτεκνία καί τόν πρόωρο θάνατο ἀρκεῖ νά ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν ὅτι κατά τούς τελευταίους προχριστιανικούς αἰῶνες ἡ βεβαιότητα ὅτι ὁ δίκαιος ἄνθρωπος ἀμείβεται ὅπωςδῆποτε στήν παροῦσα ζωή ἀπό τόν Θεό ἦταν κυρίαρχη στή σοφολογική σκέψη τοῦ βιβλικοῦ Ἰσραήλ. Ἔτσι, τό ἐρώτημα τῆς σχέσης τῆς ἀνθρώπινης δυστυχίας πρὸς τή θεία δικαιοσύνη κατέστη κεντρικό στή σκέψη τοῦ

ἰουδαϊσμοῦ καί τίθεται μέ ἰδιαίτερη ἔνταση σέ ἀρκετά βιβλία τῆς ΠΔ, ὅπως στόν Ἐκκλησιαστή, ὁ συγγραφέας τοῦ ὁποίου, φτάνοντας σέ ἀδιέξοδο, καταλήγει στό γνωστό «ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης» (α' 2' 1β' 8) καί βρίσκει μάταιο ἀκόμη καί τόν ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου γιά ἠθική καί πνευματική τελείωση. Ἀνάλογα ἰσχύουν καί γιά τό βιβλίον τοῦ Ἰώβ, ὅπου ὁ δίκαιος ἀλλά βασιανισμένος ἐκείνος ἄνθρωπος ἐκφράζει μέ ὅλη τή δύναμη τῆς ψυχῆς του τό παράπονό του πρὸς τόν Θεό γιά τήν ἀδικία πού ὑφίσταται. Ἦταν τόσο βαθιά ριζωμένη ἡ ἀντίληψη ὅτι ὁ δίκαιος ἄνθρωπος ἀμείβεται ἀπό τόν Θεό μέ πλούτη, μακροζωία καί πολλά παιδιά, ὥστε, ἂν κάποιος ἦταν φτωχός, ἄρρωστος ἢ ἀτεκνος, νά νιώθει ντροπή, γιατί οἱ συνάνθρωποί του τόν θεωροῦσαν ἁμαρτωλό. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι φορεῖς τῆς ἴδιας ἀντίληψης ἐμφανίζονται καί οἱ μαθητές τοῦ Χριστοῦ, ὅπως προκύπτει ἀπό τό ἐρώτημα πού τοῦ ἔθεσαν, μόλις ἀντίκρισαν κάποιον ἐκ γενετῆς τυφλό (Ἰωα θ' 2).

Ἡ πραγματεύση τοῦ ζητήματος τοῦ πρόωρου θανάτου ἀρχίζει στό βιβλίον ΣΣο μέ τήν πρόταξη τῆς θέσης τοῦ συγγραφέα πῶς «ἐντιμα γηρατεία δέν εἶναι τά μακρόβια, οὔτε ἐκτιμῶνται μέ βάση τό πλῆθος τῶν ἐτῶν» (δ' 8), ἐπομένως ὁ ἄνθρωπος πού πεθαίνει νέος ἀξίζει τῆς τιμῆς τῶν συνανθρώπων του, ἐφόσον «ἡ φρόνηση γιά τούς ἀνθρώπους εἶναι σεβαστή σάν τά λευκά μαλλιά καί ἡ ἀμεμπτη ζωή σάν τά βαθιά γεράματα» (δ' 9). Στή βάση τῆς σκέψης του βρίσκεται ἡ πεποίθηση ὅτι ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο τιμᾶται κάποιος ἄνθρωπος πού ἔφτασε σέ μεγάλη ἡλικία εἶναι ἡ ὑπόθεση πῶς ὅσο περισσότερο ζεῖ κανεῖς, τόσο

πιό σοφός γίνεται. Κατά συνέπεια, αυτό πού εκτιμᾶται σέ ἕναν ἄνθρωπο δέν εἶναι ἡ ἡλικία του καθ' αὐτήν ἀλλά ἡ σοφία του, ὅπως αὐτή νοεῖται σέ ὅλα τά σοφιολογικά ἔργα τῆς ΠΔ, ὡς «φόβος Θεοῦ» καί ἐνάρετη συμπεριφορά. Ἐπομένως, ἕνας ἄνθρωπος πού ἔχει ἤδη σέ νεαρή ἡλικία κατακτήσει τή σοφία, ζώντας θεάρεστα καί μέ δικαιοσύνη, ἀξίζει τῆς ἴδιας τιμῆς πού ἀπολαμβάνει καί ἕνας γέρος.

Στήν ἐπόμενη ἐνότητα (δ' 10-12) ὁ συγγραφέας ἀναλύει ἀκόμη περισσότερο τήν ἐπιχειρηματολογία του μέ γλῶσσα πού θυμίζει ἔντονα τό Γεν 5:24, ὅπου γίνεται λόγος γιά τή θεάρεστη ζωή τοῦ Ἐνώχ καί τή «μετάθεσή» του ἀπό τόν Θεό (εὐηρέστησεν Ἐνώχ τῷ Θεῷ καί οὐχ εὐρίσκετο, ὅτι μετέθηκεν αὐτόν ὁ Θεός). Δέν εἶναι σαφές ἂν ὁ συγγραφέας ἀναφέρεται εἰδικά στόν Ἐνώχ ἢ ἂν, μέσα ἀπό τήν ἐπιλογή τῆς γλώσσας, προσπαθεῖ νά πείσει τούς ἀναγνώστες του, ὀδηγώντας συνειρμικά τή σκέψη τους, ὅτι ὁ πρόωρος θάνατος δέν εἶναι ὅπωςδῆποτε ἀσύμβατος μέ τή θεάρεστη ζωή, ὅπως φαίνεται νά υποστήριζαν οἱ παλιότεροι σοφοί του Ἰσραήλ. Δέν ἀρκεῖται ὅμως μόνο στήν ὑπενθύμιση κάποιας ἀνάλογης περίπτωσης τοῦ παρελθόντος, ἀλλά ἐπιχειρεῖ νά ἐξηγήσει καί τόν λόγο γιά τόν ὅποιο κάποιος ἐνάρετος ἄνθρωπος θά μπορούσε νά πεθάνει νέος: «Ἀρπάχθηκε, μήν τύχει κι ἡ κακία τή συνεσή του ἀλλοιώσει ἢ ἡ δολιότητα τόν ἐξαπατήσει» (δ' 11), ἀφοῦ εἶναι βέβαιο πώς «ἡ θελκτικότητα τῆς κακίας ἀμαυρώνει τά καλά, κι ἡ παραζάλη τῆς ἀμαρτωλῆς ἐπιθυμίας διαφθείρει καί τό πιό ἀγνό μυαλό» (δ' 12). Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή ὁ πρόωρος θάνατος θά μπορούσε

νά θεωρηθεῖ καί ὡς εὐεργεσία τοῦ Θεοῦ πρὸς τόν ἐκλεκτό του, ἀφοῦ τόν ἀπαλλάσσει ἀπό τό ἐνδεχόμενο νά παρασυρθεῖ καί νά πέσει στήν ἀμαρτία.

Στήν τελευταία παράγραφο τῆς ἐπιχειρηματολογίας του (στχ 13-14) ὁ συγγραφέας συνοψίζει ὅσα ἤδη ἀνέφερε: Ὁ δίκαιος ἄνθρωπος «κατορθώνοντας σέ λίγα χρόνια νά τελειοποιηθεῖ, εἶναι σάν νά ἔζησε πλήρη καί μακροχρόνια ζωή. Ἦταν ἀρεστή στόν Κύριο ἡ ψυχὴ του, γι' αὐτό καί βιάστηκε ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπ' τήν κακία».

Ὁλοκληρώνοντας ὁ συγγραφέας, στρέφει καί πάλι, μέ τήν ἐπιλογή τῶν κατάλληλων λέξεων, τή σκέψη τῶν ἀναγνωστών του σέ παλιότερα γνωστά κείμενα, αὐτῆ τῆ φορά στό βιβλίο τοῦ προφήτη Ἡσαΐα, στό 6^ο κεφ. τοῦ ὁποίου περιγράφεται ἡ κλήση τοῦ προφήτη ἀπό τόν Θεό, ὁ ὁποῖος τόν στέλνει στόν λαό του νά τόν προειδοποιήσει ὅτι «Θ' ἀκοῦτε καλά, μά δέν θά καταλαβαίνετε, θά βλέπετε καλά μά δέν θά ἐννοεῖτε» (ζ' 9). Χρησιμοποιώντας ἀνάλογο φραστικό ὁ συγγραφέας τῆς ΣΣο προειδοποιεῖ τούς ἀναγνώστες του νά μή μιμηθοῦν τούς ἀνυπάκουους πρόγονους τους οὔτε νά παρασυρθοῦν ἀπό τούς ἄλλους ἄνθρώπους πού δέν κατανοοῦν αὐτό πού βλέπουν (στχ 14β), ἀλλά νά λάβουν σοβαρά ὑπ' ὄψιν τή διαβεβαίωσή του: «Ὅτι χάρις καί εὐσπλαχνία προσφέρει ὁ Θεός σ' ὅσους ἔχει ἐκλέξει καί φροντίδα στους ἀφοσιωμένους του» (στχ 15) καί νά ἐμπιστευτοῦν τόν Θεό. Αὐτή τήν ἰδιαίτερη κατανόηση τοῦ μυστηρίου τῆς παρέμβασης τοῦ Θεοῦ στόν κόσμο ὑπόσχεται καί ὁ Ἰησοῦς Χριστός στους μαθητές του, κάνοντας ἀναφορά στό ἴδιο χωρίο τοῦ προφήτη Ἡσαΐα (Ματ ιγ' 11-17).

81. Ποιός ὁ ρόλος τῆς πίστεως στή μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς;

Πρωτ. Κωνσταντίνου Παπαθανασίου

Ἐφημ. Ἰ. Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου Παλαιοῦ Φαλήρου, Ἰ. Μ. Νέας Σμύρνης

Τό παραπάνω ἐρώτημα συνδέεται μέ τόν ἰσχυρισμό, πού διατυπώνεται συχνά, ὅτι ἡ πίστη ἀποτελεῖ πρόσκομμα γιά τήν ὀρθή κατανόηση τῆς Καινῆς Διαθήκης ἢ εἶναι ἀσύμβατη μέ τήν κριτική ἔρευνα. Ὡστόσο, ἡ Κ.Δ. γράφτηκε γιά τούς πιστούς. Οἱ πιστοί, ὡς μαθητές καί ἀκόλουθοι τοῦ Χριστοῦ, εἶναι οἱ ἀναγνώστες τῶν ἱερῶν κειμένων τῆς Κ.Δ., καί ὡς ἐκ τούτου βρίσκονται σέ πλεονεκτική θέση γιά νά τά κατανοήσουν.

Τό πλεονέκτημα τοῦ πιστοῦ στή μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἶναι πραγματικό ἀνοιγμα πρὸς τήν ἀλήθεια τῶν ἀφηγήσεων, καθὼς «τοῦτο τό κήρυγμα» διαφυλάσσεται καί παραδίδεται σάν ἀπό ἕνα στόμα προερχόμενο, τό τῆς Ἐκκλησίας. Μιά ἐρμηνευτική στόχευση γεμάτη ἐμπιστοσύνη μπορεῖ νά ἔχει τήν εὐεργετική καί παράδοση ἐπίδραση νά μᾶς κάνει καλύτερους ἱστορικούς καί μελετητές τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀπό ὅ,τι ἐκεῖνοι πού δέν πιστεύουν. Δυνατότητες πού προκύπτουν ἀπό τό ἴδιο τό ὕλικό μπορεῖ νά δοθοῦν σέ μία πιό εὐλόγη θεώρηση μέ τή δύναμη τῆς ἱεῤῥᾶς παράδοσης. Σίγουρα ἡ προσέγγιση τοῦ πιστοῦ θά εἶναι πιό γόνιμη καί εὐλοκρινῆς ἀπό μία ἐχθρική προσέγγιση ἐκεῖνου πού ἔχει προδιάθεση νά ἀποδομήσει τή χριστιανική πίστη. Θεολογικές προϋ-

ποθέσεις, βέβαια, ἀναπόφευκτα τίθενται σέ συζητήσεις, ὅπως ἄλλωστε κάνουν καί ἐκεῖνοι πού θεωροῦν τόν ἑαυτό τους «οὐδέτερο». Ἀναντίλεκτα οἱ προϋποθέσεις θά παραμείνουν ζωτικής σημασίας· τό σοφό μάθημα εἶναι νά τίς ἀναγνωρίζουμε, νά τίς ἐπιδοκιμάζουμε, νά διασφαλίξεται ὅτι τό κάνουμε ὄχι γιά νά ἀσκήσουμε μιά ἀθέμιτη ἐπιρροή στήν κατανόησή μας γιά τό τί διαβάζουμε, ἀλλά γιά χάρι τῆς «μᾶς καί τῆς αὐτῆς πίστεως οὔσης εἰς πάντα τόν κόσμον» (ἅγιος Εἰρηναῖος).

Παράλληλα, θά πρέπει νά τονιστεῖ γιά μία ἀκόμη φορά ὅτι ἡ κριτική μέθοδος εἶναι ἀπόλυτα ἀπαραίτητη γιά τή μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Εἶναι ἡ ἀναγκαῖα προϋπόθεση γιά τήν ὑπεύθυνη ἐρμηνεία τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Ὁ πιστός δέν πρέπει νά ἔχει κανέναν φόβο γιά τήν ἴδια τή μέθοδο, χρειάζεται μόνο νά εἶναι σέ ἐγρήγορηση καί ἐπιφυλακή γιά τήν τυχόν ἐνασχόληση μέ ἀκατάλληλες προϋποθέσεις. Ἡ δειλία, πού ἐνίοτε ἐκδηλώνεται ἀπό τήν ἐφαρμογή τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης ἢ τή χρήση τῆς κριτικῆς στήν ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀποτελεῖ μιά πολύ ἀνάξια ὄψη τοῦ χαρακτήρα της. Ἄν ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι πράγματι ἀληθής, πρέπει νά βρισκεται σέ ἀρμονία μέ κάθε ἀληθινὴ ἀρχή, ὅποιοιδήποτε εἶδους.

Ὁ πιστός, πού χαρακτηρίζεται ἀπό ἀνοιχτότατο μάτι, ἐναντιώνεται σέ λαμβασμένη ἐφαρμογή τέτοιων ἀρχῶν, καθώς καί ἐναντίον τῶν χιμαιρικῶν εἰκασιῶν, πού ὠθεῖ τούς «ἐρήμους θείας συνείσεως διδασκάλους» πάρα πολύ μακριά· γι' αὐτό τότε πρέπει νά διαμαρτυρόμαστε. Δέν εἶναι ἐπικίνδυνο πράγμα ἢ πολλή γνώση, ἀλλά ἢ λίγη γνώση. Ἀπό τό πλήρες φῶς τῆς ἐπιστήμης ἢ τῆς σύγχρονης κριτικῆς δέν ἔχουμε τίποτα νά φοβηθοῦμε: τό θαμπό φῶς -τό ὁποῖο μᾶλλον πρέπει νά ὀνομαστῆ σκότος- εἶναι ἐκεῖνο πού κρύβει καί στρεβλώνει τήν ἀλήθεια. Κι ὅποιος ἀλλοιώνει τήν ἀλήθεια, προσκολλώμενος σέ δογματισμό (στενομυαλιά καί μικροψυχία), αὐτός μετασχηματίζεται σέ αἰρεσιάρχη, προκαλώντας μιὰ καταγέλαστη αἵρεση (Ἰππόλυτος Ρώμης). Τέτοια μπορεῖ σήμερα νά θεωρηθεῖ ἡ φονταμενταλιστική πολεμική κατά τῆς Ἁγίας Γραφῆς, μιὰ προσέγγιση πού ἀγνοεῖ τήν ταυτόχρονη ἱστορική καί ἐκκλησιολογική ἀντίληψη τῶν γεγονότων,

μιὰ ἀνυποψίαστη ἀλλά ἐπιβλαβῆς κατάχρηση τῆς ἱστορικοκριτικῆς μεθόδου.

Ὁ ρόλος τῆς πίστεως στή μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐπικεντρώνεται στό νά ἀντιλαμβάνεται τήν πραγματικότητα τῆς ἱστορίας σωτηρίας (reality of salvation history) καί νά συλλαμβάνει τίς πραγματικές εὐεργεσίες τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ μέσω τοῦ Λόγου του. Μέ βάση τήν ὀρθόδοξη ἐκκλησιαστική μας παράδοση καί μαρτυρία, ἡ μέν Π.Δ. προσεγγίζεται καί ἐρμηνεύεται χριστοκεντρικά, ἡ δέ Κ.Δ. προβάλλεται ὡς εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας, πού ἀναφέρεται στή νέα, πλήρη καί τελεσίδικη ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στό πρόσωπο καί τό ἔργο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Συνεπῶς τό ἔργο τοῦ πιστοῦ ἐρμηνευτῆ δέν εἶναι μόνο μιὰ ἰσορροπημένη σύγχρονη προσέγγιση τῶν βιβλικῶν κειμένων, ἀλλά καταξιώνεται, ὅταν προσανατολίζει τόν ἄνθρωπο στήν ἱστορία τῆς θείας οἰκονομίας, στή σωτηριολογική ἐμπειρία καί ἐν τέλει στό μυστήριο τῆς θεώσεώς του.

ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ: Κ. Μπελέζος, «Ἡ ἐρμηνευτική προσέγγιση τοῦ ἱεροῦ Χρυσόστομου καί ἡ σύγχρονη ἱστορικο-κριτική μέθοδος», *Χρυσόστομος καί Ἀπόστολος Παῦλος: Ἡ χρονολογική ταξινόμηση τῶν παύλειων ἐπιστολῶν*, Ἀθήνα: Διήγησις ²2005, σ. 66-102. Γ. Πατρῶνος, «Ὁρθόδοξη θεολογία καί ζωή», *Θεολογία καί ὀρθόδοξο βίωμα: Θέματα θεολογικοῦ προβληματισμοῦ καί ὀρθόδοξης πνευματικότητας*, Ἀθήνα: Δόμος 1994, σ. 19-60. S. Moyise, *Introduction to Biblical Studies*, London: T & T Clark ²2004.

Ἀπόστολος Γεραλῆς
(1886-1983).
Βάφοντας τὰ
πασχαλινά αὐτά

Νικηφόρος Λύτρας,
Τό ὄν τοῦ Πάσχα
(1874-1875)

59. Βασικά θέματα τῆς κατήχησης Ἡ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας

πρωτ. Ἀλέξανδρου Καριώτογλου

Ἡ συμμετοχή στό μυστήριο τῶν μυστηρίων εἶναι ἡ καλύτερη κατήχηση. ἔστω κι ἂν ὁ κατηχούμενος δέν ἔχει ἀκόμα τή δυνατότητα νά μετέχει τοῦ Ποτηρίου τῆς ζωῆς. Αὐτό συνιστοῦσα στή νεαρή Ἀμερικανίδα, τήν ὁποία κατηχώ, καί σύμφωνα μέ τήν ἀρχαία παράδοση θά βαπτίσουμε ὡς ἐκκλησιαστική κοινότητα μετά τήν πρωινή Θ. Λειτουργία τοῦ Μ. Σαββάτου.

Μετά τόν καθαγιασμό καί τή μεταβολή τῶν Τιμίων Δώρων διά τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποδίδουμε τιμή στή Θεοτόκο καί στούς ἁγίους, ιδιαίτερα στόν Τίμιο Πρόδρομο. Εἶναι ἡ χαρά πού ἔχουμε γιά τά δῶρα πού αὐτοί δέχτηκαν ἀπό τόν Κύριο καί καθώς ἀναφέρει ὁ ἱερός Καβάσιλας «ἔτσι μέ τό νά χαιρόμαστε γιά τίς δωρεές πού δόθηκαν ἀπό τόν Κύριο στούς ἁγίους, εὐχαριστοῦμε αὐτόν πού τίς ἔδωσε καί τοῦ προσφέρουμε τά εὐχαριστήρια δῶρα» (PG 150, 472C). Στή συνέχεια ὅλες οἱ εὐχές καί προσευχές ἐτοιμάζουν τούς παρόντες πιστούς στή συμμετοχή τους στή Θεία Κοινωνία. Εἶναι ἡ ὥρα τῆς κενώσεως τοῦ Μύρου τῆς Ζωῆς. Ἡ ἐνότητα τῆς πίστεως εἶναι ἡ προϋπόθεση γιά νά γίνουμε δεκτοί στή ἐνότητα τῆς θείας Εὐχαριστίας. Γι' αὐτό πρίν κοινωνήσουμε, ζητᾶμε ἀπό τόν Κύριο νά μᾶς χαρίσει τήν ἐνότητα τῆς πίστε-

ως. Εἶναι αὐτό πού ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος γράφει στήν ἐπιστολή του στούς Ἐφεσίους: «συνέροχεσθε ἐν μιᾷ τῇ πίστει, καί τήν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ... ἕνα ἄρτον κλώντες, ὅς ἐστιν φάρμακον ἀθανασίας»¹. Ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος ἐπισημαίνει ὅτι αὐτή τή μία, ἁγία καί ἀποστολική πίστη, ἀφοῦ τήν παρέλαβε ἡ Ἐκκλησία, «ἂν καί εἶναι σκορπισμένη σ' ὅλο τόν κόσμο, τή φυλάγει μέ ἐπιμέλεια, σάν νά κατοικεῖ σ' ἕνα σπίτι. Καί πιστεύει ὁμοιόμορφα σ' αὐτήν, ἐπειδή ἔχει μία ψυχή καί τήν ἴδια καρδιά. Καί σύμφωνα μέ τήν πίστη αὐτή, αὐτά κηρύττει καί διδάσκει καί παραδίδει σάν νά ἔχει ἕνα στόμα. Γιατί ἂν καί εἶναι ἀνόμοιοι οἱ διάλεκτοι πού μιλοῦν ἀνά τόν κόσμο, ὅμως ἡ δύναμη τῆς παραδόσεως εἶναι παντοῦ μία καί ἡ ἴδια... Καί ὅπως ὁ ἥλιος, τό κτίσμα τοῦ Θεοῦ, σ' ὅλο τόν κόσμο εἶναι ἕνας καί ὁ ἴδιος, ἔτσι καί τό κήρυγμα τῆς ἀλήθειας λάμπει παντοῦ καί φωτίζει ὅλους τους ἀνθρώπους πού θέλουν νά προχωρήσουν στή βαθύτερη γνώση τῆς ἀλήθειας» (PG 5, 115-116). Στό Δεῖπνο τῆς Εὐχαριστίας μποροῦν νά παρακαθήσουν μονάχα ἐκεῖνοι πού ὁμολογοῦν τή μία χάρη καί κλήση τῆς πίστεως. Καί ἀρνεῖται ἡ Ἐκκλησία μας νά δώσει στούς ἀμύητους τήν «ἀφθαρτίζουσα τροφή», ἐπειδή γνωρίζει πως «ἂν κάποιος ἀμύητος μεταλάβει... τρώει τήν

αιώνια καταδίκη του» (Αποστολικαί Διαταγαί, PG 2, 125). Μέ τον τρόπο αυτό ή Ἐκκλησία φέρεται σ' εκείνους πού έτοιμάζονται νά δεχτοῦν τήν ὀρθόδοξη πίστη. Περισσότερο αὐστηρή εἶναι ἀπέναντι σ' εκείνους πού ἀρνήθηκαν ἢ διέστρεψαν τήν πίστη τους. Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας ἀναφέρει: «Δέν ἐπιτρέπεται νά προσέρχονται οἱ ἀλλογενεῖς στήν εὐχαριστία (ἀπρόσιτος τοῖς ἀλλογενέσι ἢ εὐλογία). Καί ἄς θεωρεῖται ἕτερογενές γένος καί αὐτό πού εἶναι ἀκόμα ἄπιστο καί ἀβάπτιστο, καί ἐπιπλέον αὐτό πού διαστράφηκε σέ νοῦ ἕτερόφρονα καί πού δέν συμφωνεῖ μέ τήν πίστη τῶν ἁγίων καί εἶναι διασκορπισμένο σέ φαῦλα δόγματα» (PG 68, 761D).

Κάθε κατηγορούμενος μετά ἀπό αὐτή τή διαδρομή στά βασικά σημεῖα τῆς Θ. Εὐχαριστίας θά πρέπει νά ἔχει κατανοήσει ὅτι ἡ μελλοντική του συμμετοχή στή Θ. Λειτουργία εἶναι μία μυστηριακή, δηλαδή μεταμορφωτική, πράξη καί μία κίνηση πρὸς τόν ἴδιο τόν Θεό. Μέ τή μετάληψη τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ στό τέλος τῆς Θ. Λειτουργίας δέν λαμβάνουμε ἕνα ἀπλό πνευματικό ἐφό-

διο γιά τήν ἀτομική μας σωτηρία, ἀλλά γινόμαστε κοινωνοί τοῦ «ἐρχόμενου κόσμου». Καί καθώς ἀναφέρει ὁ π. Ἀλέξανδρος Σμέμαν, «ὁ ἐρχόμενος δέν εἶναι ἕνας "ἄλλος" κόσμος, διαφορετικός ἀπό αὐτόν πού ὁ Θεός δημιούργησε καί πού μᾶς ἔδωσε. Εἶναι ὁ ἴδιος ὁ κόσμος μας, καμωμένος τέλειος κιόλας στό Χριστό, μά ὄχι ἀκόμα σέ ἐμᾶς. Εἶναι ὁ ἴδιος ὁ κόσμος μας λυτρωμένος καί ἀποκαταστημένος, στόν ὁποῖο ὁ Χριστός "πληροῖ τὰ πάντα ἑαυτοῦ"... Προσφέραμε τόν ἄρτο σέ ἀνάμνηση τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδή γνωρίζουμε πώς ὁ Χριστός εἶναι ἡ Ζωή καί ἐπομένως κάθε τροφή πρέπει νά μᾶς ὀδηγήσει σέ Ἐκεῖνον. Καί τώρα παίρνοντας τόν ἄρτο αὐτόν ἀπό τά χέρια Του, ξέρομε πώς ἀνάλαβε ὅλη τή ζωή, πώς τή γέμισε μέ τόν Ἐαυτό του, πώς τήν ἔκανε αὐτό γιά τό ὁποῖο ἦταν προορισμένη νά εἶναι: κοινωνία μέ τό Θεό, μυστήριο τῆς ἀγάπης καί τῆς Παρουσίας Του... Αὐτό πού ἐδῶ εἶναι "ὑπερφυσικό", σέ τοῦτο τόν κόσμο, ἐκεῖ καταδείχεται "φυσικό". Καί ἡ Ἐκκλησία βρίσκει τήν πλήρωσή της στή λειτουργία, γιά νά μᾶς ὀδηγεῖ πάντα "ἐκεῖ" καί γιά νά μᾶς κάνει αὐτό πού εἵμαστε»².

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων, Ἀθήνα: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τ. 2, σ. 268 **2.** Alex. Schmemman, *Γιά νά ζήση ὁ κόσμος*, Ἀθήνα: Δωδώνη 1970, σ. 67-68.

Θεόδωρος Ράλλης,
Ὁ στολισμός τοῦ Ἐπιταφίου
(1893)

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας, ΚΓ΄ Τό συνοδικό πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας

Δημήτρη Μαυρόπουλου

Ἐνα ἀπό τά οὐσιώδη στοιχεῖα πού ἀπαρτίζουν τήν ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ συνοδικότητα, αὐτό πού ὀνομάζουμε συνοδικό πολίτευμα ἢ συνοδικό σύστημα. Πρόκειται γιά καταστατική ἀρχή τῆς λειτουργίας της ἐπί τῆς γῆς καί ἐντός τῆς ἱστορίας. Προκύπτει ἤδη μέ τήν ἐκλογή τῶν δώδεκα Ἀποστόλων ἀπό τόν Χριστό καί τήν παραχώρηση σ' αὐτούς τῆς ἀποστολῆς νά διαποιμαίνουν τήν Ἐκκλησία καί νά διαδίδουν τό εὐαγγέλιό του σέ ὅλο τόν κόσμο. Γιά τό ἔργο τους αὐτό τούς συνδέει μέ τό Ἅγιο Πνεῦμα, τό ὁποῖο ἐπιφοιτᾷ τελικῶς ἐπ' αὐτούς κατά τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Προσφέροντάς τους τό Ἅγιο Πνεῦμα, τούς προσφέρει ἐπίσης τή δικαιοδοσία (ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι) νά διακρίνουν καί νά ἀποφαίνονται γιά τή δυνατότητα ἑνός πιστοῦ νά λαμβάνει μέρος στή θεία Εὐχαριστία: «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἄν τινων κρατῆτε, κερκράτηνται» (Ἰωάν. 20,22-23). Πρέπει νά ὑπογραμμιστεῖ ὅτι ἀφετηρία, κέντρο καί ἀναφορά τῆς συνοδικότητος εἶναι ἡ θεία Εὐχαριστία, τῆς ὁποίας προεδρεῖ ἕνας ἐκ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων καί ἐν συνεχείᾳ ἕνας ἐκ τῶν διαδόχων τους ἐπισκόπων. Γι' αὐτό καί ἀνεπίσκοπη θεία Εὐχαριστία δέν νοεῖται.

Ἡ συνοδικότητα βασιζέται στούς λόγους τοῦ Χριστοῦ: «Οὐ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν» (Ματθ. 18,20). Ἐπομένως ἡ συνοδικότητα ἀναφέρεται καί πηγάζει ἀπό τόν τριαδικό χαρακτήρα τῆς Ἐκκλησίας, ἀνάγεται δηλαδή στήν Ἁγία Τριάδα, εἰκόνα τῆς ὁποίας εἶναι τό πλήρωμα τῶν πιστῶν, κλήρου καί λαοῦ. Μὴν ξεχνᾶμε ἄλλωστε ὅτι ἡ θεία Λειτουργία εἶναι σύναξη ἐπί τό αὐτό τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅπου διά τῆς παρουσίας καί τῆς συνεκτικῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπιχειροῦμε τήν κορυφαία πράξη τῆς ἀναγωγῆς τῆς Δημιουργίας, ἡμῶν συμπεριλαμβανομένων, στόν οὐράνιο Πατέρα ὥστε νά μεταβληθοῦν τά δῶρα μας (τό ψωμί καί τό κρασί) σέ σῶμα καί αἷμα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καί νά κοινωνήσουμε μέ αὐτόν. Καί γι' αὐτό ἡ θεία Λειτουργία ἀποτελεῖ ἕναν δυναμικό διάλογο κλήρου καί λαοῦ καί γι' αὐτό ἐπίσης τά αἰτήματα, οἱ προσευχές καί οἱ εὐχές πού διατυπώνονται ἐκφέρονται σέ πληθυντικό ἀριθμό. Σ' αὐτόν τόν διάλογο, ὅσο σημαντικές εἶναι οἱ εὐχές τοῦ ἱερέα πού ἐκπροσωπεῖ τό σύνολο τῶν πιστῶν, ἄλλο τόσο σημαντική εἶναι ἡ ἀπάντηση τοῦ λαοῦ, ὡς συμφωνία καί ἐπιβεβαίωση, διά τοῦ «Ἀμήν». Χωρίς αὐτή τή συμφωνία πού κατατίθεται μέ

«Ἀμήν», ἡ θεία Λειτουργία μένει μετέωρη καί ἀτελέσφορη.

Ἀκριβῶς αὐτή ἡ λειτουργική συνοδικότητα εἶναι ἡ βάση τοῦ συνοδικοῦ τρόπου, μέ τόν ὅποιο ἡ Ἐκκλησία καλεῖται νά ποιᾶναι τόν λαό τοῦ Θεοῦ, νά πάρει ἀποφάσεις σέ καίρια θέματα διαποίμανσής του, ἢ νά ἀποφανθεῖ γιά τά ὅρια πού διακρίνουν τήν ἀλήθεια τῆς ἀπό τό ψεῦδος τῶν αἰρέσεων ἢ τῶν σχισμάτων. Πρῶτο παράδειγμα σύγκλησης συνόδου, μέ ὑπόβαθρο τή συνοδικότητα τῆς θείας Λειτουργίας, ἀποτελεῖ ἡ λεγόμενη Ἀποστολική Σύνοδος πού συγκλήθηκε στή Ἱεροσόλυμα τό 48 ἢ 49 μ.Χ., ὑπό τήν προεδρία τοῦ ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου καί μέλη Ἀποστόλους καί πρεσβυτέρους. Τό θέμα πού εἶχε νά συζητησεῖ καί γιά τό ὅποιο ἔπρεπε νά ἀποφασίσει ἦταν ἡ σχέση τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας μέ τόν Ἰουδαϊσμό, ἂν δηλαδή ὁ νέος Ἰσραήλ θά ἦταν συνέχεια τοῦ παλαιοῦ, ἢ ἂν μέ τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καί τήν ἴδρυση τῆς Ἐκκλησίας του θά ἔχουμε μιᾶ ριζικά νέα πραγματικότητα, κατά τή ρήση τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ «ἰδοὺ καινὰ ποιῶ πάντα» (Ἀποκ. 21,6). Μέ τήν ἀπόφασή της νά μήν ἐπεκταθεῖ ἡ καταστατική ὑποχρέωση τῆς περιτομῆς, αὐτό τό καίριο γιά τούς Ἰουδαίους σημεῖον ταυτότητας, στή νέα μέλη τῆς Ἐκκλησίας πού προέρχονταν ἀπό ἐθνικούς, ἄνοιξε διάπλατα ἡ θύρα γιά νά ἀπλωθεῖ ὁ Χριστιανισμός στήν οἰκουμένην του διάσταση.

Ἰδιαίτερη σημασία ἔχει ἡ ἐν κεφαλίδι διατύπωση τῆς ἀπόφασής της: «Ἐδοξεν γάρ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι καί ἡμῖν...» (Πράξ. 15,26). Μέ αὐτή τή φράση-κλειδί

ἀρχίζουν νά διατυπώνουν τίς ἀποφάσεις τους, τούς ὅρους τους, τά συμπεράσματά τους, ὅλες οἱ σύνοδοι τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε τοπικές, εἴτε ἐπαρχιακές, εἴτε οἰκουμενικές. Μέ αὐτή τήν ἀγιοπνευματική ἀναφορά μποροῦμε τώρα νά συνδέσουμε τή συνοδικότητα τῶν συνόδων μέ τή συνοδικότητα τῆς θείας Λειτουργίας. Ὅπως στή θεία Λειτουργία ἡ παρουσία καί οἱ ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος συνέχουν καί συγκροτοῦν τό σῶμα τῶν πιστῶν καί τό ἀνάγουν σέ σῶμα Χριστοῦ, ἔτσι καί στίς συνόδους τῆς Ἐκκλησίας, τοπικές ἢ οἰκουμενικές, τό Ἅγιο Πνεῦμα συνδέει καί συγκροτεῖ τό σῶμα τῶν ἐπισκόπων καί τό ἀνάγει σέ ὄμιλο τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, παρέχοντας συγχρόνως τό θεῖο κῦρος στίς ἀποφάσεις τους. Ὑπενθυμίζω ὅτι στή θεία Λειτουργία ἐπικαλούμαστε (ἐπίκληση τῆς ἁγίας Ἀναφορᾶς) τήν ἀποστολή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπό τόν οὐράνιο Πατέρα πρῶτα σ' ἐμᾶς καί ἔπειτα στή δῶρα μας («κατάπεμψον τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καί ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα»). Ἀνάλογα, κάθε σύνοδος ἀρχίζει μέ μιᾶ ἀνάλογη ἐπίκληση, ὥστε καί οἱ μετέχοντες ἐπίσκοποι νά δεχθοῦν τή θεία Χάρη, ἀλλά καί οἱ ἀποφάσεις τους νά σφραγισθοῦν ἀπό τή δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ παρουσία τοῦ ἐπισκόπου εἶναι καίριας σημασίας στή θεία Λειτουργία, γιατί μέ αὐτή τήν ἐνεργό παρουσία του συνδέει τήν εὐχαριστιακή πράξη μέ τόν ἴδιο τόν Χριστό μέσῳ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς στήν ὁποία μετέχει λόγω τῆς χειροτονίας του. Γι' αὐτό καί νοεῖται ὅτι προεδρεύει τῆς θείας Εὐχαριστίας «εἰς τύπον καί τόπον Θεοῦ», κατά τή διατύπωση τοῦ ἁγί-

ου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου. Εἶναι ὁ Χριστός ἐν μέσῳ ἡμῶν, ὁ ὁποῖος διανέμει τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στους πιστούς. Ἡ μνημόνευση τοῦ ὀνόματός του σέ κάθε θεία Λειτουργία, ἀλλά καί σέ κάθε ἱερή ἀκολουθία, δέν εἶναι τιμητική ἢ τυπική, ἀλλά οὐσιαστική, γιατί βεβαιώνει ὅτι ἡ λειτουργική μας σύναξη ἀνάγεται στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ μέσῳ ἐνός προσώπου πού νάί μέν εἶναι «εἷς ἐξ ἡμῶν», μετέχει ὅμως τῆς ἀρχιερωσύνης τοῦ Χριστοῦ καί ἐνεργεῖ ὡς ὁ Χριστός. Ἐπίσης μᾶς συνδέει μέ τήν καθολική Ἐκκλησία, γιατί ὁ τοπικός ἐπίσκοπος ἔχει κοινωνία μέ ὅλους τούς κανονικούς ἐπισκόπους τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ μέλος τοῦ ὀμίλου τῶν ἐπισκόπων. Ἄλλιῶς ἡ λειτουργική μας σύναξη θά παρέμενε μιά συλλογική ἔκφραση κοινωνικοῦ χαρακτήρα, ἔστω θρησκευτικοῦ. Ὡστόσο, ἡ παρουσία τοῦ ἐπισκόπου συνδέεται ἄμεσα μέ τήν παρουσία τοῦ πρεσβυτερίου καί τοῦ λαοῦ. Χωρίς τό «Ἀμήν» τοῦ λαοῦ ὁ ἐπίσκοπος θά παρέμενε ἕνα φιλό ὄνομα. Γι' αὐτό καί στήν εὐχή τῆς χειροτονίας του μνημονεύεται τό ὄνομα τῆς ἐπισκοπῆς τήν ὁποία κλήθηκε νά διαποιμάνει. Ἀκριβῶς αὐτή ἡ σχέση ἐπισκόπου καί λαοῦ ἀναδεικνύει τή συνοδικότητα τῆς θείας Λειτουργίας, καί περαιτέρω τή συνοδικότητα κάθε

λειτουργικῆς σύναξης. Καί βέβαια, ὅλα ὅσα περιγράψαμε παραπάνω, ἰσχύουν καί γιά τήν παρουσία τῶν πρεσβυτέρων πού ἐνεργοῦν στό ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου, ὁ ὁποῖος ἔχει καταστήσει ἕναν ἕκαστο αὐτῶν νά τόν ἐκπροσωπεῖ στίς ἐνορίες τῆς ἐπισκοπῆς του.

Ἐπειδή ἕκαστος ἐπίσκοπος προεδρεύει τῆς θείας Εὐχαριστίας πού τελεῖται στίς λειτουργικές συνάξεις τῆς ἐπισκοπῆς του, εἴτε αὐτοπροσώπως εἴτε διά τῶν ἐντελλομένων πρεσβυτέρων, δικαιούται νά μετέχει τῶν συνόδων τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε τοπικῶν εἴτε ἐπαρχιακῶν εἴτε οἰκουμενικῶν. Καί ἐπειδή κάθε σύνοδος ἀποτελεῖ ἐπίσης μιά λειτουργική πράξη, ὅπως σέ κάθε λειτουργία ὑπάρχει ἕνας πρῶτος, ὁ ἀρχιερέας, ἔτσι καί σέ κάθε σύνοδο ὑπάρχει ἕνας πρῶτος, ὁ πρόεδρος τῆς συνόδου. Καί ὅπως σέ κάθε λειτουργία ὁ ἀρχιερέας δέν ὑπάρχει χωρίς τό πρεσβυτέριο καί τόν μετέχοντα λαό, ἔτσι καί σέ κάθε σύνοδο ὁ πρόεδρος τῆς δέν ὑπάρχει χωρίς τό σῶμα τῶν ἐπισκόπων. Ἔχουμε δηλαδή ἀνάλογη ἐπανάληψη τοῦ δυναμικοῦ διαλόγου μεταξύ ἀρχιερέα καί λαοῦ στή θεία Λειτουργία, καί μεταξύ προέδρου καί ἐπισκόπων στή σύνοδο. Αὐτές οἱ δυναμικές ἀναδεικνύουν τή συνοδικότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Βίκτορ
Κουντρίν,
Πάσχα (1925)

«Καιρός τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ»

Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ
Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ἑρώτηση: «Πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῆς θείας Λειτουργίας ὁ Διάκονος ἀπευθυνόμενος στὸν Ἱερέα λέγει "Καιρός τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ". Ποιά ἡ ἔννοια τοῦ ψαλμικοῦ αὐτοῦ χωρίου;».

π.Ε.Π.

Τό ὡς ἄνω χωρίο εἶναι ἀπὸ τὸν ψαλμὸ 118, στ. 126 καὶ λέγεται κατὰ μία συνήθεια στὸ τέλος τοῦ Ὄρθρου (Ἱερατικόν Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, σ. 54. Ἱερατικόν 1995, σ. 47) καὶ κατ' ἄλλην μετὰ τὴν Ἀκολουθία τῆς Προθέσεως (Ἱερατικόν Ρώμης, σ. 105. Σίμωνος Πέτρας Α', σ. 92, Β', σ. 84. Ἱερατικόν, Ἀποστολική Διακονία, ³2000, σ. 105), τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ συνέχεια μέ ἄλλα βεβαίως προεισαγωγικά τῆς θείας Λειτουργίας¹.

Κατ' ἀρχάς νά σημειώσουμε ὅτι ὁ ὅρος «καιρός» δέν εἶναι ἄγνωστος, μέ διάφορες σημασίες, στή λειτουργική μας παράδοση. Ἐνδεικτικά ἀναφέρομε τό «καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν» τῶν Εἰρηνικῶν μέ ἀναφορά στίς καλές κλιματικές συνθήκες, ἀλλά καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς ἀπὸ τὸν Θεὸ δημιουργίας. «Ἡ θεία Λειτουργία εἶναι τό Μυστήριό μέ τό ὁποῖο ἔρχεται ἐκ νέου ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ σ' ὅλη τὴν κτίση»². Στό δοξαστικό τοῦ ὄρθρου τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς ἡ Ἐκκλησία ψάλλει τό «Ἐφθασε καιρός, ἡ τῶν πνευματικῶν ἀγῶνων ἀρχή...», μέ τὴν ἔννοια τῆς ἔναρξης τοῦ χρονικοῦ πλαισίου διάρκειας τῆς νηστείας, ἀλλά καὶ

μέ τὴν ἔννοια τῆς πρό τοῦ Πάσχα πνευματικῆς ἐγρήγορσης κατὰ τό «ἰδοὺ νῦν καιρός εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας» (Β' Κορ. 6, 2)

Πρό τῆς ἐνάρξεως τῆς θείας Λειτουργίας καὶ συγκεκριμένα στά καθίσματα τοῦ ὄρθρου ἢ μετὰ τὴν σ' ὠδή τῶν Κανόνων ὁ ἱερεὺς ἢ οἱ ἱερεῖς ἐξέρχονται τοῦ ἱεροῦ βήματος διὰ τῶν πλαγιῶν θυρῶν καὶ λαμβάνουν «καιρόν». Παίρνουν δηλαδή εὐλογία ἀπὸ τὸν Ἀρχιερέα καὶ αὐτοῦ μὴ λειτουργοῦντος «ποιήσαντες μετάνοιαν πρό τοῦ θρόνου ἔρχονται ἐνώπιον τῆς Ὁραίας Πύλης». Ἡ σύντομη αὐτὴ Ἀκολουθία, ἡ ὁποία διαμορφώθηκε σιγά-σιγά ἀπὸ τὸν 9ο μ.Χ. αἰ.,³ ἔχει, ὅπως ἀναφέραμε, τὸν χαρακτήρα τῆς εὐλογίας καὶ ἐντάσσεται στό πλαίσιο γενικότερα τῆς πνευματικῆς τοῦ ἱερέα προετοιμασίας καὶ τῆς μετὰ πάντων καταλλαγῆς πρό τῆς θείας Λειτουργίας. «Ἡ Ἀκολουθία αὐτὴ -ἔχει γραφεῖ ὅτι- εἶναι προάγγελος τῆς θείας Λειτουργίας' συμβολίζει τὸν "καιρόν"... "τῆς τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίας" καὶ μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι συμπληρώθηκε ὁ καιρός καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι μᾶς προετοιμάζει γιὰ τὴν ἀποδοχή

τοῦ βασιλέως Χριστοῦ καί τήν συμμετοχή στοῦ δεῖπνο τῆς Βασιλείας Του»⁴.

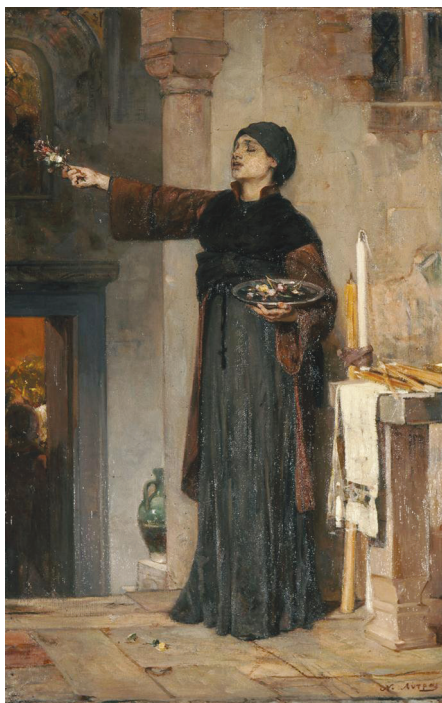
Μ' αὐτήν τήν ἔννοια, ὅτι δηλαδή ἔρχεται ὁ «καιρός τοῦ Χριστοῦ»⁵ νά ἱερουργήσει, ὁ «καιρός τῶν θαυμάτων -κατά τόν ἱερό Καβάσιλα- καί τῆς ἐξ οὐρανοῦ μαρτυρίας»⁶, ἐξηγεῖται θεολογικά καί ὁ στίχος «Καιρός τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ». Ἡ θεία Λειτουργία ἄλλωστε ἐρμηνεύεται ὡς εἰκόνα «μία ἐνός σώματος τῆς τοῦ Σωτήρος πολιτείας»⁷. Σέ αὐτήν δηλαδή ἀνακεφαλαιώνεται ὅλο τό μυστήριο τῆς θείας Οἰκονομίας⁸ καί ὁ Χριστός εἶναι «ὁ προσφέρων καί προσφερόμενος καί προσδεχόμενος» (εὐχή Χερουβικῆ ὕμνου)⁹, «ὁ μὲν (ἱερεύς) εὐχεται, ὁ δὲ (Χριστός), τελειοῖ τὰς εὐχάς· καί ὁ μὲν Σωτὴρ δίδωσιν, ὁ δὲ ἱερεὺς ὑπὲρ τῶν δοθέντων εὐχαριστεῖ καί ὁ μὲν ἱερεὺς προσάγει, ὁ δὲ Κύριος δέχεται τὰ δῶρα», πού σημαίνει τὰ ἀγιάζει «εἰς τὸ ἑαυτοῦ σῶμα καί αἷμα μεταβαλῶν»¹⁰.

Σέ παλαιό τῆς θείας Λειτουργίας ἐρμηνευτικό ὑπόμνημα ὁ «καιρός» πού δίδεται ἀπὸ τόν Ἀρχιερέα στὸν ἱερέα προκειμένου νά λειτουργήσει, σηματοδοτεῖ τό τέλος τοῦ παλαιοῦ αἰῶνα καί τήν ἀρχή τοῦ καινούργιου κόσμου τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ «Οὗτος δὲ καιρός σχηματίζει τὸν παρὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου προαναφερθέντα καιρὸν τῆς τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου γεννήσεως καί τῆς τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίας. Ὁ δὲ γε ἱερεὺς, ὁ τὴν ἑναρξιν τῆς θείας Λειτουργίας ποιούμενος, εἰκόνα φέρει τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου καί Βαπτιστοῦ προκαταρξαμένου τοῦ κηρύγματος καί λέγοντος· "Μετανοεῖτε· ἡγγικε γάρ ἡ βασιλεία τοῦ οὐρανοῦ"»¹¹.

Ὅτι ἡ θεία Λειτουργία ἔχει αἰώνιο χαρακτήρα ὡς μυστήριο πού παραδόθηκε ἀπὸ τόν Κύριο καί ἱερουργεῖται ἀπὸ τόν ἴδιο μέσα στήν Ἐκκλησία ἐπισημαίνεται ἰδιαίτερα καί ἀπὸ τόν Γέροντα Σωφρόνιο (Σαχάρωφ). Τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ ἐμβαθύνει μέ εὐστοχο καί θεολογικό λόγο στό νόημα τῆς φράσης: «"Καιρός τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ" (Ψαλμ. 118, 126), "Εὐλόγησον Δέσποτα". Διὰ τοιούτων λόγων ἀπευθύνεται ὁ διάκονος πρὸς τόν ἱερέα πρὸ τῆς ἐναρξεν τῆς Θείας Λειτουργίας. Οἱ λόγοι οὗτοι σημαίνουν ὅτι "εἶναι καιρός, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἐνεργήσῃ". Ἐπομένως ἡ Λειτουργία εἶναι πρωτίστως Θεία Πράξις. Πάντα τά ἐν αὐτῇ τελούμενα λαμβάνουν ἄλλην διάστασιν καί ἄλλο νόημα. Ἡ λέξις "καιρός", ἐπὶ παραδείγματι, τί δηλοῖ; Ἡ Θυσία τοῦ Ἄμνου προαπεφασίσθη ἐν τῇ προαιωνίῳ Βουλῇ τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ: "... ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς ματαίας ὑμῶν ἀναστροφῆς πατροπαραδότου, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἄμνου ἀμώμου καί ἀσπίλου Χριστοῦ, προεγνωσμένου μὲν πρὸ καταβολῆς κόσμου, φανερωθέντος δὲ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων δι' ὑμᾶς, τοὺς δι' Αὐτοῦ πιστεύοντας εἰς Θεὸν τὸν ἐγείραντα Αὐτὸν ἐκ νεκρῶν..." (Α' Πέτρ. α' 18-21). Ἐδόθησαν εἰς ἡμᾶς δύο ὑπαρκτικά ἐπίπεδα: τό ἐν εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ ὑπάρχει "πρὸ καταβολῆς κόσμου", τό ἕτερον, τό ἡμέτερον, εἶναι ὁ ἱστορικός ἡμῶν καιρός. Τελεῖται ἡ Θεία Λειτουργία ἐφ' ὅλου τοῦ προσώπου τῆς Γῆς ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, ἀπ' αἰῶνος εἰς αἰῶνα. Κατά συνέπειαν ὁ "καιρός" τῆς Λειτουργίας εἶναι: "Νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων". Ὁ Χριστός, "μίαν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσε-

νέγκας θυσίαν εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκάθισεν τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἀγιαζο-
ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ... μιᾶ γὰρ προσφορᾷ μένους"»¹².

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. **1.** Βλ. Παν. Ν. Τρεμπέλας, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας*, Ἀθήνα 1982, σ. 20. **2.** Ἱερομόναχος Γρηγόριος, *Ἡ θεία Λειτουργία*. Σχόλια, Ἅγιον Ὄρος 1993, σ. 151. **3.** Βλ. Παν. Ν. Τρεμπέλας, *ὁ.π.*, σ. 1. **4.** Ἱερομόναχος Γρηγόριος, *ὁ.π.*, σ. 46-47. **5.** Ἱερομόναχος Γρηγόριος, *ὁ.π.*, σ.123. **6.** Νικόλαος Καβάσιλας, *Εἰς τὴν θεϊαν Λειτουργίαν*, SC 4bis, 100 (2) (=PG 150, 389D). **7.** Νικόλαος Καβάσιλας, *ὁ.π.*, SC 4bis, 62 (7) (= PG 150, 372B). **8.** Παναγιώτης Ἰ. Σκαλτσῆς, «Ἡ θεία Λειτουργία: Συγκεφαλαίωση τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Οἰκονομίας», στό «*Ἱερουργοὶ καὶ Φιλοθεάμονες*». *Κεφάλαια Ἱστορίας καὶ Θεολογίας τῆς Λατρείας* [Λειτουργικά καὶ Ὑμνολογικά Παράλληλα -1], Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης 2014, σ. 525-562. **9.** Παναγιώτης Ἰ. Σκαλτσῆς, «Ἐρμηνευτικὰ ζητήματα τῆς θείας Λειτουργίας», στό *Λειτουργικὲς Μελέτες II*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 2011, σ. 184-189. **10.** Νικόλαος Καβάσιλας, *ὁ.π.*, SC 4bis, 280 (15) (= PG 150, 497B). **11.** Γερμανὸς Κωνσταντινουπόλεως, *Ἱστορία Ἐκκλησιαστικῆ καὶ Μυστικῆ Θεωρίας*, PG 98, 400D-401A. Βλ. καὶ Σωφρόνιος πατριάρχης Ἱεροσολύμων (ψευδ.), *Λόγος περιέχων τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἅπασαν ἱστορίαν...*, PG 873, 3992AB. Θεόδωρος Ἀνδιδων, *Προθωρία κεφαλαϊώδης...*, PG 140, 482AB. **12.** *Ἐβρ.* ι' 12 καὶ 14. Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος (Σαχάρωφ), *Ὁφόμεθα τὸν Θεὸν καθὼς ἐστι*, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 1992, σ. 397-398.

Νικηφόρος Λύτρας,
Ἄνθη Ἐπιταφίου
(1901)

Κυριακή τοῦ Θωμᾶ Ἄλλη ὀπτική τοῦ κόσμου καί τῆς ζωῆς

Ἀρχιμ. Νικάνορος Καραγιάννη
Τακτικοῦ Ἱεροκήρυκος

Γ. Μ. Κηφισίας, Ἀμαρουσίου καί Ὁρωποῦ

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ ἀπιστία ἔγινε στίς μέρες μας ὁ ἀέρας πού ἀναπνέουμε. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ζεῖ σάν νά μήν ὑπάρχει Θεός. Δέν τόν βλέπει μέ τή δύναμη τῆς λογικῆς καί τῆς ἐπιστήμης του. Δέν τόν ψηλαφίζει μέ τίς αἰσθήσεις του. Δέν μπορεῖ νά τόν ἀνακαλύψει στό μικροσκόπιο τῆς ἔρευνας καί τῆς καταπληκτικῆς τεχνολογίας του. Θαμπωμένος ἀπό τά ἐπιτεύγματά του, στήν ἀλαζονεία του ἀκούει τόν ἀντίλαλο τοῦ ἄφρονα καί ἐπαναλαμβάνει συχνά: «δέν ὑπάρχει Θεός». Ἡ ἀπιστία εἶναι ἡ κατηγορία πού φοβήθηκαν περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη ἁμαρτία ἀκόμη καί οἱ νηπτικοί Πατέρες τῆς ἐρήμου.

Ἡ σημερινή «Κυριακή τοῦ Θωμᾶ» ἀναδεικνύει τό γεγονός ὅτι αὐτός ὁ μαθητής -ὡς μή ὤφειλε- ταυτίστηκε μέσα στούς αἰῶνες μέ τή δυσπιστία καί τήν ἀμφιβολία. Ἴσως γιατί μέσα στόν φόβο καί στόν δισταγμό του, δέν μπόρεσε, ἔστω πρὸς στιγμήν, νά ἀνοίξει τά μάτια του στόν ὀρίζοντα τῆς Ἀνάστασης. Καί αὐτό, γιατί ἴσως ποτέ ἡ λαϊκή εὐσέβεια δέν δέχεται τήν παραμικρή ἐπιφύλαξη τοῦ θαύματος καί τοῦ μυστηρίου τῆς Ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ. Καί αὐτό, γιατί ἴσως ποτέ ἡ εὐαίσθητη χριστιανική συνείδηση δέν

δέχεται τήν παραμικρή ἀμφισβήτηση τοῦ Θεοανθρώπου.

«Ἐὰν μὴ ἴδω, οὐ μὴ πιστεύσω». Αὐτή ἡ φράση θεωρεῖται ἀπό ἀναρίθμητους ἀνθρώπους σήμερα ὡς ὁ θρίαμβος τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς καί τό ὕψος τῆς σοφίας. Καί ὅμως εἶναι ἓνας πειρασμός πού ἐγκλωβίζει τόν ἄνθρωπο σέ μιὰ ἀναλήθεια. Σέ ἓνα τρομακτικό ψέμα, σέ ἓναν δαιμονικό πειθαναγκασμό, πού ἰσχυρίζεται πῶς ὑπάρχει μόνον ὅ,τι βλέπει, ὅ,τι παρατηρεῖ, ὅ,τι ἀποδεικνύει μέ τίς ἔρευνες καί τά πορίσματά του. Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος βυθίζεται στίς ἀμφιβολίες καί παγιδεύεται στήν ἀπιστία, πού ὀδηγεῖ στό κενό τῆς ζωῆς.

Ὡστόσο ἡ ὑπαρξη καί ἡ ζωή μας εἶναι πολύ πιό περίπλοκη καί βαθύτερη ἀπό ὅ,τι φαίνεται. Δέν περιορίζεται καί δέν σταματᾷ μόνο σέ ὅ,τι βλέπουμε, παρατηροῦμε, μετῶμε καί ἀναλύουμε. Προχωρᾷ σέ ὅ,τι σκεφτόμαστε, στοχαζόμαστε, αἰσθανόμαστε καί βιώνουμε καί αὐτά δέν ἀναλύονται. Ἄλλωστε ἡ λογική καί οἱ ἀποδείξεις τῆς δέν εἶναι ἡ μοναδική μέθοδος, γιά νά προσεγγίσουμε τήν ἀλήθεια καί τήν πραγματικότητα τοῦ κόσμου καί τῆς ζωῆς.

Ὁ Θωμᾶς εἶναι ὁ κατεξοχὴν ἐνθουσιώδης μάρτυρας καί κήρυκας τῆς Ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ. Ἔστω κι ἂν σέ μιὰ

πρώτη ανάγνωση δέν τό αντιλαμβανόμεστε, συνειδητοποιούμε ότι αξιώθηκε από τόν Θεό νά κάνει μιά απαράμιλλη και μοναδική όμολογία, πού όμοιά της δέν έκανε κανένας άλλος· ή τουλάχιστον δέν κατέγραφαν κάτι ανάλογο οί Ιεροί συγγραφείς στά βιβλικά μας κείμενα.

«Ο Κύριός μου και ό Θεός μου»! (Ιω. 20,28) Μιά συγκλονιστική όμολογία πού έκφράζει πράγματι τήν χωρίς όρους και όρια αφιέρωση της ύπαρξης στόν Κύριο της ζωής και τόν νικητή τοῦ θανάτου. Μιά αυτοπαράδοση στη δεσποτεία τοῦ Κυρίου ὕστερα από μιά τολμηρή και δραματική πάλη ἀναζήτησης, ὅπως ό Ίακώβ. Ένα ολοκληρωτικό δόσιμο στόν Θεό. Μιά τέτοια όμολογία δέν αξιώθηκε ούτε αυτός ό πληθωρικός και παρορμητικός Πέτρος, έστω κι αν ἀναγνώρισε ένθερμα τή θεότητα τοῦ Διδασκάλου του. Μιά τέτοια όμολογία δέν αξιώθηκαν ούτε αυτές οί μυροφόρες γυναίκες, εξαιτίας της ευαίσθητης και συναισθηματικής φύσης τους.

Μιά τέτοια όμολογία και πίστη μπορεί νά βλέπει τόν Θεό εκεί πού ό κόσμος μέσα στην αϊχμαλωσία της λογικής του τόν άγνοεί. Νά Τόν βλέπει νά έρχεται μέσα στην ιστορία και στην καθημερινότητα. Νά έρχεται μέσα στόν κόσμο και στη ζωή, ὅπως ό Άναστημένος Χριστός «των θυρών κεκλεισμένων» (Ιω. 20,26). Τότε οί κλειστές πόρτες δέν έμπόδισαν τόν Άναστάντα Κύριο νά έλθει στους φοβισμένους και ἀναστατωμένους μαθητές Του.

Τίποτα δέν άλλαξε από τότε μέχρι σήμερα στην ύφή και τή σύνθεση τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ κόσμου. Και σήμερα οί κλειστές πόρτες τοῦ τρόμου και της σύγχυσης τοῦ κόσμου, οί κλειστές πόρτες της προκλητικής άμαρτίας και της άποδοκιμασίας τοῦ ἀνθρώπου δέν μπορούν νά σταματήσουν τόν Θεό νά έρχεται. Ο Θεός έξω και πάνω από τόν χώρο και τόν χρόνο θά εισέρχεται πάντοτε έλεύθερα στην ιστορία τοῦ κόσμου και τή ζωή τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτός ό κόσμος άλλοτε μάς προκαλεί και μάς γοητεύει μέ τά πολλά και ποικίλα θέλγητρά του και άλλοτε μάς τρομάζει και μάς άπογοητεύει μέ τίς φοβερές άπειλές του και τά πικρά άδιέξοδά του. Όσο κι αν φαντάζει παντοδύναμος, αυτόνομος και αυτάρκης, είναι στην πραγματικότητα αδύναμος και εύθραυστος, γιατί είναι τελικά ό μεγάλος ήττημένος.

Δέν πρέπει νά ξεχνάμε ότι αυτός ό κόσμος εξακολουθεί νά ζει και νά υπάρχει, όχι γιατί τό κατορθώνει ό ίδιος μόνος του, αλλά γιατί τό θέλει ό Θεός. Ο Θεός είναι Έκεϊνος πού στέκεται έλεύθερος από τά δεσμά τοῦ κόσμου και εϊσχωρεί «κεκλεισμένων τών θυρών» στό μέσον της ζωής και της ιστορίας του, ὥστε νά δίνει νόημα και κατεύθυνση. Κι αν έμεις σασιτισμένοι μέσα στη δίνη τοῦ κόσμου και τή σύγχυση της ζωής άπορούμε, μπορούμε νά ήρεμούμε, όταν Τόν βλέπουμε μέ τά μάτια της πίστης και αναφωνούμε «ό Κύριός μου και ό Θεός μου». Χριστός Άνέστη!

Θεόδωρος Πάλλης.
Μεγάλη Παρασκευή (1885)

Κυριακή τοῦ Θωμᾶ

πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη
Ἐφημ. Ἰ. Ν. Ἀγίας Παρασκευῆς Καλλιπόλεως, Ἰ. Μ. Πειραιῶς

«Ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταὶ ἰδόντες τὸν Κύριον» (Ιωάν. 20,20)

1. Τό εὐαγγέλιο καταγράφει τὰ συναισθήματα τῶν μαθητῶν μέχρι νά δοῦν τόν ἀναστημένο Κύριο: κατῆφεια, θλίψη, ἀπογοήτευση, φόβο. Καί γιά τόν λόγο ὅτι «γκρεμίστηκε» τό ὄραμά τους -νά μετέχουν στή βασιλεία τοῦ Θεοῦ νοούμενη μέ τόν κοσμικό τρόπο τῶν Ἰουδαίων- ἀλλά καί γιατί ὑπῆρχε κίνδυνος πιά καί γιά τή δική τους ζωή: οἱ Ἰουδαῖοι τούς κυνηγοῦσαν. Ὁ ἐγκλεισμός τους σέ οἴκημα ἀπό τό ὅποιο δέν ἐξήρχοντο «διά τόν φόβον τῶν Ἰουδαίων» εἶναι ἀπολύτως κατανοητός.

2. Τά συναισθήματα αὐτά μετατρέπονται ἄρδην, καθῶς τούς ἐμφανίζεται ὁ ἀναστημένος Κύριος ἀπό ἐκεῖ πού δέν τό περιμένουν: «τῶν θυρῶν κεκλεισμένων». Ὅτι προσπαθοῦσαν νά τούς μεταγγίσουν ὡς βίωμα ἀναστάσιμο οἱ μυροφόρες γυναῖκες πού εἶδαν τόν ἀναστημένο Χριστό, αὐτό βίωσαν καί οἱ ἴδιοι, γιατί ἔγιναν μέτοχοι τοῦ ἴδιου συγκλονιστικοῦ γεγονότος. «Ἐχάρησαν οἱ μαθηταὶ ἰδόντες τὸν Κύριον». Ἡ ὄραση τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ εἶναι τό γεγονός πού τούς προκάλεσε τή χαρά -τὴν ἀληθινή, τή βαθειά καί τὴν ἀναφαίρετη, αὐτή πού κάνει τὴν καρδιά νά σκιρτά- γιατί μέ τὴν ὄραση Του κατενόησαν οἱ μαθητές ὅτι ὁ θάνατος πράγματι καταπατήθηκε, συνεπῶς καί ἡ αἰτία του ἡ ἁμαρτία, ὅπως καί ὁ

Διάβολος πού πάντοτε σπρώχνει τόν ἄνθρωπο νά ἁμαρτήσῃ. Κι εἶναι εὐνόητο: πῶς μπορεῖ νά χαρεῖ ἀληθινά στήν καρδιά του ὁ ἄνθρωπος, ἂν κυριαρχεῖ πάνω του ὁ φόβος τοῦ θανάτου, ἂν ὁ ἴδιος εἶναι ὑποταγμένος στά πάθη του, ἂν βιώνει τὴν ὑποδούλωση στόν διάβολο; Εἶναι γνωστό ὅτι ἀπό πολλῶν χρόνων ἐπιστημονικές μελέτες στά ἀρχαιοελληνικά κείμενα -ἐκεῖ πού φαίνεται νά ὑμνεῖται ἡ ζωή καί ἡ χαρά της- ἔχουν καταλήξει στό συμπέρασμα ὅτι στό βάθος αὐτὴ ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς εἶναι ἐντελῶς ἐπιφανειακή, γιατί ὑφέρει ἀδιάκοπα ὁ φόβος τοῦ θανάτου. Ἡ χαρὰ λοιπόν ὑφίσταται ἐκεῖ πού ἔχει ξεπεραστεῖ ὁ θάνατος καί ἡ ἁμαρτία καί τό πονηρό, κι αὐτό ὑπάρχει ἀποκλειστικά καί μόνο στόν Χριστό.

3. Τί λοιπόν; Μόνον οἱ μαθητές τοῦ Χριστοῦ καί ὅσοι ἴσως στήν ἐποχή τους εὐλογήθηκαν νά Τόν δοῦν ἀναστημένο ἔζησαν τὴν ἀληθινή χαρά; Τί γίνεται μέ ὅλους τους ἄλλους, μέ ὅλους ἐμᾶς; Τά λόγια του Κυρίου τὴν ὄγδοη ἡμέρα ἀπὸ τὴν Ἀνάστασή Του στόν «ἄπιστο» μαθητή Του Θωμᾶ δίνουν τὴν ἀπάντηση. «Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καί πιστεύσαντες», λέει. Γιά τόν Κύριο δηλαδή ὑπάρχει μία ὄραση Του ἀνώτερη καί πιο εὐλογημένη ἀπὸ τὴν αἰσθητὴ ὄραση, τὴν ψηλάφηση μέ

τίς αισθήσεις. Κι αυτή είναι η ὄραση τῆς πίστεως. Αὐτός ἄλλωστε εἶναι ὁ ὀρισμός τῆς, ὅπως τό λέει κι ὁ ἀπόστολος: «Ἔστι δὲ πίστις ἐλπίζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος (ὄραση δηλαδή) οὐ βλεπομένων». Ἡ πορεία λοιπόν τοῦ χριστιανοῦ στόν κόσμο τοῦτο, ἡ ἔνθεη περπατησιά του γίνεται μόνο μέ τήν πίστη. Ὅσο ἡ πίστη στόν Χριστό, ὅσο ἡ ἀπόβλεψη εἶναι σ' Ἐκεῖνον μόνον, τόσο κι οἱ ὀφθαλμοί θά γεύονται τήν εἰκόνα Του, καλύτερα: τόσο ἡ παρουσία Του θά γεμίζει ὅλη τήν ὑπαρξή τοῦ ἀνθρώπου. Κι εἶναι περιττό βεβαίως νά ὑπενθυμίσουμε γιά μία ἀκόμη φορά ὅτι μιλάμε γιά μία πίστη ὄχι θεωρητική καί ψιλή λεγόμενη, ἀλλά γιά μία πίστη ἔμπρακτη, ἡ ὁποία κινητοποιεῖ τόν ἀνθρωπο νά βαδίζει τήν ὁδὸ τοῦ Κυρίου, τήν ὁδὸ δηλαδή τῶν ἀγίων Του ἐντολῶν.

4. Κι ἐδῶ ἴσως βρῖσκεται καί ἡ συμβολή τοῦ ἀγίου Θωμᾶ. Ἀφενὸς ἡ ἀπιστία του «βεβαίαν πίστιν ἐγέννησεν», συνεπῶς ἡ ἀπιστία του λειτούργησε θετικά -δέν εἶναι τυχαῖο λοιπόν πού χαρακτηρίζεται «καλή ἀπιστία» ἀπό τήν Ἐκκλησία μας- μέ τήν ἔννοια ὅτι ἔγινε τό μέσον νά «πιστεῖ» ὁ Κύριος λόγῳ τῆς ἀγάπης Του γιά νά ψηλαφηθεῖ καί νά διακηρυχθεῖ ἕκτοτε ἡ πραγματικότητα τῆς Ἀναστάσεως Του καί μέσῳ τῶν σωματικῶν αισθήσεων, ἀφετέρου ἐξίσου διακηρύχθηκε ὅτι ὁ ἀναστημένος Χριστός θά θεωρεῖται ἐν πίστει μόνο στήν Ἐκκλησία. Ὁ Θωμᾶς δηλαδή ὅσο βρισκόταν μόνος, καλυμμέ-

νος ἀπό τό σύννεφο τῶν ἀρνητικῶν λογισμῶν του, δέν δεχόταν τήν παρουσία τοῦ Χριστοῦ. Εὐθύς ὡς ταπεινώθηκε καί ἀποφάσισε νά ἔλθει στήν κοινότητα τῶν ἄλλων ἀποστόλων, ἔγινε καί αὐτός μέτοχος τῆς παρουσίας Ἐκεῖνου. Κι εἶναι συγκλονιστική καί μεγαλειώδης ἡ σύγκριση στήν ὁποία προβαίνει ὁ ὑμνογράφος τῆς Ἐκκλησίας πάνω στήν περίπτωσή του: ὁ Θωμᾶς εἶναι ἕνας δεύτερος Ἰωάννης. Ὅπως ὁ Ἰωάννης «ἔμαθε» τή θεολογία ὅταν ἔγειρε στό στήθος τοῦ Χριστοῦ στόν Μυστικό Δεῖπνο, τό ἴδιο ὁ Θωμᾶς «μαθαίνει» τή θεολογία ἀπό τούς τύπους τῶν ἡλῶν τοῦ Χριστοῦ καί ἀπό τή λογι-σμένη Του πλευρά.

Ὁ χριστιανός βιώνει τή χαρά στήν Ἐκκλησία, γιατί μετέχει στήν παρουσία τοῦ Κυρίου. Κι αὐτή ἡ χαρά περνᾷ τίς περισσότερες φορές, γιά νά μῆν ποῦμε πάντοτε, μέσα ἀπό τίς θλίψεις καί τίς δοκιμασίες καί τούς διωγμούς. Οἱ ἀπόστολοι ὑπῆρξαν φορεῖς αὐτῆς τῆς ἀναστάσιμης χαρᾶς, γιατί προσέβλεπαν πάντοτε στόν Κύριο, ζώντας ὅμως μέσα στίς θλίψεις τῆς ἀποστολικῆς τους διακονίας μέ τελικό τίμημα τόν ἴδιο τόν θάνατο. Πρόκειται γι' αὐτό πού ἤδη ὁ Κύριος εἶχε ἀναγγεῖλει στούς μαθητές Του: «καί τήν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἶρει ἀφ' ὑμῶν». Τό ἀληθινὸ γνῶρισμα τοῦ χριστιανοῦ εἶναι πράγματι ἡ χαρά. Γιατί ζεῖ τόν Χριστό. Γιατί ζεῖ συνεπῶς τήν ἀγάπη Του καί τήν περίσσια ζωῆς, τήν ὁποία Ἐκεῖνος τοῦ ἔδωσε.

*Χρῆστος Μποκόρος,
Κερί μέ φεγγάρι (2005),
λεπτομέρεια*

Είσαγωγή στο Κανονικό Δίκαιο και την Κανονική Οικονομία (Γ')

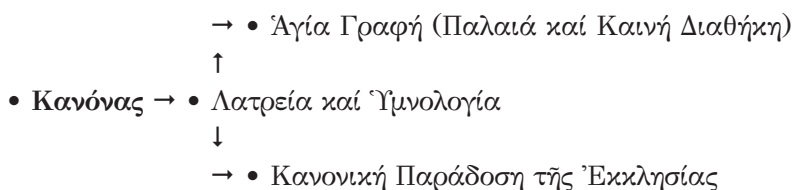
Ἡ Κανονική Οικονομία («Κανονικό Δίκαιο») δέν εἶναι πρῶτιστα γνώση..., εἶναι αἴσθηση...

Ἄρχιμ. Γρηγορίου Δ. Παπαθωμᾶ
Καθηγητοῦ Κανονικοῦ Δικαίου Θεολογικῆς Σχολῆς Ε.Κ.Π.Α.

Ἀπό τήν ἀλληλουχιακή διάρθρωση τῶν Πυλώνων τῆς Θεολογίας, στά τρία αὐτά πεδία τῆς «Θεολογίας στό ἐπίπεδο τῆς Οἰκονομίας», τά ὁποῖα, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἀπαρτίζουν μία διακλαδική ἐνότητα καί ἓνα ἐνιαῖο σύνολο, προκύπτει ἐμφανῶς ἡ υἱοθέτηση καί ἡ κοινή χρήση τοῦ ὄρου «κανόνας». Μέ ἄλλα λόγια, ἡ τομή στήν ὁποία προέβη ἡ Ἐκκλησία, ὅπως ἀναλύεται παρακάτω, μέ τόν ὄρο «κανών», τόν ὁποῖο υἱοθέτησε κατ'

ἀντιδιαστολή πρὸς τόν παλαιοδιαθηκικά καί πολιτειακά καθιερωμένο ὄρο «νόμος», διαπότιζε καί διαποτίζει συνόλες τίς ἐκφάνσεις τῆς πορείας τῆς καί τῆς ζωῆς τῆς μέσα στήν Ἱστορία. Κατ' ἐπέκταση, ὁ ὄρος «κανών» συνιστᾶ ἐρμηνευτικό κλειδί γιά τή μελέτη καί σπουδή ὄχι μόνον τῆς Κανονικῆς Παράδοσης τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καί τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, ἀλλά καί συνόλης τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Θεολογίας.

Ἡ χρήση τοῦ ὄρου «Κανών» στούς τρεῖς (3) διακριτούς Πυλῶνες τῆς Θεολογίας

Οἱ τρεῖς προαναφερθέντες αὐτοί δομικοί Πυλῶνες τῆς Θεολογίας¹ φέρουν μέσα τούς τέσσερα διατεταγμένα, ὅπως ἐκτίθενται ἀναλυτικά παρακάτω, ἀντίστοιχα **κειμενικά Corpus** [corpora], τά ὁποῖα, ὡς διαχρονική ἀθροιστική χιονοστιβάδα, ἀποτελοῦν καρπό ὄντολο-

γικῆς ἐμπειρίας τοῦ Ἐκκλησιακοῦ Σώματος, προέκυψαν ἀποκλειστικά ἐντός τῆς Ἐκκλησίας καί εἶναι μέ διαρθρωτική ἱεράρχηση τά ἐξῆς:

1) Τό Λειτουργικό/Λατρευτικό Corpus [Α-Θεολογικός Πυλώνας Λειτουργικῆς],

2) Τό Βιβλικό Corpus καί 3) τό Πατε-
ρικό-δογματικό Corpus [Β-Θεολογικός
Πυλώνας Βιβλικῶν καί Πατερικο-δογ-
ματικῶν Σπουδῶν], καί

4) Τό Κανονικό Corpus [Γ- Θεολογικός
Πυλώνας Κανονικοῦ Δικαίου], ὅπως
ἐκτίθενται διακριτά καί διαγραμματικά
εὐθύς ἀμέσως.

Τά τέσσερα (4) Κειμενικά Corpus τῆς Ἐκκλησίας

1) Τό Λειτουργικό/Λατρευτικό Corpus	(Corpus liturgicum)
2) Τό Βιβλικό Corpus	(Corpus biblicum)
3) Τό Πατερικο-δογματικό Corpus	(Corpus dogmatum)
4) Τό Κανονικό Corpus	(Corpus canonum)

Ὁ συνθετικός συσχετισμός τῶν τριῶν
(3) δομικῶν Πυλῶνων τοῦ ἐκκλησιακοῦ
θεολογικοῦ ἐπιστητοῦ καί τῶν τεσσάρων

(4) διακριτῶν κειμενικῶν Corpus τῆς
Ἐκκλησίας μέ τίς ἀντίστοιχες ὑπαγωγές
τους διαρθρώνεται ὡς ἑξῆς:

**Οἱ τρεῖς (3) δομικοί Πυλῶνες τῆς Θεολογίας
καί τά τέσσερα (4) ἀντίστοιχα κειμενικά Corpus τῆς Ἐκκλησίας
(Συνθετικός συσχετισμός)**

A. Ὁ Πυλώνας τῆς Λειτουργικῆς-Εὐχαριστίας καί τῆς Λατρείας

1) Τό Λειτουργικό/Λατρευτικό Corpus

B. Ὁ Πυλώνας τῶν Βιβλικῶν-Πατερικῶν Σπουδῶν καί τῆς Δογματικῆς

2) Τό Βιβλικό Corpus

3) Τό Πατερικο-δογματικό Corpus

Γ. Ὁ Πυλώνας τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καί τῆς Ποιμαντικῆς

4) Τό Κανονικό Corpus

Ἔτσι, ὁ ἐν χρήσει ὅρος καί τό ἀντί-
στοιχο θεολογικό μάθημα πού ἀκούει
στό ὄνομα **Κανονικό Δίκαιο**, ὅπως ἀντι-
δάνεια υἱοθετήθηκε καί ἐπικράτησε λα-
θεμένα νά ἀποκαλεῖται μέ τήν ὀνομασία
αὐτή στίς Θεολογικές μας Σχολές τῶν
νεωτέρων χρόνων (ὀνοματολογικό ἀντι-
δάνειο) -ἀντί τοῦ πατερικά καί ἐκκλησι-
ακά ὀρθοῦ **Κανονική Οἰκονομία** (ἅγιος

Γρηγόριος Νύσσης/κανόνας 1-383)- κα-
λύπτει συνολικά, ἀπό ἀποψη μελέτης,
ἔρευνας, σπουδῆς καί ζωῆς τῆς Ἐκκλησί-
ας, τό εὐρύ φάσμα τῶν δύο χριστιανικῶν
χιλιετιῶν, μέ σαφῆ κατ' ἀρχάς ἐπικέ-
ντρωση στίς Πρωτοκανονικές Πηγές καί
ἀκολούθως στίς, κατά κυριολεξία, ad hoc
Κανονικές Πηγές πού ἀναδύθηκαν συνο-
δικά στήν πρώτη χιλιετία, τή χιλιετία τῆς

κανονογέννησης και της κανονοθεσίας. Ἡ σπουδή αὐτή ἄρχεται μέ εισαγωγικά και ἱστορικά προλεγόμενα στή χιλιετία αὐτή, γιά νά μελετηθοῦν στή χρονική συνέχεια τῆς Β΄ και τῆς Γ΄ χιλιετίας πιό ἐμπεριστατωμένα οἱ κανονικές προεκτάσεις και ἀπορροές τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, καθώς και οἱ σύγχρονες ἀντιστοιχήσεις του.

Κατά συνέπεια, ἡ **Κανονική Παράδοση** τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία συνιστᾶ σαφῶς ἕνα πολύπτυχο και ἀνακεφαλαιωτικό θεολογικό γνωστικό ἀντικείμενο (καθώς αὐτό ἀποτελεῖ τόν 3ο Πυλῶνα τῆς Θεολογίας και τή συντεταγμένη ὄλων τῶν μεταβλητῶν), ἐκδηλώνεται μέσα α) ἀπό τήν ζῶσα ἐκκλησιακή πράξη και β) ἀπό τήν ἐνιαία και ἐνεργή γραπτή κανονική κληρονομιά (τό **Κανονικό Corpus τῆς Ἐκκλησίας**) διά μέσου τῶν αἰῶνων τῶν δύο χριστιανικῶν χιλιετιῶν. Πράγματι, και τά δύο αὐτά μεγέθη ἀντι-

προσωπεύουν ἕνα ὀργανικό σύνολο, τό ὁποῖο ἀποτελεῖ βασική παράμετρο τοῦ ἐσχατολογικοῦ προσανατολισμοῦ τοῦ Ἐκκλησιακοῦ Σώματος και ταυτόχρονα τοῦ σωτηριολογικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν οἱ Ἱεροί Κανόνες πού τό ἀπαρτίζουν, ἐκκαλοῦν² και μετακαλοῦν τόν κάθε πιστό κυρίως και πρῶτιστα -και ὄχι μόνον- ἀπό τό ἰδιωτικῶς θρησκευεῖν -τήν «ἐτεροθεΐαν»³- στό **ἐκκλησιακῶς ὑπάρχειν (ἐσχατολογικά και ἱστορικά)**. Τό ὀργανικό αὐτό σύνολο φέρει ἐπάνω του ἕνα ὄνομα, τό ὁποῖο εἶναι ἐνδιάθετα και ὑποστατικά συνδεδεμένο μέ τόν πολῦσημο και πολῦμικτο ὄρο «**Κανῶν**». Τό ἀποκλειστικά ἐκκλησιακό αὐτό γεγονός συνιστᾶ ἐξ ὀρισμοῦ ἕνα κάλεσμα νά ξεκινήσει κανεῖς τή μελέτη και σπουδή ἀπό αὐτήν τήν πολῦσημη πραγματικότητα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ και τήν ἀφετηρία ἐκκίνησης της, πρῖν περάσει στά πολλά ἐπί μέρους πού ἔπονται.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Ὑπάρχει και ἕνας τέταρτος, ἀλλά θύραθεν, ἀντικατῶς Πυλῶνας, γιά τόν ὁποῖο θά γίνει λόγος σέ ἄλλο σημείο, ὅπου ἀνήκουν ἡ Φιλοσοφία, ἡ Θρησκευολογία, ἡ Ψυχολογία, ἡ Κοινωνιολογία, ἡ Παιδαγωγική, ἡ Μεθοδολογία, ἡ Γλωσσολογία κ.ά., ὅλες δηλ. αὐτές οἱ ἐπιστήμες πού ὑπάρχουν και διδάσκονται στόν ἀμιγῆ χώρο τῆς Θεολογίας και δροῦν ὑποστηρικτικά στήν ἀνάδειξη και τήν πρόσληψη τους, καθώς ἡ Θεολογία βρίσκεται σέ ἀμεση διαλεκτική σχέση μέ αὐτές τίς ἐπιστήμες και εὐρύτερα μέ τόν ἐν γένει ἐπιστημονικό χώρο. Αὐτό τό γεγονός ἐξηγεῖ, μεταξύ ἄλλων, γιάτί ἡ Θεολογία, μέ δικό της στίγμα, (πρέπει νά) ὑπάρχει και (νά) διδάσκει ἐντός τοῦ Πανεπιστημίου. **2.** Αὐτό ἀκριβῶς ἐπιτελεῖ ἡ «Ἐκ-κλησία» ἐντός τῆς Ἱστορίας, αὐτό ἀκριβῶς πού σημαίνει νοηματικά και τό θύραθεν ὄνομά της (πβ. τήν «Ἐκκλησία τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Δήμου»), προερχόμενο ἀπό τό ρῆμα τῆς προελευσῆς του: «ἐκ-καλῶ», «καλῶ ἐκτός», «καλῶ γιά μία κίνηση και στάση ἐκτός», «καλῶ ἐκ-στατικά». Και ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἐντός τῆς Ἱστορίας, γιά νά ἐκ-καλεῖ μέ τό ὄνομά της, γιά νά ἐκ-καλεῖ γιά κίνηση και πορεία πρὸς τά ἐκτός... Ἐκ-καλεῖ ἀπό κάπου [τήν Ἱστορία: κατάσταση Διακοπῆς κοινωνίας κτιστοῦ-ἀκτίστου] γιά κάπου ἄλλο [Βασιλεία: (ἐπανα) κοινωνία κτιστοῦ-ἀκτίστου]... **3.** Βλ. κανόνα 1/Πενθέκτης.

Θεόδωρος Ράλλης,
Προσευχή σέ ἑλληνική
ἐκκλησία (1876)

Ἀπόστολος Γεραλῆς
(1886-1983),
Προσευχή

Ὁ «έκσυγχρονισμός» τῆς αγιότητας

Αρχιμ. Βαρνάβα Λαμπροπούλου

Ὁ διανοούμενος καί συγγραφέας Κωστής Παπαγιώργης σέ κάποιο κείμενό του εἶχε ἀναρωτηθεῖ: «Τί εἶναι τέλος πάντων οἱ ρασοφόροι σήμερα; Ὑπάλληλοι ἐν στολή πού διεκπεραιώνουν βαπτίσεις, γάμους καί κηδεῖες; Τιμημένα ὑπολείμματα τῆς Τουρκοκρατίας; Παρεξηγημένοι ἀπόστολοι μιᾶς ἀλήθειας πού κανεῖς πλέον δέν τήν ἔχει ἀνάγκη καί οὔτε τήν ὑπολήπτεται; Εἶναι φανερό ὅτι ὁ ἱερέας ἀποχώρησε ἀπό τήν ζωή τοῦ νεοέλληνα. Ποιός δρόμος τόν φέρνει πιά στήν Ἐκκλησία; Ἐξομολογούμαστε, ὄχι στόν παπᾶ, ἀλλά στόν ψυχαναλυτή. Σκεφτόμαστε τόν θάνατο μέσα ἀπό ἀτομικιστικές φιλοσοφίες ἢ αὐτοσχεδίως. Παντρευόμαστε καί ἐνίοτε πεθαίνουμε χωρίς παπᾶ. Τί σημαίνει "ἀρχιεπίσκοπος", "ἀρχιμανδρίτης", "πρωτοσύγκελλος". Σέ λίγο ἀκόμα καί στά σταυρόλεξα ὁ χῶρος θά παραμένει κενός...».

Ὁ Παπαγιώργης δέν μιλάει ἀπαξιωτικά γιά τόν κλῆρο. Ἀπλῶς μέ ρεαλισμό διαπιστώνει ὅτι ὁ ἱερέας κατάντησε «παρεξηγημένος ἀπόστολος μιᾶς ἀλήθειας, πού κανεῖς πλέον δέν τήν ὑπολήπτεται». Προφανῶς γιά τήν ἀνυποληψία τοῦ κηρύγματος μας δέν φταίει μόνον ὅτι, «ἐπαχύνθη ἡ καρδιά τοῦ λαοῦ τούτου, καί τοῖς ὡς βαρέως ἤκουσαν». Βασικότερη αἰτία εἶναι μᾶλλον αὐτό πού ἐπισημαίνει ὁ Κωστής Μπαστιᾶς στό ὑπέροχο ἔργο του γιά τόν Παπαδιαμάντη: «Ἡ πίστη δέν μπορεῖ νά

καταντήσῃ ἐκσυγχρονιστικά συνθήματα ἢ ἠθικολογικές φλυαρίες. Ἡ πίστη ὁμολογεῖται μέ τή μαρτυρία καί μαρτυρία εἶναι ὁ ἀντίποδας τῆς προπαγάνδας εἶναι ὀλοκληρωτική παράδοση στόν Χριστό. Πρόβλημα τῆς ἱεραποστολῆς δέν στάθηκε ποτέ τό κήρυγμα ἀλλά ὁ κηρύττων. Ὁ κηρύττων πρέπει νά προσφέρεται ὡς μαρτυρία. Ὁ Μπέρξον ἔγραφε γιά τούς ἀγίους: "Οἱ ἄγιοι, δέν μᾶς χρειάζεται νά κάνουν τίποτε ἄλλο παρά μόνον νά ὑπάρξουν. Ἡ ὑπαρξή τους καί μόνον ἀποτελεῖ κλήση"».

Ὁ μεταστραφεῖς στήν ὀρθοδοξία Ἀμερικανός Stephen Lloyd-Moffett, καθηγητής τῆς συγκριτικῆς θρησκευολογίας στό Πολυτεχνεῖο τῆς Καλιφόρνια, ἄκουσε κάποτε τόν ἐφημέριο τῆς ἐνορίας του νά παραπονεῖται ὅτι φεύγουν πολλοί πιστοί γιά νά πᾶνε στούς λεγόμενους «χαρισματικούς» προτεστάντες, ἐπειδῆ -ὅπως ὑποστήριζε- «οἱ ὁμάδες αὐτές ἔχουν δυναμικούς ἱεροκήρυκες, καλομελετημένα προγράμματα γιά τήν νεολαία καί μοντέρνα μουσική στή λατρεία». Τότε ὁ Moffett ἀντέκρουσε τόν Ἑλληνα ἱερέα λέγοντας: «Πάτερ, προέρχομαι ἀπό συγγενῆ προτεσταντικό χῶρο καί γνωρίζω καλά τά προγράμματά τους. Ἔγινε ὀρθόδοξος ὄχι ἐξ αἰτίας κάποιων ἐκσυγχρονιστικῶν προγραμμάτων τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἀλλά ἐξ αἰτίας τῆς αγιότητας κάποιων ἀνθρώπων, πού συνάντησα ἐντός καί ἐκτός Ἁγίου Ὄρους. Αὐτή ἡ αγιότητα -πρωτίστως τοῦ κλήρου τῆς

είναι ή μοναδική δύναμη τής Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἀφ' ενός για νά κρατήσει κοντά της τό ποιμνιό της καί ἀφ' ἑτέρου για νά μαζέψει τά ἐκτός μάνδρας πρόβατα».

Σίγουρα κανείς δέν ἔχει ἀντίρρηση για ἕναν ὑγιή ἐκσυγχρονισμό τής Ἐκκλησίας. Αὐτός ὅμως ὁ ἐκσυγχρονισμός δέν θά πρέπει νά ἐξαντλεῖται στήν ἐνθουσιώδη χρήση τής πληροφορικῆς, στίς πολιτιστικές ἐκδηλώσεις καί στά καλλιτεχνικά ἐργαστήρια. Τά βήματα αὐτά, κατά τόν ἀρχισυντάκτη τής Σύνταξης Θανάση Παπαθανασίου, «μποροῦν νά λειτουργήσουν σωστά, ὄχι ἕαν υἱοθετηθοῦν μέ τήν ἔννοια τοῦ δολώματος ἀλλά μόνον ἕαν προσληφθοῦν ἀπό τήν ἐκκλησιαστική κοινότητα, ὅπως πάντοτε ἡ Ἐκκλησία προσελάμβανε τά δεδομένα κάθε ἐποχῆς, τά πέραγε ἀπό πολλά κόσκινα, καί τά ἔκανε ὄχι βιτρίνα, οὔτε ἐργαλεῖο, ἀλλά σάρκα της, μένοντας πιστή στήν ἀλήθεια της καί στά κριτήριά της».

Ἐπομένως ὑγιῆς ἐκσυγχρονισμός τής Ἐκκλησίας δέν εἶναι ὁ ἐκσυγχρονισμός τῶν φτηνῶν ἐντυπώσεων, ἀλλά ἐκεῖνος πού θά μᾶς βοηθήσει νά κηρύξουμε τόν ἀναλλοίωτο Χριστό στούς συνεχῶς ἀλλοιούμενους ἀνθρώπους. Δέν ἐπιτρέπεται ὁ ποιμένας νά ἀγνοεῖ τή σημερινή παθολογία τῶν αἰσθητηρίων τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ σημερινός ἀνθρώπος δέν βλέπει ὅπως παλιά. Ἔχει ἐπικίνδυνα μειωθεῖ ἡ -κατά τόν Ἀρεοπαγίτη ἅγιο Διονύσιο- «ἐπιτηδειότητα φωτοληψίας» του. Δέν ἀκούει, δέν καταπίνει καί δέν χωνεύει ὅπως παλιά. Καί τό «παλιά», δέν ἀναφέρεται σέ ἐποχή πρῖν ἀπό ἕκατό χρόνια. Κάθε χρόνο νέες ἀρρώστειες ἐμφανίζονται. Κάθε μέρα τό «κατ' εἰκόνα» ἀχραιοῦται ἔτι καί ἔτι. Καί θά ἦταν

τραγικό ὁ ποιμένας νά «ζῆ στόν κόσμο του».

Περισσότερο ἀπό τίς συχνότητες τῶν μικροφῶνων τοῦ Ναοῦ, πρέπει νά ἐνδιαφεροῦμε για τίς συχνότητες πού πιάνουν τά αὐτιά τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων, καί ἰδιαίτερα τῶν νέων. Ὁ π. Βασίλειος Θερμός βάζει τό μαχαίρι στό κόκκαλο λέγοντας: «Δέν ὑπάρχει χονδροειδέστερη πλάνη ἀπό τό νά πιστεύουμε οἱ ποιμένες, ὅτι μᾶς καταλαβαίνει σήμερα ὁ κόσμος. Ἡ εἰκόνα πού διατηροῦν οἱ ἀνθρωποι για τήν Ἐκκλησία εἶναι βασικά μουσειακή. Κι ἐμεῖς κάνουμε ὅ,τι μποροῦμε για νά τήν ἐνισχύουμε. Νά γιατί κάποιοι διατηροῦν ἀκόμη σεβασμό πρὸς τήν Ἐκκλησία: Τά ἐκθέματα ἑνός Μουσείου προκαλοῦν σεβασμό για τόν ρόλο πού ἔπαιξαν στό παρελθόν. Καί ὅλοι ἀναγνωρίζουν τόν σημαντικό ρόλο πού διεδραμάτισε ἡ Ἐκκλησία για τό Ἔθνος στό παρελθόν» για τό μέλλον ὅμως τούς φαίνεται ἄχρηστη». Καί καταλήγει ὁ π. Βασίλειος: «Ἄς μῆ ζοῦμε μέ αὐταπάτες. Θά κερδίσουμε τήν ἐκτίμηση τῶν νέων ἀνθρώπων, μόνον ὅταν αὐτοί πεισθοῦν ὅτι αὐτό πού τούς κομίζουμε εἶναι: πρῶτον ζωντανό, δεῦτερον σύγχρονο καί τρίτον μπορεῖ νά τούς ἀλλάξει. Τά αὐτονόητα πέθαναν καί ἂν ἀκόμη διατηροῦνται σέ κάποιες μικρές ἀγροτικές ἐνορίες, θά πεθάνουν σέ λίγο καιρό μαζί μέ τούς φυσικούς φορεῖς τους. Εἶναι θέμα χρόνου. Ὅ,τι κερδίσουμε, θά τό κερδίσουμε "μέ τό σπαθί μας". Ὅλα πρέπει νά ἀποδειχθοῦν».

Καί προφανῶς τό πρῶτο πού πρέπει καθημερινά νά ἀποδεικνύεται εἶναι τό πόσο ἔχουμε τουλάχιστον ... σέ ὑπόληψη τό Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ καί τήν εὐθύνη τής ἱερατικῆς μας κλήσης.

Ὁ ἑπαρχὸς Κωνσταντινουπόλεως Κῦρος καὶ ὁ πρῶτος ναὸς τῆς Θεοτόκου

Σταύρου Γουλούλη
Δρος Βυζαντινῆς Τέχνης

Ἐν ὑπῆρχε ναὸς τῆς Θεοτόκου στὴν Κωνσταντινούπολη μέχρι τὸ 425, ὅταν συντάχθηκε ἡ Notitia Urbis Constantinopolitanae (Κατάλογος τῆς πόλεως Κωνσταντίνου).¹ Δέν καταγράφεται ἐκεῖ τέτοιος ναός. Ὡς πρῶτος ἐπίσημος, ἐντὸς τῶν τειχῶν, θεωρεῖται ὁ ἀφιερωμένος στὴ Θεοτόκο ἀπὸ τὸν Κῦρο ἀπὸ τὴν Πανόπολι τῆς Αἰγύπτου, ποιητῆ, φιλόσοφο, καὶ φιλότεχνο.² Εἶναι ἡ μονὴ μὲ τὴν ὁποία συνδέεται ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελωδός. Ἔζησε στὴν Κωνσταντινούπολη τὴν ἐποχὴ τοῦ αὐτοκράτορα Θεοδοσίου Β' (408-450), περίοδο ἀνάπτυξης γραμμάτων καὶ τεχνῶν. Διορίστηκε «ἑπαρχὸς πραιτωρίων» καὶ «ἑπαρχὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως» τὸ 437. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι εἶχε παρέλθει ἀκριβῶς ἓνας αἰώνας ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ ἴδιου τοῦ ἱδρυτῆ τῆς πόλης τὸ 337: «ὁ ...βασιλεὺς» διόρισε «... Κῦρον τὸν φιλόσοφον, ἄνδρα σοφώτατον ἐν πᾶσι... φροντίζων τῶν κτισμάτων καὶ ἀνανεώσας πᾶσαν Κωνσταντινούπολιν». Γι' αὐτὸν «ἔκραξαν οἱ Βυζάντιοι εἰς τὸ ἵππικὸν πᾶσαν τὴν ἡμέραν θεωροῦντος τοῦ Θεοδοσίου ταῦτα: "Κωνσταντίνος ἔκτισε, Κῦρος ἀνανέωσε"». Ὁ Θεοδόσιος χολώθηκε, ἐπειδὴ θεωρήθηκε νέος ἱδρυτῆς ὁ Κῦρος. Τὸν ἔπαισε μὲ χαλκευμένη κατηγορία (Ἰωάννης Μαλάλας, ἔκδ. Βόννης, σ. 361-362).

Τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τοῦ Κύρου παραδίδονται στὶς 5 Μαΐου καὶ 4 Νοεμβρίου³. Προφανῶς ἔγιναν πιὸ πρὶν ἀπὸ τὸ 441, ὅταν παύθηκε ἀπὸ ἑπαρχὸς. Ἡ ἀναφορά δύο ἐγκαίνιων συμβαίνει σὲ ναοὺς μὲ μεγάλη ἱστορία, ὅταν μετὰ ἀπὸ ριζικὴ ἀλλαγὴ γίνονται δευτέρη φορά ἐγκαίνια. Ἐδῶ ὁμως παρατηρεῖται ὅτι οἱ δύο ἡμερομηνίες ἀπέχουν ἀκριβῶς ἕξι μῆνες. Κάποιο χέρι ἐπενέβη, ἀπὸ λάθος ἢ καὶ διόρθωση; Καὶ στὶς μὲν 5 Μαΐου, ὅπως γινόνταν τότε σὲ μεγάλους ναοὺς-πρότυπα, ὅπως ἡ Θεοτόκος τοῦ Κύρου, δέν ὑπάρχει κάποια ρωμαϊκὴ γιορτῆ, γιὰ νὰ θεωρηθεῖ ὅτι τὰ ἐγκαίνια ἐντάχθηκαν σὲ αὐτὴ πρὸς ἐπισημότητα καὶ δὴ ἀπὸ ἓναν ἐλληνιστῆ. Ὅμως στὶς 4 Νοεμβρίου ὑπάρχουν οἱ Ludi Plebei (4-17 Νοεμβρίου), οἱ δευτεροὶ σὲ σημασία ρωμαϊκοὶ Ἀγῶνες στὸν Ἰππόδρομο, πού συνδυάζονταν μὲ καλλιτεχνικὴς ἐκδηλώσεις χάριν τῆς Πλέμπας.⁴ Σὲ τέτοια χρονικὴ συγκυρία θὰ μπορούσε νὰ ἔχει ρόλο ἓνας Κῦρος. Εἶναι ὁ ἱππόδρομος πού τὸν ἔριξε, τὸ ἀχαλίνωτο στόμα τῶν μαζῶν πού ἐδῶ ἔλεγε ἀλήθειες ἢ μεταξὺ ἄλλων καὶ ἡ σύμπτωση ἐγκαίνιων καὶ Ludi Plebei, μὲ τίς λαϊκὲς ἐκδηλώσεις; Μήπως ἀκόμη ἐξ αὐτοῦ μεταφέρθηκε καὶ ἡ ἑορτὴ τῶν ἐγκαίνιων τὸν Μάιο; Ἄγνωστο, Ἀλλὰ ἓνας ναός πρότυπο, ὁ πρῶτος ἀφιερωμένος στὴ Θεοτόκο, μὲ στόχο μὲσῶ αὐτοῦ νὰ διαδο-

θει ούσιαστικά μιά ανανεωμένη χριστιανική λατρεία, προσάπτεται τέλεια σέ μία έορτή πού κινήτοποιούσε τίς μάξες τής πρωτεύουσας, ώστε αὐτή νά μετατραπεί σέ «Θεοτοκούπολη».

Ὁ Μανουήλ Γεδεών δημοσίευσε ἀπό κώδικα τοῦ 12^{ου} αἰ. τής μονῆς Ἰβήρων τή διήγηση: «Λόγος διηγηματικός περὶ τῆς ἐν ἀρχῇ παραγωγῆς καὶ οἰκοδομῆς τοῦ πανσέπτου ναοῦ τῆς πανυμνίου Θεοτόκου τοῦ Κύρου». Στόν χώρο πού κτίσθηκε ἀργότερα ὁ ναός τῆς Θεοτόκου ὑπῆρχε δασώδης ἔκταση (παράδεισος) ὅπου ἀνθίσε «τὸ θαυματουργὸν κρίνον» καὶ συνέβη θαῦμα ἰάσεως ἀσθενοῦς. Ἡ ἐπακολουθήσασα προσέλευση τοῦ κόσμου ἔκανε τὸν Κύρο νά κτίσει τὸν ναό: «Ὅταν ὁ Κύρος τὰ εἶδε αὐτά..., σκέπτεται ὁ ἐκεῖνον τὸν παράδεισο νά ἀνεγείρει ναὸ πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου... καὶ τάχιστα προσῆλθε στόν βασιλιά, διηγούμενος τὰ θαύματα τῆς Παρθένου». Ὁ Θεοδόσιος συγκατένευσε καὶ «τὸν κῆπο δώρησε ὅσο τὸ δυνατόν τάχιστα ... γιὰ τὴν ἀνέγερση τοῦ ναοῦ ... Τὸν ἴδιο τὸν τόπο, ὅπου τὸ θαυματουργὸ κρίνο ἐφύτρωσε, τὸν περιτείχισε καὶ τὸν παρέδωσε μὲ οἰκίσκο μικρὸ σὰν κάποιον θεῖο κειμήλιο, ἔτσι ὥστε ὅσοι πλησίαζαν νά μὴν τὸν ἀγγίζουσιν. Τὸν ἴδιο ὅμως τὸν κῆπο τὸν ἀνέδειξε στό τωρινὸ κάλλος καὶ μέγεθος τοῦ ὑπάρχοντος καὶ ὀρωμένου ναοῦ ... τὸν πρῶτο καὶ μόνον ναὸ τῆς Θεομήτορος στὴ Βασιλεύ-

ουσα»⁵. Τὰ κρίνα σημειωτέον ἀνθίζουν τὸν Μάιο, ἄρα μποροῦν νά συνδεθοῦν μὲ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ στίς 4 Μαΐου.

Ὁ Νικηφόρος Κάλλιςτος ἀναφέρει γιὰ τὴν ἵδρυση τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου: «Τεράστιος κυπάρισσος βρισκόταν στόν χώρο, ...ἄγνωστο πῶς ἔκρυπτε κάποια εἰκόνα τῆς Θεομήτορος. Ἀλλά ὅπως εἶχε παρέλθει πολὺς χρόνος, καὶ ἦταν ἀφανὴς ἡ εἰκόνα, ἡ ἴδια φανέρωνε τὴν ὑπαρξή της. Γιατί ἡ κυπάρισσος φαινόταν ὡς μία λαμπάδα, λάμποντας μὲ ἓνα τεράστιο φῶς. Πολλὰ θαύματα ἐκδηλώνονταν ἀπὸ μία ἀφανῆ ἐνέργεια. Τότε ἀπὸ τὴν ἀγαθὴ περιέργεια κάποιου πού ἀνέβηκε στό δένδρο ἢ εἰκόνα ἀποκαλύφθηκε. Ἀπὸ τότε ἔρρεε ὁ κρουνοῦ τῶν θαυμάτων. Τιμώντας λοιπὸν ὁ Κύρος τὸν χώρο, ἵδρυσε τὸ τέμενος τῆς Θεοτόκου περικαλλές καὶ μέγιστο» (*Εκκλησιαστικὴ ἱστορία*, PG 146, 1220ABC).

Ἐδῶ ὁ ναός τῆς Θεοτόκου ἰδρύεται γιὰ νά στεγάσει τὴ θαυματουργὴ εἰκόνα της, κατατεθειμένη στὴν κυπάρισσο, σύμβολο τῆς αἰωνιότητος, ἀλλὰ εἶναι σύμβολο τῆς Θεοτόκου. Παραλείπεται τὸ κρίνο, ὁμοίως σύμβολο τῆς Θεοτόκου, πού θεωρεῖται ὅτι τὸ προώθησε ἡ Δύση ἀπὸ τὸν 14^ο αἰ.⁶ Ἡ παράδοση τοῦ ναοῦ τοῦ Κύρου ἀπαιτεῖ νέα ἐξέταση, ὅπως καὶ γιατί ὁ ἀρχικός «κρίνος» (12^{ος} αἰ.) ἔγινε «κρουνοῦ» στόν Νικηφόρο Κάλλιςτο (14^{ος} αἰ.), ἢ τὸ ἀντίθετο, ὁ κρουνοῦ/κρήνη ἔγινε κρίνος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. C. Mango, «Ἡ Κωνσταντινούπολη ὡς Θεοτοκούπολη», στὸ *Μῆτρο Θεοῦ. Ἀπεικονίσεις τῆς Παναγίας στὴ Βυζαντινὴ τέχνη*, Αθήνα: Μουσεῖο Μπενάκη 2000, σ. 17-25, 17-18. 2. R. Janin, *La Géographie ecclésiastique de l'empire byzantin. 1. Le siège de Constantinople et le patriarcat oecuménique. III. Les églises et les monastères de Constantinople*, Paris 1969, σ. 193-195. Mango, ὁ.π., 19. 3. Janin, ὁ.π., σ. 194, ὅπου πηγές. 4. H.H. Scullard, *Festivals and Ceremonies of the Roman Republic*, London 1981, σ. 196-197. 5. Μ. Γεδεών, *Ἐκκλησιαί βυζαντιναὶ ἐξακριβούμεναι (κυρίως ἡ Θεοτόκος τοῦ Κύρου)*, Συμπλήρωμα τοῦ βυζαντινοῦ ἐορτολογίου, Κωνσταντινούπολη 1900, σ. 127-136. 6. Κ. Καλοκύρης, *Ἡ Θεοτόκος εἰς τὴν εἰκονογραφίαν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως*, Θεσσαλονίκη: ΠΠΗΜ 1972, σ. 119-120.

Οί Κέλτες

Άρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου
Δρος Θεολογίας - Ί. Προϊσταμένου Ί.Ν. Αγίων Αναργύρων Ψυρρή

Στήν παροῦσα σειρά ἄρθρων θά παρουσιάσουμε τήν ἱστορία τοῦ ἐπονομαζομένου Κέλτικου Χριστιανισμοῦ μέ ἰδιαίτερη ἔμφαση στά Βρετανικά νησιά.

Ἡ λέξη «Κέλτης» (Κελτοί / Κέλται) ἀποδίδεται στόν Ἡρόδοτο, ὁ ὁποῖος τή χρησιμοποίησε τό 450 π.Χ. γιά νά περιγράψει τόν λαό πού ζοῦσε στίς πηγές τοῦ Δουνάβευς, βορείως τῶν Ἰαλπεων προέρχεται ἀπό τήν Ἰνδοευρωπαϊκή ρίζα, *gal καί θά πεῖ, δυνατός, ἀνθεκτικός. Οἱ Ρωμαῖοι ὀνομάζαν τόν λαό Galli, Γαλάτες, καί ἀποκαλοῦσαν τούς κατοίκους τῶν Βρετανικῶν νήσων Britanni καί ὄχι Κέλτες. Ἡ χρήση τῆς λέξεως «Κέλτης» στήν ἀγγλική χρονολογεῖται ἀπό τόν 17^ο αἰ., ὅταν ἐπισημάνθηκαν οἱ ὁμοιότητες ἀνάμεσα στίς γλῶσσες τῆς Ἰρλανδίας, Σκωτίας, Οὐαλίας, Κορνουάλης καί Βρετάνης, ὅποτε ὀνομάσθηκαν κέλτικες καί ἔτσι ὁ ὄρος καθιερώθηκε¹.

Ἡ ἑλληνική μυθολογία ἀναφέρει ὅτι ὅταν ὁ Ἡρακλῆς ἐξεστράτευσε στή Δύση, ἐκεῖ ἐρωτεύθηκε τή νύμφη Γαλάτεια καί μαζί της ἀπέκτησε δύο γιούς, τόν Κέλτη καί τόν Γαλάτη, ἀπό τούς ὁποίους προήλθαν οἱ Κέλτες καί οἱ Γαλάτες. Μία ἄλλη ἐκδοχή λέγει ὅτι ὁ Ἡρακλῆς, ὅταν ἔφερε ἀπό τήν Ἐρυθρία, τήν «κόκκινη χώρα», τά βόδια τοῦ Γηρούνη, περιπλανώμενος μέσα στή χώρα τῶν Κελτῶν ἔφθασε στόν

Βρεταννό, ὁ ὁποῖος εἶχε μία κόρη μέ τό ὄνομα Κελτίνη. Ἡ Κελτίνη, ἐπειδή ἐρωτεύθηκε τόν Ἡρακλῆ, ἔκρυψε τά ζῶα καί δέν ἤθελε νά τά ἐπιστρέψει, πρὶν αὐτός σμίξει μαζί της. Ὁ Ἡρακλῆς τελικά ἐνέδωσε καί προέκυψε ἕνα παιδί, ὁ Κελτός, ὁ ὁποῖος ἔδωσε τό ὄνομά του στοὺς Κέλτες.

Ὡς λαός ἀναφέρονται ἀρχικά ἀπό τόν Ἐκαταῖο τόν Μιλήσιο (5^{ος} αἰ. π.Χ.). Στή συνέχεια, ὁ Ἡρόδοτος τοὺς περιέγραψε ὡς «τούς πλέον ἀπομακρυσμένους κατοίκους τῆς Εὐρώπης». Ὁ Ἰούλιος Καίσαρ στό βιβλίο του *Περὶ τοῦ Γαλατικοῦ Πολέμου*, πληροφορεῖ ὅτι οἱ θρησκευτικές τελετές τῶν Κελτῶν καί τῶν Γαλατῶν ἦταν ἴδιες μέ τίς ἑλληνικές καί ἡ γλῶσσα τῶν δρυΐδων ἦταν ἡ ἑλληνική².

Σύμφωνα μέ τίς πηγές, μποροῦμε ἀναγνωρίσουμε ὅτι ἀπό τή μεγάλη αὐτή ὁμοφυλία κάποιοι ἐγκαταστάθηκαν κατά τή 2^η χιλιετία π.Χ. στήν περιοχή τοῦ Δουνάβευς μέχρι τήν Ἀνατολική Γαλλία. Μεταξὺ 7^{ου} καί 6^{ου} αἰ. π.Χ., ἐποχή τοῦ ἀποκαλούμενου «πολιτισμοῦ τοῦ Χαλστάτ», σημαντικῆς νεκρόπολης πλησίον τῆς αὐστριακῆς πόλεως, διέσχισαν τόν Ρήνο καί ἔφθασαν στήν Κεντρική καί Βόρεια Γαλλία, καθὼς καί στο Βέλγιο. Στή συνέχεια ἐξαπλώθηκαν στήν Ἰβηρική χερσόνησο, στή Βορειοδυτική Ἰταλία καί στά Βρετανικά νησιά. Περὶ τόν 5^ο αἰ.

π.Χ. δημιουργήθηκε μεταξύ του Ρήνου, της Καμπανίας και του Μάρνη ο πρώτος άμιγής κέλτικος πολιτισμός, γνωστός ως «Λά Τέν», πόλη στη λίμνη Νεσατέλ, και μέχρι τον 1^ο αι. π.Χ. είχε καταφέρει να κυριαρχήσει σχεδόν σε όλοκληρη τη Δυτική Ευρώπη και διαμέσου των άλπιων περασμάτων ήρθε σε έπαφή με τους πολιτισμούς της Μεσογείου.

Στά τέλη του 400 π.Χ. οι Κέλτες μετακινήθηκαν προς τις βόρειες και κεντρικές περιοχές της Ιταλίας και το 387 π.Χ. κατέλαβαν τη Ρώμη. Ακόμη, κατά την περίοδο των διαδόχων του Μ. Αλεξάνδρου, Γαλάτες από τις παραδουνάβιες περιοχές εισέβαλαν στα Βαλκάνια, νίκησαν τους Μακεδόνες το 279 π.Χ. και ένα έτος αργότερα έπιχείρησαν να λεηλατήσουν το Μαντείο των Δελφών. Τελικά ήττήθηκαν και στράφηκαν προς τη Μ. Ασία, όπου το 235 π.Χ. κατανικήθηκαν από τον Άταλο της Περγάμου και εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της σημερινής Αγκύρας, ή οποία ονομάστηκε Γαλατία, και βαθμιαίως εξελληνίσθηκαν στους κατοίκους της επαρχίας αυτής άπευθύνει την όμώνυμη έπιστολή ό άπ. Παύλος. Οι Γαλάτες είχαν φήμη σκληρών πολεμιστών και ήταν περιζήτητοι ως μισθοφόροι για τουλάχιστον διακόσια χρόνια. Στην Αίγυπτο μάλιστα διασώζεται μία έπιγραφή σε τοίχο με την

όποια δηλώνεται ή παρουσία τους στα έλληνικά!

Κατά την κέλτικη μυθολογία, στην Ίρλανδία οι πρώτοι κάτοικοι ήταν οι Δαναοί και μετά οι Μιλήσιοι: «μετά τη δεύτερη μάχη του Μάγκ Τουρέδ οι Δαναοί κυβέρνησαν την Ίρλανδία μέχρι τον έρχομό των Μιλησίων, γιών του Μιλήτου». Ο ίρλανδικός μύθος άναφέρει ότι ό βασιλέας Παρθάλων ήρθε στην Ίρλανδία τρεις αιώνες μετά τον μεγάλο κατακλυσμό. Λέγεται ότι ξεκίνησε από τη Μακεδονία, ή τη Μέση Ελλάδα, συνοδευόμενος από μία μικρή ομάδα ανθρώπων. Ανάμεσά τους ήταν τρεις δρυΐδες από τη Δωδώνη, οι Φίος, Αΐολος και Φομόρης³.

Στη Βρετανία, ή παράδοση λέγει ότι μετά την άλωση της Τροίας ό Αινείας διέφυγε στην Ιταλία, αλλά ό έγγονός του ό Βροῦτος, σε ηλικία 15 έτών, άναγκάστηκε να έγκαταλείψει τη χώρα με άλλους 3.000 νεαρούς Τρῶες. Στην έστρατεία αυτή τον άκολουθήσαν και οι Έλληνες της κρητικής άποικίας της Καλαβρίας με ήγέτη τον Τεῦχρο. Μετά από πολλές περιπέτειες άποφάσισαν να άποικήσουν τη μεγάλη Λευκή νήσο της Βόρειας Θάλασσας, την οποία όνόμασαν Βρουτανία, από τό όνομα του Βρούτου, (σημερινή Βρετανία), όπου ίδρυσαν μία πόλη και την όνόμασαν Νέα Τροία, τό σημερινό Λονδίνο⁴.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. **1.** Γενικά βλ., https://en.wikipedia.org/wiki/Names_of_the_Celts. **2.** Για όλες τις παραπάνω μαρτυρίες, βλ. Ph. Freeman, "Greek and Roman accounts of the ancient Celts", στον τόμο John T. Koch (έπιμ.), *Celtic Culture. A Historical Encyclopedic*, I, St. Barbara, Ca. 2006, σ. 844-850. Προβλ. M. Kennedy, *Celts and Romans: The transformation from natural to civic religion*, (άνέκδ. μεταπτ.), Harrisonburg, Virginia 2012. **3.** Βλ. C. Squire, *Celtic Myth and Legend*, Rockville, MD 2003 (έπανέκδ.), σ. 65-69. **4.** Βλ. J. Clark, "Trojans at Totnes and Giants on the Hoe: Geoffrey of Monmouth, Historical Fiction and Geographical Reality", *Report & Transactions of Devonshire Association for Advancement of Science* 148 (2016) 89-130.

Ἡ ἐπιστολή στήν Ἐκκλησία τῆς Σμύρνης

Πρωτ. Σπυρίδωνος Λόντου
Ἐφημ. Παρεκκλησίου Ἁγίου Παντελεήμονος Βουλιαγμένης
Υποψ. Διδάκτορος Θεολογίας Ε.Κ.Π.Α.

Ἡ Σμύρνη ὑπῆρξε μία ἀπό τίς πιό ἱσημαντικές πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Οἱ μυθικές παραδόσεις ἀναφέρουν ὅτι ἰδρύθηκε ἀπό τήν ἀμαζόνα Σμύρνα¹ ἢ Σμύρνη ἢ ἀπό τόν Θησέα. Ἡ πρώτη ἐποίκησή της, ἀπό Λέλεγες καί Φρύγες, χρονολογεῖται τό 3000 π.Χ.² Ἀργότερα, γύρω στό 1000 π.Χ. ἐγκαταστάθηκαν στήν περιοχή οἱ Αἰολεῖς. Τόν 8^ο αἰ. π.Χ. οἱ Ἴωνες ἔκαναν τή Σμύρνη μέρος τῆς Ἴωνικῆς Δωδεκάπολης³. Ἐπειτα, τήν ἐποχή τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (τέλη 4^{ου} αἰ. π.Χ.) νέα πόλη κτίστηκε στούς πρόποδες τοῦ ὄρους τοῦ Πάγου καί ἔκτοτε γνώρισε μεγάλη ἀκμή. Κατά τήν περίοδο τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἡ πόλη ἀπολάμβανε τήν εὐνοια τῶν αὐτοκρατόρων. Στήν οἰκονομικά εὐήμερη Σμύρνη καλλιεργήθηκε τό ἐμπόριο, τά γράμματα, οἱ τέχνες, ἰδρύθηκαν σχολές καί ἐκπαιδευτήρια ὀνομαστά γιά τήν ἐποχή, θέατρα καί στάδια. Ὄνομαστοί καί οἱ περίλαμπροι τρεῖς πρῶτοι μεγαλοπρεπεῖς Ναοί τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καί τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί Εὐαγγελιστοῦ καθώς καί τό παρεκκλησίον τῆς Ὀσίας Παρασκευῆς⁴.

Ἡ Μητρόπολη τῆς Σμύρνης ἐπί αὐτοκράτορος Λέοντος Στ' τοῦ Σοφοῦ βρισκόταν μεταξύ τῶν αὐτοκεφάλων, λεγομένων, Μητροπόλεων, εἶχε δέ καί ἕξι

Ἐπισκοπές (Φώκαια, Μαγνησία, Ἀνήλιον, Κλαζομενές, Ἀρχάγγελον καί Πέτρα)⁵. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος χειροτόνησε πρῶτο Ἐπίσκοπό της τόν ἅγιο Βουκόλο καί ἐκεῖνος μέ τή σειρά του ἀργότερα τόν ἱερομάρτυρα ἅγιο Πολύκαρπο.

Στό βιβλίο τῆς Ἀποκάλυψης τοῦ Ἰωάννη, ἡ Σμύρνη εἶναι ἡ δεύτερη πόλη-ἀποδέκτης τῶν ἐπιστολῶν του (Ἀποκ. 2,8-11). Ὁ σκοπός τῆς ἐπιστολῆς εἶναι παραμυθητικός καί προτρεπτικός στό μαρτύριο. Σύμφωνα μέ τό βιβλικό κείμενο, ἡ ἐπιστολή ἀπευθύνεται στόν Ἐπίσκοπό της (ἄγγελο) καί τοῦ ἐπισημαίνει ὅτι ὁ ἀναστημένος Χριστός, κυρίαρχος τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου, γνωρίζει τά ἔργα του, τή θλίψη ἀπό τίς βλασφημίες καί τόν διωγμό τῶν χριστιανῶν ἀπό τοὺς ψευδο-Ἰουδαίους, καθώς καί τήν ὑλική φτώχεια τῆς Ἐκκλησίας του. Τό πρόβλημα τῆς Ἐκκλησίας προέκυψε ἀπό τή βλασφημία τῶν λεγόντων ἑαυτοὺς Ἰουδαίους, ἀπό τή διασπορά δηλ. ψευδῶν κατηγοριῶν περί οἰδιπόδιων μίξεων, θυεστείων δείπνων καί ἀθεΐας. Ὁ τίτλος Ἰουδαῖος εἶναι κατά βάσιν τιμητικός. Γι' αὐτό, σύμφωνα μέ τόν ἀποστολέα τῆς Ἀποκάλυψης, δέν ἀρμόζει στοὺς διώκτες τῶν χριστιανῶν, ἀφοῦ αὐτοὶ δέν ἀποτελοῦν Συναγωγή τοῦ Κυρίου, ὅπως καυχόνταν (Ἀρ. 16,3· 20,4), ἀλλά «συναγωγή

τοῦ σατανᾶ» (Ἀποκ. 2,9· πρβλ. Ἰω. 8, 44· Ρωμ. 2,28-29)⁶.

Μέ τόν πνευματικό της πλοῦτο ἡ Ἐκκλησία θά ἀντισταθεῖ στόν νέο διωγμό πού θά ἔρθει μέ τή συνεργία τοῦ διαβόλου. Ὁ πονηρός θά βάλει στή φυλακή γιά μικρό χρονικό διάστημα⁷ («ἔξετε θλίψιν ἡμέρας δέκα», 2,11), μερίδα χριστιανῶν γιά νά δοκιμαστοῦν, ἀλλά οἱ ὑπομένοντες πού θά εἶναι πιστοί μέχρι θανάτου, θά λάβουν «τόν στέφανον τῆς ζωῆς» (2,10), τήν αἰώνιο ζωή. Ἡ ἐσχατολογική αὐτή ὑπόσχεση εἶναι πιθανό νά διαμορφώθηκε ὑπό τήν ἐπίδραση τῆς παράστασης τοῦ «ξύλου τῆς ζωῆς» (2,7), μέ τήν ἔννοια τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐσχατολογικοῦ αὐτοῦ στεφάνου ἀπό τά φύλλα τοῦ δέντρου τῆς ζωῆς, τά προοριζόμενα «εἰς θεραπείαν τῶν ἐθνῶν» (Ἀποκ. 22,2). Ἄν ἡ ὑπόθεση αὐτή στέκει, τότε ἡ ἐκ μέρους τοῦ Χριστοῦ ἀπονομή στεφάνου στόν πιστό, πέρα ἀπό τήν ἀναγκαιότητα τοῦ ἀγῶνα πού αὐτή ὑπαγο-

ρεύει, σημαίνει ὅτι καί ἡ βρώση ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, συμμετοχή δηλαδή τοῦ πιστοῦ στή ζωή τοῦ ἀναστηθέντος καί ὑψωθέντος Χριστοῦ καί κοινω-νία μαζί του. Στόν ἐπόμενο μάλιστα στίχο (2,11) ἡ παραπάνω ὑπόσχεση γίνεται πιό συγκεκριμένη καί εἶναι ἡ ὑπέρβαση τοῦ θανάτου, ὑπέρβαση δηλαδή τοῦ καρποῦ τῆς παρακοῆς τῶν πρωτοπλάστων⁸. Εἶναι ἡ ἀπαλλαγή ἀπό τόν δεύτερο θάνατο, ὁ ὁποῖος ἀφορᾷ ὅσους δέν εἶναι γραμμένοι στό «βιβλίον τῆς ζωῆς». Αὐτός ὁ θάνατος περιγράφεται στό 20,11-15, ὅπου γίνεται καί λόγος γιά τήν πρώτη ἀνάσταση καί εἶναι ὁ πνευματικός καί αἰώνιος χωρισμός ἀπό τόν Θεό, πού εἶναι ἡ γεννήτρια τοῦ φωτός, τῆς ζωῆς καί τῆς εὐτυχίας⁹.

Ἡ ἀθανασία καί ἡ αἰωνιότητα εἶναι τό βραβεῖο τῆς νίκης τῶν πιστῶν. Ὁ δεύτερος θάνατος, ὁ πνευματικός, δέν θά ἀφορᾷ τόν νικητή τῆς πίστεως, φορέα τοῦ στεφάνου τῆς ζωῆς¹⁰.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Στράβων, *Γεωγραφικῶν. Τά περὶ Μικρᾶς Ἀσίας*, ἔρμην. σημ. Π. Καρολίδης, Ἀθήνα 1889, σ. 168. **2.** Μ. Τσακύρογλου, *Τά Συμωναϊκά, ἥτοι ἱστορική καί τοπογραφική μελέτη περὶ Σμύρνης*, Σμύρνη 1876-1879, σ. 15-16. **3.** Χίος, Σάμος, Μίλητος, Μυοῦς, Πριήνη, Ἔφεσος, Κολοφῶν, Λέβεδος, Τέως, Ἐρυθραί, Κλαζομεναί, Φώκαια. Γιά τίς ἀπόψεις τῶν ἱστορικῶν περὶ τῆς ἵδρυσης τῆς Σμύρνης, βλ. Τσακύρογλου, *ὁ.π.*, σ. 27-29. **4.** Κων. Οἰκονόμος (ὁ ἐξ Οἰκονόμων), *Αὐτοσχέδιος διατριβή περὶ Σμύρνης*, Σμύρνη 1869, σ. 29. **5.** Οἰκονόμος, *ὁ.π.*, σ. 16-17. **6.** Σ. Δεσπότης, *Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη, τό βιβλίον τῆς Προφητείας. Λειτουργική καί συγχρονική ἔρμηνευτική προσέγγιση*, τ. Α', Ἀθήνα: Ἄθως 2005, σ. 109-110. **7.** Ὁ ἀριθμός δέκα παραπέμπει ἐπίσης στό Δανιήλ 1, ὅπου οἱ τρεῖς παῖδες καί ὁ Δανιήλ, ἀντιστεκόμενοι στήν πρόκληση νά καταλύσουν τήν πατροπαράδοτη νηστεία καί νά φάγουν ἀπό τίς ἀπαγορευμένες τροφές τοῦ Βαβυλώνιου βασιλιᾶ, συνθηκολογώντας ἔτσι μέ τόν κόσμο, ἀναδεικνύονται νικητές μετά ἀπό δοκιμασία δέκα ἡμερῶν. Γι' αὐτό καί ὁ Ἰησοῦς προτρέπει τήν Ἐκκλησία μέ τόν ἐνεστῶτα νά παραμείνει πιστή μέχρι θανάτου (Σ. Δεσπότης, *ὁ.π.*, σ. 110). **8.** πρωτ. Ἰ. Σκιαδαρέσης, *Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη, τά πρῶτα καί τά ἔσχατα σέ διάλογο*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας 2013, σ. 65. **9.** Σ. Δεσπότης, *ὁ.π.*, σ. 111. **10.** Π. Μπρατσιώτης, *Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου, κείμενον-εἰσαγωγή-σχόλια-εἰκόνες*, Ἀθήνα 1992, σ. 90-92.

Το Λιβάνι χθές και σήμερα (α)

Άρχιμ. Δαμασκηνός Δαμιανάκης
Ί. Προϊστ. Προσκυνημ. Ί.Ν. Άγ. Βαρβάρας Άττικής
Άποστολικής Διακονίας

Η όνομασία «λιβάνι» αποτελεί παραφθορά της αραβικής λέξης *lubban*, που σημαίνει γάλα, και τούτο επειδή τό λιβάνι, όταν στάζει από τις χαραγμένες τομές των κορυμών των δέντρων, μοιάζει με σταγόνες γάλακτος. Παγκοσμίως υπάρχουν πάνω από 20 ποικιλίες δέντρων λιβανιού, οι οποίες εντοπίζονται κυρίως στη Βόρεια Άφρική, τη Νότια Άραβία και την Ίνδία. Η καλύτερη ποικιλία θεωρείται ή *Boswellia sacra*, που φύτευται στό Όμάν και την Ίμενή της αραβικής χερσονήσου αλλά και στη Σομαλία.

Άπό τις αρχαιότερες αναίμακτες θυσίες του ανθρώπου πρός τόν Θεό θεωρείται τό λιβάνι. Η άρωματική αυτή ρητίνη στό διάβα των αιώνων άποτέλεσε πολύτιμο συστατικό στη ζωή του ανθρώπου άπό τά προχριστιανικά χρόνια μέχρι σήμερα, συνδεόμενη με τις σημαντικότερες στιγμές της επίγειας πορείας του. Κυρίως χρησιμοποιήθηκε ως θυσία στη λατρεία του Θεού, ως πολύτιμο δώρο σέ βασιλείς και εξέχοντα θρησκευτικά πρόσωπα, ως εξαγνιστικό μέσο διάφορων ιερών τόπων λατρευτικών και μή, ως θεραπευτικό συστατικό στην ιατρική, καθώς και ως τιμή στόν νεκρό κατά την τελετουργία της ταφής. Ήδη άπό τό 1600 π.Χ. στην αρχαία Αίγυπτο, ή ρητίνη του δέντρου του λιβανιού θεωρείτο ότι διέθετε θεραπευτικές

ιδιότητες, όπως εξάλλου άποδεικνύει και ό ιατρικού περιεχομένου χρονολογημένος πάπυρος του Ebers. Ό Ίπποκράτης, μάλιστα, συγκαταλέγει τό λιβάνι μεταξύ των 147 φυτικών δρογών που διαδραμάτιζαν βασικό ρόλο στη θεραπεία των άσθενών του, ενώ τό αιθέριο έλαιό του τό χρησιμοποιήσε ως μέσο για την έπούλωση πληγών του σώματος. Παράλληλα με όλες αυτές τις χρήσεις έκμεταλλεύτηκε και τις καλλυντικές ιδιότητες του λιβανιού.

Ό Ηρόδοτος (*Ίστορία*, 3.107.1-3.108.1) περιγράφει τόν τόπο όπου φύονται τά δέντρα αυτά, παραδίδοντας μάλιστα λεπτομέρειες για τή συγκομιδή του λιβανιού. Συγκεκριμένα διαβάζουμε: «Άπό την άλλη, ή Άραβία είναι ή μακρινότερη άπό τις κατοικημένες χώρες πρός τά νότια, και εκεί είναι ό μόνος άπό όλους τούς τόπους, όπου φυτρώνουν ό λιβανωτός, ή σμύρνα, ή κάσια, ή κανέλα και τό λάδανο. Όλα αυτά, εκτός άπό τή σμύρνα, οι Άραβες τά μαζεύουν με δυσκολία. Τόν λιβανωτό πάντως τόν μαζεύουν καιγοντας θυμίαμα άπό μοσχολίβανο, αυτό που οι Φοίνικες εξάγουν στην Έλλάδα με αυτό τό θυμίαμα παίρνουν τόν λιβανωτό γιατί τά δέντρα αυτά που βγάζουν τόν λιβανωτό τά φυλάνε φίδια, μικρά στό μέγεθος, με ποικιλόχρωμη εμφάνιση, και γύρω στό κάθε δέντρο φυλάνε μεγάλο

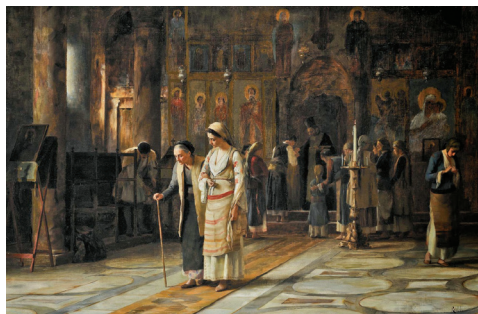
πλήθος από αυτά, και είναι τά ίδια αυτά που ξεκινούν για να εισβάλουν στην Αίγυπτο. Και μέ κανέναν άλλον τρόπο δέν μπορεί κανείς να τά διώξει από τά δέντρα παρά μόνο μέ τόν καπνό από μοσχολίβανο». Από τό παραπάνω χωρίο μαθαίνουμε για τήν εισαγωγή του μοσχολίβανου στην αρχαία Ελλάδα από τούς Φοίνικες.

Σημαντική για τό λιβάνι και τή χρήση του από τούς αρχαίους θεωρείται και ή πληροφορία του Πλουτάρχου, που άφορα ένα περιστατικό μετά τήν κατάκτηση τής Γάζας από τόν Μέγα Άλέξανδρο: «Στέλλοντας πολλά λάφυρα στην Όλυμπιάδα, στην Κλεοπάτρα και στους φίλους του, έστειλε και στον Λεωνίδα τόν παιδαγωγό του πεντακόσια τάλαντα λιβάνι και εκατό σμύρνα, έπειδή θυμήθηκε κάποιαν ύποχρέωση των παιδικών του χρόνων». Σε άλλο χωρίο διαβάζουμε για κάποια θυσία, όπου ο Άλέξανδρος άρπαξε μέ τά δύο χέρια τό θυμιάμα και τό έριξε στό θυσιαστήριο, όποτε ο Λεωνίδας του άποκρίθηκε: «Άλέξανδρε, όταν γίνεις κύριος χώρας πλούσιας σε άρώματα, τότε να ρίχνεις τόσο πολύ θυμιάμα' τώρα όμως να

χρησιμοποιείς μέ φειδώ αυτά που έχεις». Τότε ο Άλέξανδρος του άπάντησε: «Σου έχουμε στείλει άφθονο λιβάνι και σμύρνα, για να πάψεις να φέρεσαι μέ μικροπρέπεια προς τούς θεούς» (Βίοι Παράλληλοι. Άλέξανδρος, 25.6-25.8).

Η έμπορική άξία του λιβανιού, κατά τά αρχαία χρόνια, ήταν ίση μέ αυτή του χρυσού, γι' αυτό και ή χρήση του γινόταν μέ φειδώ. Τό λιβάνι στη λατρευτική ζωή των αρχαίων δέν άποτελούσε άποκλειστικό δικαίωμα χρήσης του ιερατείου, αλλά κάθε άπλός πολίτης μπορούσε να προσφέρει θυμιάμα σε όποιαδήποτε στιγμή τής ήμέρας σε καθορισμένους βωμούς. Στα αρχαία συγγράμματα διαβάζουμε ότι ακόμα και οί στρατηγοί συνήθιζαν να προσφέρουν θυμιάμα πριν από τή μάχη για να έξυμενίσουν τόν Θεό, αλλά και μετά τή μάχη για να τόν ευχαριστήσουν. Η καύση του θυμιάματος γινόταν δίχως προσμίξεις άρωματικών έλαίων, αλλά μέ ποικιλίες άρωματικών ρητινών, κάθε μία από τίς όποιες είχε τό δικό της ιδιαίτερο άρωμα. Για τόν λόγο αυτό συχνά αναμιγνύονταν δύο ή και περισσότερες ποικιλίες.

*Θεόδωρος Ράλλης (1852-1909),
Μετά τή Θεία Λειτουργία*

Ἀπο-ιεροποίηση τῆς Βίβλου στὸν προτεσταντικὸ χῶρο

Πρωτ. Βασιλείου Ἀ. Γεωργοπούλου
Ἐπ. Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Μέ τὸν ὄρο «ἀπο-ιεροποίηση (Entsakralisierung)¹» τῆς Βίβλου, ὁ H. G. Pöhlmann περιγράφει τίς θεωρίες πού ἐμφανίστηκαν στό πλαίσιο τῆς φιλελεύθερης προτεσταντικῆς ἀκαδημαϊκῆς θεολογίας καί ἀμφισβητοῦν τήν παραδοσιακὴ θεολογικὴ θεώρηση τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Σέ γενικὲς γραμμές, οἱ θεωρίες αὐτές ἀπορρίπτουν τὴ θεοπνευστία τῆς Βίβλου καί παλαιότερες ἐρμηνευτικὲς ἀρχές, ὅπως ἡ παραδοσιακὴ ἀντίληψη τοῦ Προτεσταντισμοῦ πού ταύτιζε τὴν Ἁγία Γραφή μέ τὴ θεία Ἀποκάλυψη. Ἡ Βίβλος δὲν θεωρεῖται πλέον θεόπνευστο ἱερό κείμενο, ἀλλὰ ἓνα κοσμικὸ σύγγραμμα πού ἀποτυπώνει τὸν θρησκευτικὸ προσανατολισμὸ τῆς ἐποχῆς του. Προφανῶς τέτοιου εἴδους θέσεις προσεγγίζουν κατὰ τρόπο ριζικῶς διαφορετικὸ τὸ περιεχόμενο καί τίς θέσεις ὅχι μόνο τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀλλὰ καί αὐτῆς τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Γιὰ παράδειγμα, ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ θεωρεῖται ἓνα μυθικὸ γεγονός, πού ἀντιστοιχεῖ ἢ ἐκφράζει μιὰ μὴ ἐπιστημονικὴ προσέγγιση καί ἐρμηνεία τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Ἡ ἀπο-ιεροποίηση τῆς Βίβλου ἔχει γίνῃ ἀφορμὴ διασπάσεων στὸν χῶρο τῶν

Διαμαρτυρομένων. Ἡ ἀποδοχὴ τῶν θέσεων τῆς ἀπό τὰ ἡγετικά σχήματα διαφόρων προτεσταντικῶν κλάδων προκαλεῖ ἀντιδράσεις, καθὼς μέλη προτεσταντικῶν ὁμολογιῶν διαφωνοῦν, ἀποχωροῦν ἀπὸ τὴν «ἐκκλησία» τους καί προσχωροῦν σὲ μιὰ ἄλλη ἢ δημιουργοῦν νέες ὁμάδες, πού πιστεύουν ὅτι ἀποτελοῦν κινήσεις αὐθεντικῆς πιστότητας στὰ δεδομένα τῆς Βίβλου καί ἐπιδίδονται σὲ ἔντονη ἱεραποστολικὴ δραστηριότητα.

Ἡ ἀντίδραση ἐπεκτείνεται ὅταν συγκεκριμένες ἐπιλογές, ἀντιβλικές ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα καί τὸ περιεχόμενό τους (π.χ. ἡ «χειροτονία γυναικῶν» ἢ ἡ «χειροτονία» ὁμοφυλοφίλων παστόρων, κ.ἄ.), θεωροῦνται ἀπὸ τὰ μέλη τῶν προτεσταντικῶν κοινοτήτων ἔμπρακτη περιφρόνηση καί ἀμφισβήτηση τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Αὐτές οἱ πρακτικὲς, πού γίνονται ἀποδεχτές ἀπὸ διαφόρους ἐπικεφαλῆς τῶν διοικητικῶν δομῶν τῶν μεγάλων προτεσταντικῶν κλάδων, (π.χ. Ἀγγλικανοί, Λουθηρανοί, Μεθόδιστικὴ Ἐκκλησία Καναδᾶ)², γιὰ τοὺς παραδοσιακοὺς Προτεστάντες χριστιανοὺς, συνιστοῦν ἔμπρακτη ἀπόδειξη ἀπο-ιεροποίησης τῆς Βίβλου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Βλ. H.G. Pöhlmann, *Abriss der Dogmatik. Ein Kompendium*, Gütersloh: Kaiser ²1975, σ. 47-48. Πρὸβλ. W. Joest, *Dogmatik*, Band 1, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht ³1989, σ. 54-57. **2.** Στὴν προβληματικὴ τοῦ προτεσταντικοῦ κόσμου σχετικὰ μέ τὸ θέμα τῆς ὁμοφυλοφιλίας εἶναι ἀφιερωμένο τὸ *The Ecumenical Review* 50 (1998) 1-85.

Ἐπαναστατική Περίοδος (1821-1828) Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες Ι

Νικολάου Τόμπρου
Λέκτορας Πολιτικής Ἱστορίας ΣΣΕ

Ἀπό τὰ μέσα Ἰανουαρίου (1821) ὁ Γενικός Ἐπίτροπος τῆς Ἀρχῆς γινόταν ἀποδέκτης μίας γενικότερης ἀνησυχίας σχετικά μέ τήν ἔναρξη καί τήν ἐδραίωση τῆς Ἐπανάστασης. Ἀποφάσισε τότε νά προετοιμάσει ἀπό τό Βουκουρέστι τήν ἐξέγερση καί οἱ σχετικές ἐνέργειες δέν μπορούσαν πλέον νά παραμένουν κρυφές. Μέ ἐντολή τοῦ Ἰψηλάντη ὁ ὀπλαρχηγός Β. Καραβίας κατέλαβε τό Γαλάτσι (21.2.1821) καί διέλυσε τήν τοπική φρουρά. Τήν ἐπομένη ὁ Γενικός Ἐπίτροπος πέρασε τόν Προῦθο καί εἰσέβαλε στό Ἰάσιο τῆς Μολδαβίας μέ τήν πρόθεση νά παρασύρει στήν ἐξέγερση καί ἄλλες βαλκανικές ἐθνότητες, δημιουργώντας ἀντιπερισπασμό στούς Ὀθωμανούς. Στή Μολδαβία πλέον ὁ Ἰψηλάντης ἐξέδωσε προκήρυξη («Μάχου ὑπέρ Πίστεως καί Πατρίδος», 24.2.1821), στήν ὁποία ἀνακοίνωνε τήν ἔναρξη τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγώνα καί καλοῦσε τούς ὀρθοδόξους χριστιανούς τῆς αὐτοκρατορίας νά ἐπαναστατήσουν ἐναντία στήν ὀθωμανική κυριαρχία. Στήν προκήρυξη ὑποστηριζόταν ὅτι πίσω ἀπό τήν ἐνέργεια τοῦ Ἰψηλάντη βρισκόταν μία μεγάλη δύναμη, τήν ὁποία ἄν καί δέν κατονόμαζε, ἄφηνε νά ἐννοηθεῖ ὅτι ἦταν ἡ Ρωσία. Στό κάλεσμα τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ἀνταποκρίθηκαν

πρόθυμα οἱ χριστιανικοί πληθυσμοί τῆς Μολδοβλαχίας καί τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας, κυρίως ὅμως ἡ ἐλληνόφωνη νεολαία τῶν παροικιῶν (Ὁδησός, Χερσώνα, Ταγανρόκ, Κριμαία κλπ).

Κατά τήν ὀλιγοήμερη παραμονή του στό Ἰάσιο ὁ Ἰψηλάντης ὑπέβαλε τήν παραίτησή του ἀπό τόν ρωσικό στρατό (24.2.1821) καί συνέταξε ἐπιστολές πρὸς τίς Μ. Δυνάμεις. Ἐπιστολή ἀπέστειλε καί στόν τσάρο, ζητώντας «τήν ἰσχυράν αὐτοῦ ἀρωγήν ὑπέρ τῶν ὀμοθηρήσκων λαῶν καί τῆς δικαιοσύνης». Τήν 1^η Μαρτίου ἐγκατέλειψε τό Ἰάσιο καί δέκα ἡμέρες ἀργότερα ἔφτασε στή Φωξάνη. Ἐκεῖ συγκρότησε τόν Ἱερό Λόχο, ἐπανδρωμένο κυρίως ἀπό ἰδεολόγους νεαρούς Ἑλληνας καί φοιτητές τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου τῆς Ὁδησοῦ, καί ἔλαφρο ἵππικό 200 ἀνδρῶν μέ ἐπικεφαλῆς τόν Γεώργιο Καντακουζηνό. Στή συνέχεια κατευθύνθηκε στό Βουκουρέστι, τήν πρωτεύουσα τῆς Βλαχίας, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξέδωσε νέα ἐπαναστατική προκήρυξη, μέ τήν ὁποία καλοῦσε στήν Ἐπανάσταση ὄχι μόνον τούς Ἑλληνας τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλά καί γενικότερα τούς κατοίκους τῆς Δακίας, προσβλέποντας στήν ἐνεργό συμμετοχή τους, καθὼς οἱ Σέρβοι ἦσαν ἀπρόθυμοι νά συνδράμουν τὰ ἐπαναστα-

τικά του σχέδια. Στις 25 Μαρτίου ἔφθασε στά περίχωρα τοῦ Βουκουρεστίου καί διέταξε τούς ὄπλαρχηγούς Γ. Ὀλύμπιο, Ι. Φαρμάκη καί τόν Κ. Δούκα νά εἰσέλθουν μέ τούς στρατιῶτες τους στήν πόλη.

Ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος Α΄, ἀπό τό Λάιμπαχ ὅπου βρισκόταν, διέγραψε τόν Ἀλ. Ὑψηλάντη ἀπό τίς τάξεις τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ καί καταδίκασε ἐπίσημα τό ἐπαναστατικό του κίνημα, δηλώνοντας τήν τήρηση αὐστηρῆς οὐδετερότητας ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας. Ὁ Ρῶσος πρεσβευτής στήν Κωνσταντινούπολη, βαρόνος Γρ. Στρόγκανοφ, κοινοποίησε τίς ἀποφάσεις τοῦ τσάρου στήν Ὑψηλή Πύλη, διαβεβαιώνοντας τόν σουλτάνο γιά τίς εἰλικρινεῖς προθέσεις τοῦ τσάρου ὡς πρός τή διατήρηση φιλικῶν σχέσεων τῆς Ρωσίας μέ τήν Ὀθωμανική αὐτοκρατορία.

Σύντομα θά ἀποδεικνυόταν ὅτι τό ὅλο ἐγχείρημα τοῦ Ὑψηλάντη ἦταν καταδικασμένο νά ἀποτύχει. Τά προβλήματα στό στρατόπεδο τῶν ἐπαναστατῶν πολύ σύντομα ἄρχισαν νά ἀναδεικνύονται. Οἱ πολεμικές προετοιμασίες ἦταν ἀνεπαρκεῖς. Οἱ στρατιωτικές δυνάμεις συγκροτοῦνταν καθ' ὁδόν, ἀνάλογα μέ τήν προσέλευση τῶν ἐθελοντῶν. Πολλοί ἀπό αὐτούς ἦσαν ἄοπλοι ἢ ἐλάχιστα ὀπλισμένοι. Οἱ ὁμογενεῖς στίς περιοχές αὐτές στήν πλειονότητά τους ἦσαν διστακτικοί νά βοηθήσουν ἐνεργά τούς ἐπαναστάτες. Ὅσο γιά τούς τοπικούς πληθυσμούς ὄχι μόνο δέν ἀποδέχτηκαν τίς ἐπαναστατικές προσκλήσεις τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου, ἀλλά ἦσαν μᾶλλον ἐχθρικοί στήν ἐξέγερση, ἐξαιτίας τῶν ἀρπαγῶν -σέ μεγάλο βαθμό- καί τῶν λε-

ηλασιῶν πού ἔκαναν ἐκεῖ τά στρατιωτικά τμήματα τοῦ Ὑψηλάντη. Ἀποτέλεσμα ἦταν νά παραμείνουν οἱ ἐπαναστατικές δυνάμεις τῶν Φιλικῶν ὀλιγάριθμες, περιορίζοντας τή στρατολόγησή τους κυρίως στούς Ἑλληνας σπουδαστές, πού φοιτοῦσαν στίς ἀκαδημίες τῶν δύο Ἡγεμονιῶν.

Εἶχε διαφανεῖ πλέον ὅτι δέν ὑπῆρχε πιθανότητα νά ἐξεγερθοῦν οἱ Σέρβοι, ἐνώ ἡ ἐπικοινωνία μέ τόν Ἀλῆ πασᾶ δέν εἶχε καταστῆ δυνατή. Μόνον ὁ Θ. Βλαδιμηρέσκου, ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ ἀγροτικοῦ κινήματος στή Βλαχία, πού κατευθυνόταν τήν ἴδια περίοδο στό Βουκουρέστι, θά μπορούσε νά καταστῆ σύμμαχος. Ὁ τελευταῖος ὅμως, ἂν καί εἶχε ἐπαφές μέ Φιλικούς προκειμένου νά δημιουργήσει ἕνα δεύτερο μέτωπο στή Βλαχία, ὑπαναχώρησε τελικά ἀπό τίς ἀρχικές του ὑποσχέσεις, ὅταν ὁ τσάρος ἀποδοκίμασε τήν ἐξέγερση τοῦ Ὑψηλάντη. Ὁ Βλαδιμηρέσκου μάλιστα συζητοῦσε καί μέ τούς Ὀθωμανούς, ἀφοῦ τόν ἐνδιέφερε περισσότερο νά διαπραγματευτεῖ μαζί τους παρά νά συγκρουστεῖ. Ἡ Ρωσία ἀπό τήν πλευρά της ἀφενός καταδίκασε τό κίνημα στίς Ἡγεμονίες καί ἀρνήθηκε νά βοηθήσει τούς ἐπαναστάτες καί ἀφετέρου ἐπέτρεψε τήν εἴσοδο τῶν ὀθωμανικῶν στρατευμάτων στίς ἐξεγερμένες περιοχές, προκειμένου νά καταστρίλουν τήν ἐξέγερση. Στή Μολδαβία, τέλος, οἱ τοπικοί ἄρχοντες (βογιάροι), ὅταν διαπίστωσαν ὅτι δέν βρισκόταν πίσω ἀπό τό κίνημα τοῦ Ὑψηλάντη ἡ Ρωσία, ἐκδηλώθηκαν ἀνοιχτά ἐναντίον του, ζητώντας τή συνδρομή τῶν Ὀθωμανῶν.

Ἀποστολικοί Κανόνες (κγ')

Παναγιώτη Μπούμη
Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ Ε.Κ.Π.Α.

(συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

ΚΑΝΟΝΑΣ ΞΘ' (69ος)*

Κείμενο: Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὑποδιάκονος, ἢ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα οὐ νηστεύει, ἢ τετράδα, ἢ παρασκευὴν, καθαιρείσθω· ἐκτὸς εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν σωματικὴν ἐμποδίζοιτο· εἰ δὲ λαϊκὸς εἶη, ἀφοριζέσθω.

Μετάφραση: Ἄν κάποιος ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὑποδιάκονος ἢ ἀναγνώστης ἢ ψάλτης δέν νηστεύει τὴν ἁγία Τεσσαρακοστή τοῦ Πάσχα, ἢ Τετάρτη ἢ Παρασκευή, ἅς καθαιρεῖται· ἐκτὸς ἂν ἐμποδίζεται ἀπὸ σωματικὴ ἀσθένεια· ἂν πάλι εἶναι λαϊκός, νά ἀφορίζεται.

Παράλληλοι κανόνες: Τῆς ΣΤ' οἱ κθ' καὶ πθ', τῆς Λαοδικείας οἱ μθ', ν', να' καὶ νβ', τοῦ Διονυσίου ὁ α', τοῦ Πέτρου ὁ ιε', τοῦ Τιμοθέου οἱ η' καὶ ι'.

*Στὸ προηγούμενο τεῦχος, ἐκ παραδρομῆς παρελείφθη ὁ Κανόνας ΞΘ'

Σχόλιο: Ἡ ἀσθένεια ἀποτελεῖ ἐξαιρέση («ἐκτὸς εἰμῆ») στὸν κανόνα. Βεβαίως, ὅταν εἶναι πραγματικὴ καὶ ὄχι πρόφραση. Ὅμως ἔχουμε καὶ τίς κατ' οἰκονομίαν περιπτώσεις, ὅπως ὅταν γίνεται κατάλυση τῆς νηστείας γιὰ ὀρισμένες ἀνάγκες κατόπιν ἀδείας τοῦ ἀρμόδιου ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου.

ΚΑΝΟΝΑΣ ΟΑ' (71ος)

Κείμενο: Εἴ τις χριστιανὸς ἔλαιον ἀπενέγκοι εἰς ἱερὸν ἔθνῶν, ἢ εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτῶν, ἢ λύχνους ἄπτοι, ἀφορίζεσθω.

Μετάφραση: Ἄν κάποιος χριστιανὸς προσφέρει λάδι σέ ἱερὸ ἔθνηκῶν ἢ σέ συναγωγὴ Ἰουδαίων κατὰ τίς ἑορτές τους, ἢ ἀνάβει τοὺς λύχνους τους, ἅς ἀφορίζεται.

Παράλληλοι κανόνες: Ἀποστολικοὶ οἱ ζ', ξε' καὶ ο', τῆς ΣΤ' ὁ ια', τῆς Ἀντιόχειας ὁ α', τῆς Λαοδικείας οἱ κθ', λζ' καὶ λη', τῆς Κερθαγένης οἱ ζ' καὶ ογ'/πα'.

Βίκτωρ Κουντρίν,
Λειτουργία τοῦ Πάσχα (1925),
λεπτομέρεια

Κατηχητής Ἐγγελος Νησιώτης Πρωθιερέυς Ἰ.Ν. Ζωοδόχου Πηγῆς Ἀκαδημίας

πρωτ. Ἡλίας Δροσινός
Ἱερατικῶς Προϊστάμενος Ἰ.Ν. Ζωοδόχου Πηγῆς Ἀκαδημίας

Ὁ π. Ἐγγελος Νησιώτης (1890-27 Μαΐου 1970) ἐγεννήθη στήν Κιουτάχεια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας παρά εὐσεβῶν γονέων, τοῦ Κυριάκου, προϊσταμένου τῆς κοινότητος, Πρωτοφάλτου καί Ἑλληνοδιδασκάλου, καί τῆς Ἐλισάβετ, θυγατρὸς ἱερέως. Στήν ἰδιαίτερη πατρίδα του ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα καί στή συνέχεια ἐφοίτησε μέ ὑποτροφία στή Ριζάρειο Σχολή, ἀπό τὴν ὁποία μετὰ τέσσερα χρόνια ἐξῆλθε μέ τὸν βαθμὸ «ἄριστα». Στὴ Ριζάρειο εἶχε τὴν εὐλογία νὰ ἔχει Διευθυντὴ τὸν Μητροπολίτη Πενταπόλεως Νεκτάριο (Κεφαλαῖ), τὸν σημερινὸ Ἅγιο τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἀποφοιτήσας τῆς Ριζαρείου, μετέβη στήν πατρίδα του καί ἐδίδαξε στήν ἐκεῖ Ἀστική Σχολή γιὰ τέσσερα χρόνια. Ἐμφορούμενος ἀπὸ πνεῦμα φιλομαθείας, ἐπανῆλθε στήν Ἀθήνα, ἐνεγράφη στή Θεολογικὴ Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καί ἐσπούδασε κατὰ τὰ ἔτη 1913-1916, ἀριστεύσας δέ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ αὐτῆς. Παράλληλα μέ τίς σπουδές ἀσκούσε χρέη λαμπαδαρίου στὸν Ναὸ Ἁγίας Αἰκατερίνης Πλάκας· ἐκεῖ ἦταν ἐφημέριος ὁ π. Μᾶρκος Τσακτάνης, ἰδρυτῆς τῶν Χριστιανικῶν Ἐνώσεων, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεδέθη συγγενικῶς διὰ τοῦ γάμου του

μετὰ τῆς Παναγούλας Ζαφειρίου, ἀδελφῆς τῆς πρεσβυτέρας τοῦ π. Μάρκου. Ἐκ τοῦ γάμου των ἀπέκτησαν τρία τέκνα, τὰ ὁποία ἀξιώθηκαν νὰ ἰδοῦν προοδεύσαντα κοινωνικῶς, θρησκευτικῶς καί ἐνδιαφερόμενα διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔργον, μεταξύ δέ αὐτῶν καί ἓνα διαπρεπῆ ἐπιστήμονα, τὸν Νικόλαον Νησιώτη, καθηγητὴ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν. Ἀθηνῶν.

Ὁ λευτικῆς καταγωγῆς π. Ἐγγελος εἰσηλθε σὶς τάξεις τοῦ κλήρου στή Θεσσαλονίκη τὸν Ἰούλιο τοῦ 1916, ὅποτε ἐχειροτονήθη διάκονος, καί στήν Ἀθήνα τὴν 26^η Νοεμβρίου 1917, πρεσβύτερος. Μετὰ τὴ χειροτονία δι' ἐκλογῆς, ἀπὸ τοὺς ἐνορίτες, ἐτοποθετήθη τακτικὸς ἐφημέριος καί ἐκπρόσωπος τοῦ Μητροπολίτου στήν ἐνοριακὴ ἐπιτροπεία τοῦ Ἰ.Ν. Ζωοδόχου Πηγῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας, τὰ μέλη τῆς ὁποίας ὁμόφωνα τὸν ἐκλέγουν πρόεδρο αὐτῆς.

Διὰ τὸ ἐφημεριακὸ ἔργο του σημειώνει στήν αὐτοβιογραφία του τὰ ἑξῆς: «Ἦλθον εἰς τὴν Ζωοδόχον Πηγὴν, ἀπεδῶθην εἰς τὸ ἔργον μου μέ πίστιν. Ἐπίστευσα ἐξ ἀρχῆς ὅτι ἔχω ἀποστολὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ ἀναδείξω αὐτὴν μεταξύ τῶν καλυτέρων Ναῶν». Οἱ συνεφημέριοί του π. Ἀθ. Παπακωνσταντίνου καί π. Κων. Οἰκονόμου

ἦσαν σέ βαθύτατο γῆρας, καί ὁ μεσηλιξ μοναδικός ἐφημέριος ἦταν ὁ π. Διονύσιος Καλαφάτης, Ἑλληνοδιδάσκαλος. Μετά ἀπό λίγο ἀποχωροῦσε ὁ διαπρεπής κῆρυξ τοῦ θείου λόγου Ἀρχιμ. Διονύσιος Φαραζουλῆς, τό κενόν του ὁποῖου ἀνελάμβανε νά συνεχίσει ὁ π. Ἄγγελος. «Εὐρέθην», γράφει στήν αὐτοβιογραφία του, «πρό λυπηρᾶς καταστάσεως ἐντός ἐνός ναοῦ μικροῦ, στενοῦ, σκοτεινοῦ, εἰς τόν ὁποῖον τά σημεῖα τῆς πλήρους ἐγκαταλείψεως ἦσαν ἔκδηλα». Δέν ἄργησε ὅμως, παρ' ὅλες τίς δυσκολίες τῶν πολέμων καί τῶν ἐπελθουσῶν οἰκονομικῶν καταστροφῶν, νά ἐκτελέσει ἔργα θαυμαστά. Ἄγιογράφηση ὁλόκληρου τοῦ ναοῦ ἀπό τόν μεγάλο ζωγράφο Ἐμμ. Λουκίδη, κατασκευή τριωρόφου οἰκοδομῆς στό προαύλιο τοῦ ναοῦ, τό γνωστό ὡς «Οἰκονομάτο», μέ εἰδικούς χώρους συνεδριάσεων, γραφείων ὑποδοχῆς ἐνοριτῶν, βιβλιοθήκης κ.τ.λ., ἀνακατασκευή τοῦ εἰκονοστασίου σέ σχέδια τοῦ καθηγητοῦ Ἀναστ. Ὀρλάνδου μέσα στά χρόνια τῆς κατοχῆς. Μεταπολεμικῶς, ὁ Ναός διευρύνθη μέ τήν προσθήκη τοῦ τέταρτου κλίτους καί τή δημιουργία μεγάλου γυναικωνίτου μέ κερκίδες, ἔργο πρωτοποριακό καί τεχνικά δύσκολο.

Ἀπό τῆς ἀναλήψεως τῶν ἱερατικῶν του καθηκόντων στή Ζωοδόχο Πηγῆ, κύρια μέριμνά του ἦταν ἡ τήρηση τοῦ λειτουργικοῦ τυπικοῦ. Χάριν τοῦ κηρύγματος προσεπάθησε καί ἐπέτυχε τή συντόμευση τῶν μακρῶν ἀκολουθιῶν, χωρίς νά παραλείπεται τίποτε ἀπ' αὐτῶν. Ὑπῆρξε θαυμάσιος ὁμιλητής, ἀντάξιος συνεχιστής τοῦ προκατόχου του στόν Ναό ἀρχιμ. Δ. Φαραζουλῆ, συνάμα δέ καί ἀριστοτέχνης σμιλευτής τῶν ψυχῶν, ἐπιδέξιος τορνευτής τῶν χα-

ρακτῆρων. Πάνω ἀπ' ὅλα, ὅμως, θεμελιωτής τοῦ κατηχητικοῦ ἔργου τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Συνετέλεσε τά μέγιστα στήν ἐπέκταση τοῦ θεσμοῦ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, ἵδρυσε περί τά 400 καί διαπαιδαγώγησε πλῆθος νέων καί νεανίδων. Παραλλήλως πρὸς τή λειτουργική ζωή καί τό κήρυγμα, ἀνέπτυξε καί τή φιλανθρωπία μέ διάφορους τρόπους. Στό Ἐκκλησιαστικό Ὁρφανοτροφεῖο Βουλιαγμένης, πού ἀπό τῆς ἰδρύσεώς του καί μέχρι τοῦ θανάτου του ὑπῆρξε μέλος τοῦ Δ.Σ., στό Καλλέριο Ὁρφανοτροφεῖο Θηλέων, στό ἔργο περιθάλψεως τῶν λεπρῶν, στούς πρόσφυγες, στό μέτωπο, στά παιδιά τῆς κατοχῆς καί στούς Ἑλληνες μετανάστες στή Γερμανία.

Μετά τήν πρόωρη ἐκδημία τοῦ π. Μ. Τσακτάνη (1924) ἐξελέγη αὐτός Πρόεδρος τῆς Ο.Χ.Ε.Κ καί Ο.Χ.Ε.Ν. Μετέφερε τήν ἔδρα στή Ζωοδόχο Πηγῆ ἀπό τήν Ἁγία Αἰκατερίνη Πλάκας καί ἐξέδωσε τό περιοδικό *Καينὴ Κτήσις*. Τό ἔτος 1945 ἵδρυσε σέ συνεργασία μετά τοῦ καθηγητοῦ Παναγ. Μπρατσιώτου τή ΧΟΦ-ΧΟΦΕ.

Ὁ π. Ἄγγελος διά τήν πολυσχιδῆ προσφοράν καί τό τεράστιον ἔργον του τό ὁποῖον προβάλλει, ἀποτελεῖ φωτεινόν παράδειγμα πρὸς μίμησιν τὸ ἔργον του, μέ ὀρμητήριο τόν Ναό τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ὑπῆρξε ὑπερενοριακόν. Ἐτιμήθη ὑπό τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας διὰ τοῦ ὀφφικίου τοῦ Μ. Οἰκονόμου καί ὑπό τῆς πατρίδος διὰ τοῦ Χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Τάγματος τοῦ Φοίνικος καί ἔλαβε τό βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ἄς μᾶς συνοδεύει ἡ τελευταία εὐχή πού ἔτι ζῶν ἀπήρθη: «Ἴδου ἐγὼ ἀποθνήσκω καί ἔσται ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν» (Γεν. 48,21).

Ἄγγελος Σικελιανός, «Στ' Ὁσίου Λουκᾶ τό Μοναστήρι»

Ζαμπίας Ἀγριμάκη
Ἱστορικοῦ - Δρος Νεοελληνικῆς Φιλολογίας

Δημοσιευμένο τό 1935, στό περ. *Τά Νέα Γράμματα*, τό ποίημα τοῦ Ἄγγελου Σικελιανοῦ καταγράφει τήν ἐμπειρία τῆς μακρόχρονης πολεμικῆς περιπέτειας τοῦ ἔλλητισμοῦ (Βαλκανικοί πόλεμοι, Α΄ Παγκόσμιος, Μικρασιατική ἐκστρατεία καί καταστροφή), ἐντάσσοντάς τιν σ' ἓνα ποιητικό σκηνικό, ὅπου κυριαρχεῖ ἡ σύνδεση ἀνθρώπινου καί θείου δράματος.

Ἡ σκηνή ἐκτυλίσσεται στό μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ, στό Στεῖρι τῆς Βοιωτίας, τῆ νύχτα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ὁ Βαγγέλης, πού ὄλοι τόν θεωροῦσαν σκοτωμένο στόν πόλεμο, ἐμφανίζεται ξαφνικά στόν ναό τῆν ὥρα τοῦ «Χριστός Ἄνέστη»· καί ἐνῶ τό ἐκκλησίασμα παγώνει στή θέα τοῦ ἀκρωτηριασμένου νέου, ἡ μάνα του ὀρμᾶ καί ἀγκαλιάζει τό ξύλινο πόδι του.

Ὁ συσχετισμός τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ παλῆκαριοῦ μέ τήν Ἀνάσταση εἶναι ἄμεσος. Σέ πρῶτο ἐπίπεδο, τόσο τά πρόσωπα τοῦ ποιήματος ὅσο καί οἱ ἀναγνώστες ἀντιλαμβάνονται τό γεγονός ὡς θαῦμα, ὡς μιά οἶονεῖ «ἀνάσταση». Παράλληλα, ὅμως, ἀναδεικνύεται ἡ ἐσωτερική ἀπόσταση τῶν ἀνθρώπων ἀπό τό Θεῖο Δράμα, πού δείχνουν νά τό προσλαμβάνουν μᾶλλον ἐπιφανειακά. Οἱ γυναῖκες, πού εἶχαν στολίσει τόν Ἐπιτάφιο καί εἶχαν ξενοχτήσει

τόν Χριστό μοιρολογώντας, παρασυρμένες ἴσως ἀπό τήν ἐαρινή ἀτμόσφαιρα ἢ ἀπορροφημένες στήν ἀναμονή τῆς Ἀναστάσεως, βλέπουν τίς πληγές στό σῶμα τοῦ Χριστοῦ «σάν ἀνεμῶνες», λησμονώντας ὅτι τοῦ προκάλεσαν πραγματικό πόνο. Ἡ ἐπιστροφή τοῦ ἀκρωτηριασμένου Βαγγέλη συνιστᾶ μιά δραματική ὑπενθύμιση ὅτι ὁ Χριστός πόνεσε, τρώθηκε στό σῶμα, ὑπέφερε σάν ἄνθρωπος. Γι' αὐτό, μετά τήν ὑποδοχή τῆς μάνας ἀκούστηκε μιά κραυγή τρόμου: τό ἐκκλησίασμα τότε συνειδητοποίησε τόν σωματικό πόνο πού βίωσε ὁ Ἰησοῦς.

Ἡ κίνηση τῆς μάνας νά ἀγκαλιάσει τό ξύλινο μέλος τοῦ γιοῦ τῆς δέν ἀποτελεῖ μόνον ἔκφραση τῆς χαρᾶς τῆς ἐνόψει τῆς σωτηρίας του. Συγχρόνως, συνιστᾶ ἐκδήλωση τῆς ἀγάπης καί τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τή σωματικότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά καί ἀποδοχή τῆς ἀτέλειάς του, τοῦ γεγονότος ὅτι εἶναι φθαρτό. Ἡ (συμβολική) ἀνάσταση τοῦ Βαγγέλη δέν θά μπορούσε νά εἶναι ἡ πλήρης λύτρωση, ἐπειδή συμβαίνει στόν πεπερασμένο ἱστορικό χρόνο. Ὡστόσο, ἐκ τοῦ συμβολικοῦ τῆς νοήματος καί τῆς σύνδεσῆς τῆς μέ τό θεῖο δράμα, προοιωνίζεται τῆ μέλλουσα Ἀνάσταση, πού θά συντελεστεῖ στήν ἀχρονική περίοδο μετά τήν ὄγδοη μέρα.

Ζαμπίας Άγριμάκη
Ίστορικού - Δρος Νεοελληνικής Φιλολογίας

Θανάσης Ν. Παπαθανασίου, Ένας Ιάπωνας δίχως σχιστά μάτια. Νικόλαος Κασάτκιν, ο ευαγγελιστής των Ιαπώνων, Αθήνα: έκδ. Άρμός 2018, 111σ.

Τόν βίο καί τήν ιεραποστολική δράση τοῦ ἁγίου Νικολάου Κασάτκιν (1836-1912), ἀποστόλου τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στήν Ἰαπωνία πραγματεύεται ὁ εἰδικός σέ θέματα ιεραποστολικῆς καί ἀρχισυντάκτης τοῦ περ. Σύναξη Θανάσης Ν. Παπαθανασίου. Ἐμπλουτισμένο μέ μαρτυρίες συγχρόνων τοῦ ἁγίου καί ἀποσπασμάτων ἀπό τά ἡμερολόγια του, τό βιβλίον παρουσιάζει μιᾶ ἀγνωστη, γιά τόν πολύ κόσμον, σελίδα ἀπό τή νεότερη ἱστορία τῆς Ὁρθοδοξίας.

π. Ἐφραίμ Τριανταφυλλόπουλος, Ὁ θάνατος, χορός καλαματιανός. Νότες χαρμολύπης στόν Νίκο Γ. Πεντζίκη, Αθήνα: έκδ. Πορφύρα 2019, 36σ.

Μιά ἐσωτερική ματιά καί μιᾶ ἀνάγνωση εἰς βάθος τῶν αἰσθητικῶν καί καλλιτεχνικῶν προϋποθέσεων καί ἐπιλογῶν τοῦ Ν.Γ. Πεντζίκη ἐπιχειρεῖ ὁ π. Ἐφραίμ Τριανταφυλλόπουλος. Χαρτογραφεῖ ἀδρομερῶς τόν διάλογο τοῦ Πεντζίκη μέ τήν εὐρωπαϊκή λογοτεχνία τοῦ μοντερνισμοῦ (τοῦ κινήματος πού ἀπορρίπτει τίς παραδοσιακές καλλιτεχνικές μορφές καί καλύπτει τό ἀ΄ ἡμισυ τοῦ 20οῦ αἰ.), τίς ἐπιδράσεις πού δέχτηκε ἀλλά καί τόν τρόπο συναφομοιώσῆς των μέ τό στέρεο ὕλικό τῆς Πατερικῆς γραμματείας.

Βιβλία πού λάβαμε - Νέες κυκλοφορίες

Ἁγίου Νικολάου Καβάσιλα, Ἐρμηνεῖα τῆς Θείας Λειτουργίας ἀπό τοῦ Ἄμβωνος, ἐπιμ. Μητρ. Ἐλευθερουπόλεως Χρυσόστομος, Ἐλευθερούπολις: έκδ. Ἰ.Μ. Ἐλευθερουπόλεως 2019, 304σ.

Ναθαναήλ-Φίλιππος Διακοπαναγιώτης, Μητροπολίτης Κώου καί Νισύρου, Ἡ Ὅσια Μελώ στή Βουρρίνα τῆς Κῶ. Λαϊκή παράδοση καί λατρεία, β΄ ἔκδοση ἐμπλουτισμένη, Αθήνα: έκδ. Άρμός 2018 (α΄ ἔκδ. 2014), 319σ.

π. Ἡλίας-Συμεών Λαουλάκος, Λίθος ὁ κεκραγῶς (ποίησις), Θεσσαλονίκη: έκδ. Ἐνεκεν 2018, 63σ.

Στέφανος Γανωτής, Ἡ Πολυασχολούπολη καί ἡ Τεμπελοχώρα, διαδραστικό βιβλίον, εἰκονογράφηση Δήμητρα Λαμπρέτσα. Μουσικό CD: Αφήγηση παραμυθιοῦ καί μουσική Γιάννης Ζαχαρέλλης, Αθήνα: έκδ. Πορφύρα 2019, 64σ.

Κύριε Διευθυντά,

Μέ αφορμή τίς διαμαρτυρίες ἀρκετῶν ἐκκλησιαζομένων γιά τά μεταφρασμένα βιβλικά κείμενα, πού δημοσιεύτηκαν στό φυλλάδιο *Φωνή Κυρίου*, ἐπιτρέψτε μου νά σημειώσω τά ἑξῆς:

Ἡ *Φωνή Κυρίου* εἶναι μιὰ ἐβδομαδιαία τακτική ἔκδοση, περιορισμένης ἔκτασης, πού δημοσιεύει κηρύγματα ἐπί τῶν Εὐαγγελικῶν ἢ Ἀποστολικῶν Ἀναγνωσμάτων τῶν Κυριακῶν ἐκάστου ἔτους, ἀποβλέποντας στήν πνευματική καλλιέργεια καί πρόοδο τῶν πιστῶν. Στίς τέσσερις σελίδες τοῦ φυλλαδίου περιλαμβάνονται τά κηρύγματα, τό Εὐαγγελικό ἢ Ἀποστολικό Ἀνάγνωσμα μέ τή μετάφρασή του, καί τό πλαίσιο μέ τό ἑορτολόγιο τῆς ἡμέρας. Ὅταν ὅμως στήν τέταρτη σελίδα καταχωρεῖται κάποια μείζονος ἐνδιαφέροντος ἐκκλησιαστική ἀνακοίνωση, τότε ὅλα τά ὑπόλοιπα περιορίζονται στόν ὑπάρχοντα χῶρο. Αὐτό συνέβη σέ κάποια φύλλα (μηνός Μαρτίου) μέ τίς ἀνακοινώσεις τῆς Ἑβδομάδας Ἐξωτερικῆς Ἱεραποστολῆς καί τῆς ὑποδοχῆς τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνας τῆς Παναγίας τοῦ Τιχβίν (Ρωσίας) στήν Ἀττική, ὅποτε ἀναγκαστικά προκρίθηκε ὡς λύση ἀνάγκης ἢ καταχώρηση τῆς μετάφρασης μόνο τῆς Ἀποστολικῆς περικοπῆς, χωρίς τό πρωτότυπο κείμενο.

Γιά πολλούς ἀνθρώπους σήμερα ἡ πρόβαση στό περιεχόμενο καί τίς θεολογι-

κές ἰδέες τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἶναι δύσκολη. Ἡ χρονική ἀπόσταση ἀνάμεσα στόν μέγα Ἀπόστολο τῆς Κ.Δ. καί τόν σύγχρονο ἄνθρωπο, ὁ διαφορετικός κόσμος μέσα στόν ὁποῖο ζεῖ ὁ Παῦλος μέ τίς ἀντιλήψεις καί τίς παραθέσεις τῆς ἐποχῆς καί ἀκόμη ἡ ἐξέλιξη τῆς γλώσσας συχνά δυσχεραίνουν σημαντικά τήν κατανόηση πολλῶν παύλειων περικοπῶν. Στήν ὑπέρβαση τῶν δυσκολιῶν αὐτῶν φιλοδοξοῦσε νά συμβάλει ἡ καταχώρηση τῆς μετάφρασης τῆς Ἀποστολικῆς περικοπῆς ἀντί τοῦ πρωτότυπου κειμένου, χωρίς οὐδεμία ἄλλη σκοπιμότητα ἢ πρόθεση κατάργησης, ἢ ἀκόμη ὑποτίμησης τοῦ δευτέρου.

Ἡ διαμαρτυρία πού ἐκδηλώθηκε ἔδειχνε τήν ἀπαξίωση τῶν ἐκκλησιαζομένων γιά τήν ἐν λόγω μετάφραση. Ὡστόσο, τή μετάφραση, πού ἔγινε ἀπό τό παραδεδεγμένο κείμενο τῆς Κ.Δ. καί ἀπέβλεπε κατ' ἀρχάς σέ μιὰ νέα ἀπόδοση τοῦ κειμένου στήν ἐλληνική πού ὀμιλεῖτο τότε, ἀνέλαβαν νά ἐκπονήσουν πανεπιστημιακοί καθηγητές μέ στόχο νά ἀποδώσουν πιστά τήν ἔννοια τοῦ κειμένου τῆς Κ.Δ., χωρίς νά ἀπομακρύνονται ἀπό τό πρωτότυπο. Καί ὡς πρός τό γλωσσικό ὕφος, προσπάθησαν ἀφενός νά ἀποφύγουν τίς ἀκρότητες, ἀφετέρου νά ἀποδώσουν τό ἰδίωμα ἐκεῖνο πού ἀβίαστα μιλοῦσε ὁ λαός. Πρόκειται γιά τό γλωσσικό ἐπίπεδο τῆς ἀπλῆς καθαρεύουσας, καταγεγραμμένης σέ πολυτονικό σύστημα.

Χωρίς νά ἐπιθυμοῦμε νά ἐπεκταθοῦ-
με περαιτέρω, θά κλείσουμε μέ κάποια
αὐτονόητα διερωτήματα πρὸς τοὺς δια-
μαρτυρομένους: (α) Γιατί παραγνωρίζε-
τε ὅτι ὁ πρῶτιστος ρόλος κυκλοφορίας
τῆς Φωνῆς Κυρίου εἶναι ἢ μέσω τοῦ κη-
ρύγματος πνευματική οἰκοδομή τῶν ἐκ-
κλησιαζομένων, κι ὄχι νά ὑποκαταστήσει
τὴ χρήση τῆς Κ.Δ.; (β) Γιατί «ἀναζητᾶτε
μέ προσμονή» τὸ πρωτότυπο κείμενο
τῆς Κ.Δ. ἐντὸς τῆς Φ.Κ.; Μήπως ἔχετε
ἀφήσει στὰ «ἀζήτητα» τὴν κατ' ἰδίαν
καθημερινή μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς,
καί ἐπαφίεστε γιὰ τὴν ἀνάγνωσή της στὰ
λίγα λεπτά τῆς θείας Λατρείας; (γ) Για-
τί ὁ ἀπόστολος Παῦλος δέν μένει στὴν
ιστορική καί τυπική παράδοση τοῦ νό-
μου, ἀλλὰ ἀναφέρεται στὸν θεῖο νόμο
πού εἶναι γραμμένος μέσα στὶς καρδιές
μας καί μποροῦν νά τὸν διαβάσουν καί
νά τὸν καταλαβαίνουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι;
Λησμονήσατε ὅτι ὀφείλετε ἐσεῖς νά εἴ-
στε συστατική ἐπιστολή, γραμμένη ἀπὸ
τόν Χριστό, ὄχι μέ μελάνι, ἀλλὰ μέ τὸ
Πνεῦμα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἐπιστολή
πού δέν γράφτηκε πάνω σέ πέτρινες
πλάκες, ἀλλὰ πάνω σέ πλάκες ἀνθρώ-
πινες, στὶς καρδιές σας; (Β' Κορ. 3:2-3).
(δ) Γιατί λησμονήσατε τὴν καλλιέργεια
τοῦ χαρίσματος πολλῶν ἀπὸ τοὺς ὁσί-
ους τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ὁ Μέγας Πα-
χώμιος, οἱ ὁποῖοι γνώριζαν ἀπ' ἔξω τὸ
Εὐαγγέλιο καί παρακινοῦσαν μάλιστα
καί τοὺς μαθητές τους νά τὸ μαθαίνουν;
(ε) Γιατί ἀκόμη ἐγκαταλείπετε τὴν ἱερῆ
πρακτική τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, πού
συνιστοῦσε στοὺς πιστοὺς νά μελετοῦν
καί νά ἐξετάζουν κατ' ἰδίαν τὴν εὐαγ-

γελική περιχοπή πού ἐπρόκειτο νά ἀνα-
γνωσθεῖ στὴν ἐπόμενη Θεία Λειτουργία;
(Ομιλ. ΙΑ' εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, PG
59,77b). (στ) Γιατί διαμαρτύρεστε γιὰ
τὴν καταχώρηση τῆς ἐγκεκριμένης με-
τάφρασης, ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἢ ἴδια ἢ
ἀρχαία Ἐκκλησία καθιέρωσε τὴ μετά-
φραση τῆς Π.Δ. ὡς ἐπίσημης βίβλου της;
Ἄγνοεῖτε ὅτι ἢ μετάφραση τῆς Π.Δ. -ἢ
λεγόμενη μετάφραση τῶν Ἑβδομήκοντα
(Ο')- ἀναγινώσκεται σέ κάθε λειτουργική
σύναξη (Ψαλτήριο κ.λπ.); (ζ) Γιατί προ-
σπαθεῖτε νά διαμορφώσετε μιὰ ἀλλιῶ-
τική ἐκκλησιολογία, παραβλέποντας τὴν
ἀληθινὴ φύση τῆς Ἐκκλησίας, πού ἐστι-
άζει στὸν ἁγιασμό καί τὴ σωτηρία τοῦ
ὄλου ἀνθρώπου καί κατ' ἀκολουθίαν τῆς
κτίσεως διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι,
κι ὄχι στὴν ἱστορική γλωσσική διατύπω-
ση τοῦ ἱεροῦ κειμένου ἢ στὴ διάσωση τῆς
ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσας; Προκρίνε-
τε τὸ «γλωσσικό ζήτημα» ἔναντι τῆς θε-
ολογικῆς διάστασης τοῦ μυστηρίου τοῦ
Λόγου; Ἀδιαφορεῖτε γιὰ τὴν εὐχαριστι-
ακὴ ἐκκλησιολογία, καί ἐγκλωβίζεστε μέ
ἀμυντικὴ ἀγκύλωση στὴ γλωσσική τυπο-
λατρία πού προτάσσει τὴ μορφολογία
τῆς γλώσσας σέ βᾶρος τοῦ νοήματος καί
τῆς ζωῆς;

Ἄς ἀγωνιζόμαστε νά μελετᾶμε τὸ ἱερὸ
Εὐαγγέλιο καί νά μὴν ἀρκοῦμαστε σέ
μιὰ ἄκαρπη ὀλιγόλεπτη ἀνάγνωσή του.
Νά τὸ μελετᾶμε ἔμπρακτα, ἐκπληρώνο-
ντας τίς ἐντολές του. Νά τὸ μελετᾶμε,
τέλος, ὡς βιβλίον τῆς ζωῆς· νά τὸ μελετᾶ-
με μέ τὴ ζωὴ μας.

Πρωτ. Κωνσταντῖνος Παπαθανασίου

Περί αναρρωτικών άδειών

Πρωτ. Γεωργίου Βαμβακίδη

Γενικού Αρχιερατικού Έπιτρόπου Ι. Μ. Ζιχνών και Νευροκοπίου

Αντιπροέδρου Ι.Σ.Κ.Ε.

Έπειδή αρκετοί αγαπητοί έν Χριστώ άδελφοί ύποβάλλουν έρωτήματα σχετικά μέ τίς αναρρωτικές άδειες τών Κληρικών, τί ισχύει καί πώς χορηγούνται, από τό παρόν τεύχος του Έφημερίου θά ασχοληθούμε έκ νέου μέ τό ως άνω ζήτημα, διότι προφανώς ή προγενεστέρα σχετική δημοσίευσή μας δέν διευκρίνισε έπακριβώς τό όλο θέμα. Σύμφωνα λοιπόν μέ τό άρθρο 54 παρ. 1 του Κώδικα Δημοσίων Έπαλλήλων καί Έπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ. (Ν. 3528/2007), όπως ισχύει έως σήμερα καί συμπεριλαμβάνει καί τους Κληρικούς, στόν Κληρικό πού είναι άσθενής ή χρειάζεται νά αναρρώσει, χορηγείται αναρρωτική άδεια μέ άποδοχές τόσων μηνών όσα είναι τά έτη της ύπηρεσίας του, από τήν όποία αφαιρείται τό σύνολο τών αναρρωτικών άδειών πού τυχόν έχει λάβει μέσα στην προηγούμενη πενταετία. Αναρρωτική άδεια χορηγούμενη χωρίς διακοπή δέν μπορεί νά υπερβεί τους 12 μήνες. Χρόνος προϋπηρεσίας τουλάχιστον 6 μήνες θεωρείται ως πλήρες έτος. Κληρικός πού δέν έχει συμπληρώσει χρόνο ύπηρεσίας 6 μηνών, (ύπήρξε περίπτωση άδελφου), δικαιούται νά λάβει τίς βραχυχρόνιες αναρρωτικές άδειες πού προβλέπονται. Στην ως άνω περίπτωση έσφαλμένως δέν χορηγήθηκαν οι προβλεπόμενες υπό του νόμου συγκεκριμένες αναρρωτικές άδειες. Στην

αναρρωτική άδεια συνυπολογίζονται καί οι ήμέρες άπουσίας λόγω άσθενείας πού προηγήθηκαν της άδειας. Στην περίπτωση δυσίατων νοσημάτων χορηγείται αναρρωτική άδεια, της όποίας ή διάρκεια είναι διπλάσια από τή διάρκεια τών προηγουμένων περιπτώσεων. Η αναρρωτική άδεια χορηγείται ανά μήνα ή σε περίπτωση δυσίατων νοσημάτων ανά έξάμηνο, κατ' άνωτατο όριο, ύστερα από γνωμάτευση της οικείας ύγειονομικής έπιτροπής (Αβάθμια ύγειονομική έπιτροπή εάν δέν είναι δυσίατο νόσημα καί ειδική ύγειονομική έπιτροπή άν είναι δυσίατο, ΦΕΚ 1386/2001 τ. Β'). Βραχυχρόνιες αναρρωτικές άδειες χορηγούνται μέ γνωμάτευση θεράποντος ιατρού έως όκτώ (8) μέρες κατά ήμερολογιακό έτος. Αναρρωτική άδεια πέραν τών όκτώ ήμερών κατ' έτος χορηγείται ύστερα από γνωμάτευση της οικείας ύγειονομικής έπιτροπής, μέ έξαίρεση τήν περίπτωση πού ή άδεια χορηγείται βάσει γνωμάτευσης του διεθυντή κλινικής δημοσίου νοσοκομείου καί έφόσον πρόκειται για νοσηλεία έπτά (7) ήμερών τουλάχιστον ή κατόπιν χειρουργικής επέμβασης σε δημόσιο νοσοκομείο ή σε ιδιωτική κλινική. Η συγκεκριμένη ως άνω άδεια της τελευταίας παραγράφου χορηγείται από τήν ύπηρεσία του Κληρικού (Ι. Μητρόπολη).

(συνεχίζεται)

Προτείνουμε:

Καθημερινά:

22.00: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ (Ε)

Προσεγγίσεις στους όρους της πίστεως.

Με τον Δημήτρη Μαυρόπουλο

12.00: ΤΟ ΑΛΛΑΤΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

Παραδοσιακή μουσική.

Με τον Λάμπρο Λιάβα.

20.00: ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ 89,5.

23.00: ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ 89,5.

00.00: ΜΕ ΛΟΓΙΑ ΑΚΡΙΒΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΦΕΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ.

Άποσπάσματα από κείμενα Πατέρων με μουσικές γέφυρες.

Με την Κυριακή Αιλιανού.

Οι έκπομπές του Ραδιοφωνικού Σταθμού

της Έκκλησίας της Ελλάδος 89,5

ἀναμεταδίδονται από τους κατά τόπους σταθμούς

των Ίερων Μητροπόλεων.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
Αριθμός Άδειας 10

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 21 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Άθηνās 30 10551 Άθηναι
Τηλ. 211-1825298 Fax: 211-1824317
ISSN 1105-7203